

Fräschare och friskare kontra främmande och farligt

Om normalitet och funktionshinder i demokratiskt deltagande

Abstract

Participation is central to the concept of democracy. The role of the civic participation varies with different types of democracy, but a fundamental requirement is that the participation is free and equal. In spite of this, there are significant differences between possibilities to democratic participation in Sweden today.

This essay seeks to understand how disability, historically and still today, is constructed as a social deviation from normality, and is constructed to Otherness.

One way to regard freedom and equality is to examine the personal autonomy, the length to which a person decides her/his roles and activities in absence of external limitations. Personal autonomy is theoretically central in deliberative and strong democracy, but should reasonably be a demand for the fundamental definition of democracy.

The explanation to why the lack of personal autonomy is accepted, is that the construction of Otherness results in that the persons are categorized and are given simplified characteristics, and are thereby not accepted as equivalent people.

In the interviews conducted, seven politicians contribute both whiteness, pathological discourses regarding disability and ideas of normality through discussing democracy, participation and disability. Simultaneously, they express interest and an awareness on the majority's power and symbolic violence on the minority.

Keywords: democracy, participation, disability, normality, whiteness

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Flugan i glasburken	1
1.1.1	Avgränsningar och frågeställningar	2
2	Metodologi.....	3
2.1	Teori & empiri.....	3
2.2	Abstraktionsnivåer	4
2.3	Närvaro av normer	4
2.3.1	Intervjuareffekter, symboliskt våld och källhantering	4
2.3.2	Skapandet av material	5
2.3.3	Definitioner av centrala begrepp	6
3	Demokrati.....	8
3.1	Institutioner – idé och handlande	8
3.2	Väl valda/valda system.....	9
3.2.1	Representativ demokrati.....	10
3.2.2	Deltagardemokrati	11
3.2.3	Deliberativ demokrati.....	12
3.3	Sammanfattning: demokratityperna	13
4	Funktionshinder och avvikelse	14
4.1	Normalitet och patologiska diskurser.....	14
4.1.1	Historisk tillbakablick	15
4.1.2	Om avvikelstens nödvändighet	15
4.2	Konstruktionen av den Andra	16
4.3	Whiteness: nödvändig onödighet	17
5	Sagt och gjort	19
5.1.1	Demokratin.....	19
5.1.2	Det fria och jämlika deltagandet	20
5.1.3	Normalitetsresonemang.....	22
5.1.4	Whiteness/de Andra	22
5.1.5	En patologisk diskurs	23
5.2	Sammanfattning: Sagt och gjort.....	25
6	Deltagande, autonomi och demokrati.....	26

6.1	En svag deltagardemokrati – what’s cookin’?	26
6.2	Slutsatsen.....	27
6.3	Avslutande reflektion: Hur normal är du på en skala?.....	28
7	Referenser.....	29
8	Bilaga 1	31
9	Bilaga 2	47

1 Inledning

Samhället, individer och strukturer begränsar eller möjliggör människors grundläggande förutsättningar på det demokratiska planet. Hur individen bemöts och ges möjlighet att ta plats i ett samtal styrs bl.a. av hur omgivningen värderar de "intersecting identities" som personen tillhör. Detta avspeglas bl.a. i hur institutionella fördelar fördelas beroende på "intersecting identities" (Young 1990:158). Exempel på olika "intersecting identities" är genus, ålder, etnisk, religiös eller språklig tillhörighet, samt funktion/funktionshinder, för att nämna några (jfr Ingram 2004:4). Jag har själv funderat på hur min sociala roll som kvinna, att jag talar "ren" akademisk svenska, är utan synligt funktionshinder och någonstans i tjugofemårsåldern påverkar mötet med andra personer. Chanser till arbete, det bemötande jag får i samtal med andra, och även hur jag bemöter personer påverkas av hur jag uppfattar deras respektive diverse gruppstillhörigheter, och de uppfattar mig i relation till kategoriseringar som jag, du och samhället skapar.

Ett sätt att mäta en persons ställning i samhället är att se till graden av autonomi, dvs. i vilken utsträckning roller och aktiviteter inte avgörs av andra aktörer (Yuval-Davis, 2003:91). En positiv definition av samma begrepp skulle vara att personlig autonomi innebär att själv kunna avgöra de roller man innehar och de aktiviteter man företar sig. På det demokratiska planet bör aktivitet, eller deltagande, vara ett centralt begrepp eftersom begreppet demokrati i sin mest grundläggande form betyder folkstyre, en gemensam aktivitet för folket (Premfors & Roth 2004:35). En förutsättning för demokrati är därför att individen har autonomi, och är fri att delta om hon/han så önskar.

Det är min övertygelse att många funktionshindrades personliga autonomi idag begränsas ur ett demokratiskt perspektiv, långt mer än den för funktionshindret föreliggande fysiska/psykiska orsaken begränsar. Jag hoppas därför i denna uppsats kunna synliggöra de strukturer som gör att den personliga autonomi begränsas till följd av ett funktionshinder. Ytterst handlar denna problematik om att erkänna varandra ett fullt människovärde.

1.1 Flugan i glasburken

Att teoretiskt försöka fånga samhället är som att försöka mata in världen i en glasburk. Det är inte praktiskt genomförbart, varken metodologiskt då det ännu inte finns något sätt att krama ur mellanrummet mellan atomkärna och neutroner och på så sätt förminska alla materia så att den ryms i en glasburk, eller ontologiskt då samhället skapas genom relationer och dessa omedelbart skulle bli

något annat om allt krymptes ihop till oigenkännlighet. Istället måste vi begränsa oss till något som går in i burken, som till exempel en fluga. Därefter kan denna studeras, och flugan kan som en del av världen sägas vara en fullt legitim representant för världen, även om vi vet att allt utanför glasburken inte är flugor för den skull.

Hur samhällets hantering av funktionshinder styr vilken typ av demokrati vi lever i skall därför smalas av något innan vi fortskrider.

1.1.1 Avgränsningar och frågeställningar

De frågor jag ställer mig är;

- Hur produceras/reproduceras funktionshinder som en avvikelse från normalitet inom resonemang för politiskt deltagande?
- Vilka blir konsekvenserna av whiteness/normalitetsresonemang för demokratins utformning och omfattning?

Uppsatsens geografi är begränsad till Sverige, och jag rör mig i nutid med undantag för historiska tillbakablickar i fångandet av begrepp och traditioner. Det empiriska materialet inhämtas mestadels från Skåne genom intervjuer med företrädare för de sju riksdagspartierna.

Det finns naturligtvis många kriterier som begreppet "demokrati" måste uppfylla i substans till skillnad från vacker form för att realiseras, och många grupper som både i kollektiv och på individnivå måste ha reell tillgång till diskurser där samhället tar form. Jag har valt att behandla frågorna ur ett funktionshinderperspektiv eftersom jag anser att det är allmänt underrepresenterat i vår statsvetenskapliga disciplin. Därtill känner jag personligen ett starkt engagemang för funktionshinderbegreppet.

Dessutom kan tilläggas att jag aldrig hade besvärat mig mödan på detta arbete om det inte var för min absoluta tilltro till att vi tillsammans kan, vill och kommer att förändra våra perspektiv till det bättre.

2 Metodologi

”Den diskursiva praktiken sammanfaller inte med den vetenskapliga utvecklingen den kan ge upphov till [...] Vetenskaperna – för tillfället spelar det ingen roll vilka diskurser som kan förmodas få eller redan har vetenskaplig status [...] uppträder i en diskursiv formations element och på vetandets grund”.

/Michel Foucault (Foucault 1969:219).

Det centrala i metodologin är det underliggande förhållningssättet till vetenskaplighet. Citatet av Foucault behandlar de olika typer av kunskaper som han vill särskilja – vetenskap och vetande. Vetandet är de diskursiva praktiker som vilar i språket och handlingen utan att vi reflekterar över den, och som vetenskapen någonstans utvecklas från. Vad som erkänns som vetenskap styrs som allt annat av olika diskurser.

2.1 Teori & empiri

För att undersöka idéer om normalitet och funktionshinder i det politiska deltagandet och konsekvenserna av sådana resonemang använder jag mig av existerande teoribildningar. I min strävan efter att identifiera ”vår” demokrati, deltagande, utestängningsmekanismer, och normalitet/whiteness, vänder jag mig till tidigare teoretiska arbeten i kombination med intervjuer. Uppsatsens utformning kan därför sägas vara både teorikonsumerande och teoriprovande, då analysen ska kunna identifiera kritiska punkter i mänsklig interaktion, och på så vis visa om vårt samhälle lyckas eller misslyckas med att uppfylla kriterierna för den demokrati vi säger oss tillhöra, eller torde tillhöra enligt teorin.

Jag förhåller mig till intervjumaterialet så som vittnesskildringar, eller *narrativ* (jfr. Petersson 2006:15), berättelser om det egna perspektivet och personliga upplevelser. Det går inte att dra generella slutsatser till hela populationen folkvalda heltidspolitiker från vad en eller sju personer vittnar om. Likväl ger jag materialet tyngd, eftersom personernas perspektiv får konsekvenser i producerandet/reproducerandet av diverse förhållningssätt och idéer för enskilda individer, och samhället eftersom detta består av enskilda individer i förlängningen. Intervjumaterialet är därmed kompletterande/provande/utvecklande till teoridelen.

Jag inleder teoridelen med att skissera deltagande i olika demokratityper, och vad vi borde förvänta oss av dagens system. Därefter behandlas hur skapandet av normer, normalitet och avvikelse i relation till funktionshinder påverkar möjligheter till politiskt deltagande och därmed det politiska systemets utseende.

2.2 Abstraktionsnivåer

Både demokratibegreppet och normalitetsbegreppet med de värden som de tillskrivs kan på systemnivå behandlas som institutioner, med olika inneboende normsystem och traditioner (jfr Lowndes 2002: 91, Peters 1999: 18f).

Personer som verkar inom dessa institutioner genom att producera/reproducera institutionernas normsystem i sina egna resonemang hanteras främst på systemnivå då deras föreställningar om verkligheten och normer kan ses som uttryck för ett institutionaliserat förhållningssätt, dvs. som en del av det sociala system som de är verksamma i.

I beskrivning av olika sorters demokratier använder jag mig uteslutande av idealtyper, det vill säga teoretiska renodlingar vars funktion är att skapa kontraster till upplevelser och idéer. En utförligare redogörelse av idealtyper följer i det avsnitt där de används, stycke 3.2.

2.3 Närvaro av normer

Från att ha varit inriktad på jämställdhetsfrågor och integrationsfrågor föll mitt intresse på funktionshinder i samband med att jag blev faster till en flicka med Downs Syndrom. Min förförståelse för funktionshinder som en av samhället skapad utestängningsmekanism har därför en privat grund. Jag gör det till min uppgift att belysa det sociala misslyckandet och demokratins ofullständighet på detta område, men det ska inte ske på bekostnad av en balanserad analys. Risker med att tala om en marginaliserad fråga eller grupp är att man framställer just frågan eller gruppen i en passiv dager, och på så vis bidrar till marginaliseringen. Ett sätt att undvika denna form av symboliskt våld (se nästa stycke för definition av begreppet) är att undvika stereotypifiering av materialet, för att få en så nyanserad bild som möjligt.

De normativa utgångspunkterna, som exempelvis gör deliberativ demokrati attraktiv, kan betraktas som suspekt eftersom gapet mellan normer kan skilja sig, och gör så, från upplevelser och idéer. Men att en normativ modell inte motsvarar det upplevda skapar inget skäl till förkastning, därför att behovet av normativa resonemang stammar ur just hur vi mäter verkligheten som vi upplever den med de principer och löften som den utsöndrar (jfr Young 1990:134).

2.3.1 Intervjuareffekter, symboliskt våld och källhantering

Om vi för en stund återgår till flugan i glasburken, kan en fråga relevant för resultatet vara om flugans beteende påverkas av mitt beteende som observatör, eller av att ens vara observerad eller i en glasburk.

Richards skriver ”*Don’t think about ’doing an interview’ until you have reflected on what you are doing to the interviewee and the situation*” (Richards 2005: 38). Vad hon anspelar på är den s.k. intervjuareffekten, som betyder att personen som intervjuar påverkar resultatet i samspelet med personen som blir intervjuad (jfr Richards 2005:67). En annan faktor att ta i beaktande vid intervju är att det inte bara är jag som intervjuare som påverkar personen som intervjuas. I samspelet får även jag signaler som gör att jag kommer vara mer eller mindre benägen att tolka materialet i olika riktningar. Mina intervjupersoner är alla är professionella politiker, och jag kan inte bortse från möjligheten att de är slipade retoriker med ett politiskt program bakom väl avvägda formuleringar. Människor tenderar att försvara den organisation de identifierar sig med (Peters 1990:25). Metodmässigt ska jag försöka motverka detta i intervjusituationen genom att uppmuntra intervjupersonen att tala som privatperson, välja en förtrolig miljö samt skapa en accepterande atmosfär. Jag kommer även att analysera vad som *inte* sägs, mot vilket det finns lite försvar om utrymmet har skapats från min sida. Makten att bibehålla ett perspektiv intakt genom att inte tala återkommer jag till i analysdelen.

Under föregående rubrik nämns *symboliskt våld*, som en risk förknippad med att värdera och definiera en annan person. *Symboliskt våld* är enligt Bourdieu att namnge eller klassificera någon för att skapa erkännande eller misserkännande, vilket sker genom att personen *generaliseras utifrån* (Bourdieu 1991:281). Det innebär risken att personen definieras på ett annat sätt än personen själv hade valt att definiera sig, och kan därför vara en form av maktutövande. Symboliskt våld är en risk i användandet av intervju som empiri, eftersom jag i mitt urval av materialet kan ta citat ur deras sammanhang med konsekvensen att personen framstår på ett annat sätt än hur hon eller han hade avsett med uttalandet. Intervjupersonerna kommer därför att få godkänna de citat jag använder innan publicering, och har någon invändningar kommer citatets riktighet att kontrolleras.

En annan dimension av möjligheten/risken att utöva symboliskt våld är att kategorisera människor på ett destruktivt sätt. Jag kommer i denna uppsats att tala om *funktionshindrade* utan speciella hänvisningar till ett organiserat kollektiv eller speciella individer, med syftet att belysa hur perspektivet på personen påverkas av hur funktionshindret placeras i en social hierarki mot normalitetsresonemang. Det symboliska våldet är därför även centralt i normalitetsresonemang och whiteness.

2.3.2 Skapandet av material

Intervjuerna har formen av ett samtal, där jag som intervjuare styr riktningen genom att ha en löst sammansatt intervjuguide¹. Det finns ett antal frågor som jag vill att alla intervjupersoner ska besvara, varför samma fråga kommer att ställas

¹ Se Bilaga 2 för intervjuguiden i sin helhet.

till samtliga. Det kan hända att vissa frågor ibland utelämnas när samtalet tar en annan intressant riktning, eller om jag upplever att strikt åtföljande av intervjuguiden skulle begränsa möjligheten till intressanta vittnesmål. Intervjuerna är uppdelade i två övergripande teman; förhållningssätt till demokrati, och syn på deltagande på systemnivå och individnivå. Jag styr in samtalet på funktionshinder som en potentiell grupp i politiskt utanförskap mot slutet av intervjuerna, för att se hur resonemangen kring begreppet ser ut.

Innan intervjuerna börjar informerar jag de deltagande om att de kommer att förbli anonyma, och vilken bokstav de ges som identitet. De uppmanas att tala fritt om egna reflektioner och erfarenheter, och helst inte som representanter för sina respektive partier. Beslutet att välja dessa personer grundar sig i krav på tillgänglighet samt politisk legitimitet genom att samtliga är folkvalda heltidspolitiker, och ordförande för sina respektive partier i Skåneområdet. De informeras även om att de efter att jag har valt citat som jag vill använda har möjlighet att protestera mot dessa ifall de skulle vara felciterade, och att inspelningsmaterialet sparas för sådan eventuell kontroll innan uppsatsen presenteras. De har även enligt god forskareetik garanterats att materialet inte kommer att användas i andra syften utan deras information och godkännande.

Vikten av motivering ökar när tolkningsinstrumentet är opreciserat i jämförelse med statistiskt signifikant data som kan styrka en kvantitativ studie. (Jfr Sjöberg 1999:16f). Eftersom diskursen, normerna och maktutövandet alla vilar i språket är det av yttersta vikt att explicit definiera vilka innebörder man knyter till olika begrepp.

2.3.3 Definitioner av centrala begrepp

Demokrati är ett brett begrepp. Den mest centrala delen av demokratibegreppet är i uppsatsen *kravet på ett fritt och jämlikt deltagande*, något som utvecklas i kapitel 3.

Funktionshinder är ett av uppsatsens centrala begrepp. Eftersom just perspektivet på funktionshinder är ett analysområde då funktionshinder i relation till *normalitet* antas påverka möjligheten att delta i politiska processer, återfinns en utförlig redogörelse av såväl funktionsbegreppet och normalitetsbegreppet under stycke 4.1.

Handikapp uppstår när samhället inte anpassas efter individers unika behov, så som funktionshinder. En person med ett funktionshinder kan därför vara handikappad i en situation och miljö, och samtidigt inte handikappad i en annan. Jag kommer därför att tala om personer med funktionshinder, och inte om handikappade (jfr Tideman 2002:40f).

Whiteness har traditionellt utvecklats från frågor ställda så som Vad vill vita människor? En fråga omöjlig i USA för fyrtio år sedan, då knappast någon i en maktposition i samhället var annat än vit. Vitheten var osynligt för dem som bar den, en norm som togs för givet. Begreppet whiteness har därefter utvecklats till att även inkludera ex. etnicitetsfrågor. Inom ramen för normalitet står whiteness för det normala, självklara som *inte behöver definieras* till skillnad från

avvikelsen (Ingram 2004:58). Begreppets motsats är *de/den Andra*, som utvecklas i stycke 4.2.

Personlig autonomi syftar till huruvida en person själv avgör sina aktiviteter och identiteter, eller om personens identiteter och aktiviteter begränsas av andra människor. Naturligtvis är vi alla beroende av våra medmänniskor, så det finns ingen som har full personlig autonomi i avseendet oberoende av andra. Istället handlar begreppet om personens (subjektets) ontologiska identitet, dvs. huruvida personen betraktar sig själv som ett *subjekt eller objekt* (jfr Young 1990:131). Med funktionshinder som utgångspunkt för autonomi finns ett historiskt betraktelsesätt; att personen med ett funktionshinder ses som ett objekt för andras insatser, och inte subjekt i sitt eget liv. Personlig autonomi och ett förflyttande från objektifiering till subjektet som är i beslutanderätt över sitt eget liv är en nödvändighet för att uppnå social och politisk jämlikhet (jfr Young 1990:157).

Diskurs betyder enligt Svenska Akademiens Ordlista *samtal*, men har inom filosofi givits en vidare betydelse än så. Foucault har sagt ”*alla vet att de inte får säga allt, att de inte får tala om vad som helst och, slutligen, att vem som helst inte får tala om vad som helst*” (Foucault 1970:7). Diskurser styr hur man tänker både i tid och i rum. Flera diskurser kan existera samtidigt, parallellt eller konkurrerande, och kommer till uttryck i alla former av kommunikation.

3 Demokrati

”Självfallet är uppdelningen mellan det sanna och det falska varken godtycklig, modifierbar, institutionell eller våldsam om man placerar sig på satsnivån inom en diskurs. Men om man väljer en annan skala och frågar sig vilken denna vilja till sanning som ständigt finns i våra diskurser och som följt oss genom århundraden av vår historia är och har varit – eller om man frågar sig vilken typ av uppdelning som generellt sett styr vår vilja till kunskap – då kanske något som liknar ett utestängningssystem (dvs. ett historiskt, modifierbart och institutionellt tvingande system) börjar framträda”. /Michel Foucault (Foucault 1970:11).

Den som idag känner stor skräck inför att tala inför grupp lider kanske av social fobi, och är socialt handikappad eftersom arbetslivet eller universitetet kräver muntliga presentationer. Samma kvinna hade kanske betraktats som ett förtjusande fruntimmer på 1800-talet, då kvinnor förväntades tiga och saknade krav från arbetsliv och akademi eftersom deras deltagande inte förväntades där, och kunde sålunda tvärtom ha premierats, om än på äktenskapsmarknaden. Foucault definierar ett utestängningssystem som historiskt, modifierbart och institutionellt tvingande i citatet ovan. Han beskriver att vår vilja till kunskap medför att vissa saker, exempelvis diagnoser, betraktas som sanna och andra som falska genom historien. Både demokrati som politiskt system och funktionshinder och funktionshindrade ändrar skepnad då idéer och ”fakta” förändras över tid och rum i olika kontexter, och det är därför sannolikt att vad vi betraktar som givet idag kommer att förkastas i framtiden.

Både diagnostiserande och normen för det politiska systemet har förändrats genom tiderna. Eftersom det är min förförståelse att dessa två har något med varandra att göra gör jag en ansats att ringa in en central aspekt av demokratibegreppet som kan tänkas påverkas av normalitet – avvikelse; deltagandet.

3.1 Institutioner – idé och handlande

En institution är inte nödvändigtvis en formell institution, utan kan förstås som en samling normer, regler, och rutiner. Institutioner påverkar därmed både hur vi tänker och agerar. Institutioner kännetecknas av sin långvarighet, och kapacitet att inverka på människors beteenden över generationer (Peters 1999:28f). Naturligtvis påverkar även människor institutioner (jfr Lowndes 2002:99). För institutionen gäller detsamma som för maktbegreppet definition; utan motmakt skulle behovet av makt inte finnas, varför makt i sin definition alltid medför

utrymmet för motmaktens existens (Foucault 2004:105f). Institutionen skulle därmed inte finnas utan möjligheten att kliva utanför den. Om institutionen som idé- och normsamling skulle översättas till diskurs, sluter jag mig till att på samma sätt som olika diskurser verkar parallellt och över tid verkar olika institutioner över tid och kan existera samtidigt. Demokrati som institution eller normalitet som institution kan därför finnas samtidigt i de resonemang och ideal som vi tar för givna och återskapar i våra samtal, tillsammans med många andra.

Normativ institutionalism som teori åsyftar normers och värderingars inverkan på beteende inom organisationer. Begreppet *normativ* åsyftar normer och värderingar som förklarande faktorer, och ska inte förväxlas med normativ teori (Lowndes i Marsh & Stoker 2002:95). I en organisation tenderar personer att agera i de värden som är nära associerade till den institution som personerna tillhör, och aktörers beteende formas av de institutioner där de deltar (Peters 1999:25f). Orsaken till detta är att människor som verkar inom samma typ av institutioner och strukturer tenderar att socialiseras på liknande sätt, få liknande typer av information, och konfronteras med samma möjligheter och begränsningar (Lundquist 1993:72). Jag är böjd att tro att genus, funktion/funktionshinder och liknande egenskaper påverkar så att möjligheter och begränsningar ser olika ut för personer verksamma inom samma institution, men någon sorts likriktning sker helt säkert ändå.

Om institutionen saknar tradition av att hantera funktionshinder, eller ”whiteness”, kan man anta att människorna i institutionen löper risk att fortsätta lika blinda. Demokratibegreppet som institution skulle kunna vara djupare rotat i intervjupersonerna än den institution av kritisk distans till normalitetsbegreppet som jag här utvecklar och följer. Finns normalitetsreproduktion tillsammans med funktionshinder framställt som avvikelse närvarande i samtalen kan dessa förhållningssätt tolkas som tecken på att föreställningarna finns som systemnivå i de institutioner som personerna är verksamma i, och därför är ett utövande av makt på systemnivå.

Innan vi möter normalitet och funktionshinder, samt de personer som medverkar genom att ge sin bild av sakernas tillstånd, återskapar jag tre olika demokratityper som rimliga system för att beskriva den demokrati som vi lever med och i idag.

3.2 Väl valda/valda system

Jag har låtit intervjumaterialet styra vilka typer av demokrati som jag tar upp inom ramen för deltagande, eftersom den demokratityp som politikerna beskriver är intressant både med tanke på den allmänna formella deklARATIONEN och hur politikerna sedan förhåller sig till deltagande. Lotten har fallit på representativ demokrati och deltagardemokrati, samt deliberativ demokrati som mitt eget val eftersom den deliberativa demokratin är intressant ur ett deltagarperspektiv.

Demokrati är enligt Young en modell för att organisera det kollektiva och offentliga maktutövandet, som bygger på principen att beslut om kollektivets

bästa ska bygga på överlägganden av politiska jämlikar (Young 1990:105). För att demokrati ska vara över tid krävs bl.a. att ekonomiska välfärdsrättigheter och grupperkännanden bemöts och tillfredsställs (ibid.). Dock räcker inte uppfyllandet av dessa två kriterier för att garantera demokratins varande, eftersom både en auktoritär stat kan förmedla ekonomisk välfärd, och ge grupper rätt till självidentifiering (jfr ibid.). Legitimiteten i en demokrati, skriver Young, beror på ett antagande om att de institutioner som hävdar obligatorisk makt gör så eftersom deras beslut representerar ett ställningstagande för allas bästa. Detta antagande kan endast hållas för sant om besluten i princip är öppna för allmänna överlägganden av fria och jämlika medborgare (Young 1990:105f, jfr Benhabib 2002:141).

Jag kommer därför att närmare utforska vilka krav som olika demokratityper ställer på ett ”*fritt och jämlikt*” deltagande, innan jag undersöker var Sverige inordnar sig på kartan. De demokratimodeller som tas upp är *idealtyper*, dvs. teoretiska renodlingar som kan tjäna som måttstock för ett system. Med idealtyper kan man mäta i vilken grad som uppfattade beteenden etc. eventuellt skiljer sig från typen (Lundquist 1993:40, 82), i detta fall den demokrati vi säger oss tillhöra.

3.2.1 Representativ demokrati

Den som inte har annat för sig kan alltid träna latin. Har man flitigt gjort så, vet man att *Quod omnes tangit, ab omnibus tractari et approbari debet* betyder ”Det som berör alla måste övervägas och godkännas av alla”. Kanske vet personen även att meningen är en gammal romersk princip², som i representationsteori innebär att väljarna via sin valhandling godkänner de politiska representanternas beslut (Holmberg 1999:8).

Det officiellt eftersträvade styrelseskicket i Sverige är enligt Demokratiutredningen, Riksdagen och Regeringen ”*deltagandedemokrati med deliberativa kvaliteter*” (Premfors & Roth 2004: 7). Detta till trots tycks ett genomgående drag hos intervjupersonerna vara demokrati som ett representativt system, men även parlamentariska drag betonas (se Bilaga 1:4f).

Till skillnad från parlamentarisk demokrati, som innebär att beslut fattas rationellt i parlamentet, syftar den representativa demokratimodellen till att ansvariga partier vid valen lanserar program, som de sedan som valda skall eftersträva att uppfylla i möjligaste mån. Politiken ges legitimitet genom att väljarna ser framåt och ger representanterna godkännande via val (Holmberg 1999:10f).

I motsats till deltagardemokrater, som utgår från att väljare har ett stort intresse och tillräcklig kompetens för att delta i politiken, utgår ansvarsdemokrater från att medborgarna deltar i valen genom att visa tumme upp eller ner. Bortsett från valdeltagande förväntas inget politiskt deltagande, varför ansvarsutkrävande är den centrala ingrediensen (Holmberg 1999:33). Representativ demokrati kräver

² Q.O.T-principen från den romerska rätten (Holmberg 1999:8).

därmed inget medborgerligt deltagande utöver i val vart fjärde år. Valdeltagande kan även ses som ett grundläggande minimum för demokratins existens, för om medborgarna inte ställer upp och röstar sker inga val, och sålunda kan inget ansvar utkrävas och ingen legitimitet skänkas (jfr Holmberg 1999:33). Ett politiskt deltagande som uteslutande sträcker sig till röstning är även kännetecknande för den tunna, minimala demokratisynen (jfr Premfors 2000:41).

Alla demokratisyner bygger på någon form av åsiktsöverensstämmelse mellan valda och väljare. Holmberg konstaterar att representativa demokratier inte ger upphov till någon särskilt hög åsiktsrepresentation, vallagar och andra konstitutionella spelregler till trots. Orsaken till detta är enligt Holmberg att den representativa demokratins mekanismer (nomineringsprocesser, partiernas opinionsbildning, väljarnas röstande på valdagen) ger upphov till sämre åsiktsrepresentation än vad en lottdragning skulle göra (Holmberg 1999:49)! Slutsatsen blir därför att det antingen sker en "snedrekrytering" på politikersidan eller att väljandet endast återger en del av befolkningens preferenser, och att det därmed finns utrymme för mekanismer som på något sätt förhindrar allas lika önskan/möjlighet att delta som väljare/folkvald i den representativa demokratin.

3.2.2 Deltagardemokrati

Minimerar man det folkliga deltagandet till endast valdeltagande finns risken för politikerstyre, hävdar somliga. Men deltagardemokraters främsta argument till att förkasta den strikta representativa demokratin är att aktiva medborgare leder till en bättre representativ demokrati. Dels betonar man att politiska beslut skall föregås av ett folkligt deltagande, och dels att deltagande i sin tur ger kompetens och ansvarskänsla. Deltagande ger medborgarna färdighet, och minskar inverkan från olika egenintressen (Holmberg 1999:13f). Inom teori för deltagardemokratin är *deltagande i sig* det centrala (jfr Englund 2004:73).

Ökat politiskt deltagande sägs av Holmberg förklaras med att medborgares politiska självförtroende³ ökar. Samtidigt som partierna fått uppleva en försvagad ställning bland medborgarna (Holmberg 1999:15) uppges de svenska medborgarnas politiska självförtroende öka, bl. a. med ökade tendenser att delta i debatten (Holmberg 1999:35). I demokratirådets studie från 1999 drar man slutsatsen att *"personer med stora diskussionsnätverk är kunnigare än andra... Undersökningen ger således stöd åt idén om den medborgerliga dialogens betydelse för upplyst förståelse"* (ibid.). Man kan även se att medborgarnas kunskaper om den mest relevanta politiska informationen är relativt bra, även om kunskapen om demokratins institutionella procedurer är svagare. Medborgarnas politiska självförtroende ökar, liksom det politiska engagemanget utanför partierna (Holmberg 1999:59). Dock blockeras engagemanget och kompetensen av partidemokratis stela ovanifrånperspektiv.

³ Tilltro till den egna förmågan att utöva politiskt inflytande, "a sense of political efficacy", (Holmberg 1999: 35).

För deltagardemokrater är demokratins största hot det ökade gapet mellan folkvalda och väljare, som inte bara skapar en förtroendekris för politiker utan även för demokratin som system (ibid.).

I sin definition kräver deltagardemokrati att medborgarna deltar mer än i som väljare var fjärde år, och politiskt engagemang i och utanför partierna ses som positivt. Deltagardemokrater har större tilltro till väljarnas kompetens och delaktighet än ansvarsdemokrater som återfinns i den strikt representativa demokratin. Dock är det ingen av dem som ställer krav på det breda deltagandet på samma sätt som anhängare av deliberativ demokrati.

3.2.3 Deliberativ demokrati

Deliberativ demokrati introducerades i statsvetenskapens internationella forum på 1990-talet, framvuxen som ett alternativ till den liberala demokratisynen. Enligt teorin ska deliberativ demokrati inte bygga ”på uttryckta eller aggregerade preferenser utan på argument” (Premfors & Roth 2004:12f).

Premfors och Roth presenterar tre centrala drag i den deliberativa demokratin (Premfors & Roth 2004:12):

- i. grundläggande villkor för människors samexistens måste kartläggas i öppen diskussion mellan jämlika medborgare, dvs. genom deliberation,
- ii. legitimitet och rationalitet i offentligt beslutsfattande uppnås även det genom deliberation, och
- iii. de procedurmässiga villkoren för deliberation ska vara villkor som medborgare skulle välja om de kunde ”deltaga som fria och jämlika, i diskursiv viljebildning”.

Enligt Premfors och Roth finns forskning som visar att medborgare både kan och vill uppfylla den deliberativa demokratins krav förutsatt att de bereds möjlighet att delta (Premfors & Roth 2004:15). Om vi ansluter oss till detta avgörs den deliberativa demokratins framgång i definitionen av *möjlighet*. Vill vi förstå deliberativ demokrati måste vi fråga oss vilka som är med, det vill säga ges och tar möjligheten, och hur spridd den deliberativa demokratin därmed är i det svenska samhället (jfr Theodorsson 2004:23).

För Young innebär deliberativ demokrati lika tillgång till att introducera ett ämne i diskursen, en princip som hon kallar *praktisk diskurs* (Young 1990:106). I enighet med Habermas och Benhabib konstruerar hon en metanorm för den deliberativa demokratin, nämligen att *endast de normer och normativa institutionella arrangemang som godkänts av alla berörda kan kallas giltiga*. Metanormen medför vad Young kallar universell respekt, som innebär att alla förmögna till kommunikation ska erkännas tillgång till diskursen. Tillgången innebär att personer har rätt att initiera nya ämnen, att tala, att fråga och att ifrågasätta de grunder som samtalet bygger på (Young 1990:107). I diskursetik innebär autonomi en moralisk och politisk princip, som kräver att vi skapar offentliga praktiker, dialoger och utrymmen kring kontroversiella normativa frågor där alla som berörs kan delta i samtalet (Young 1990:114).

3.3 Sammanfattning: demokratityperna

Sammanfattningsvis ställer den representativa demokratin krav på att medborgarna röstar i val, då representationstanken är central. Det tycks som att en snedrekrytering i representationsprocesserna medför en dålig åsiktsöverensstämmelse. Detta är problematiskt för den representativa demokratin motivering, eftersom den bygger på idén att folket genom sina val dels godkänner representanternas agerande i föregående mandatperiod, och dels ger godkännande för partiprogrammen som ska styra kommande mandatperiods arbete.

Deltagardemokratin kräver aktiva medborgare, som engagerar sig i politiskt arbete även mellan valen, då detta skapar bättre representation. Dock finns problemet att aktiviteten fokuseras till de legitima arenorna, främst partierna, då andra former trycks ner av en tung partitradition.

Den deliberativa demokratin definieras av människors möjligheter. Alla förmögna till kommunikation ska ha möjlighet att delta i diskursen.

Generellt för demokratin definition är att alla ska kunna delta fritt och jämlikt.

4 Funktionshinder och avvikelser

”Any identifiable something presupposes a something else against which it stands as background, from which it is differentiated. No utterance can have meaning unless it stands out differentiated from another. [...] Difference, however, is not absolute otherness, a complete absence of relationship or shared attributes”.

/Iris Marion Young (Young 1990:98).

Young beskriver i citatet ovan nödvändigheten av kontraster. Ingenting är något utan relation till något annat. Identitetslogik genom motsatser tvingar in skillnader i hierarkiska dikotoma positioner; bra/dålig, och normal/avvikande (Young 1990:99).

Benhabib skriver; *“The other is always also within us and is one of us. A self is self only because it distinguishes itself from a real, or more often not imagined, “other””* (Benhabib 2002:8). Kategoriseringar av marginaliserade människor som behandlas som främlingar skiftar över tid och rum, men tendensen att kategorisera och exkludera andra tycks vara en del av den mänskliga naturen, konstaterar Petersson (Petersson 2006:119). *Otherness*, den sociala konstruktionen av den/de Andra, sker både individuellt och kollektivt (jfr. Petersson 2006:14). Petersson (ibid.) argumenterar för att *Otherness* bl. a. finns inom strukturer baserade på fördomar, stereotyper och negativa bilder av människor. Idéerna betonas mer som kollektiva psykologiska konstruktioner än den enskildes personliga uppfattning, och även om det alltid finns en möjlighet för rekonstruktion av den Andra, finns det barriärer som försvårar förändring (ibid.).

Men hur fungerar då denna kategorisering av den Andra i förhållande till funktionshinder och normalitet? I Youngs resonemang (Young 1990:99) är det tydligt subjektet som är i maktposition, eftersom det är subjektet som definierar objektet för att skapa den egna identiteten. Applicerat på *funktionshinder som avvikelser* är subjektet den som i samhällets dominanta diskurs hör hemma i kategorin *normal*, emedan den funktionshindrade görs till *den Andra*. För tydlighetens skull fortsätter vi med en kortfattad redogörelse av historik samt olika dominanta perspektiv på funktionshinder som fenomen.

4.1 Normalitet och patologiska diskurser

”Den diskursiva praktiken sammanfaller inte med den vetenskapliga utvecklingen den kan ge upphov till... [...] Vetenskaperna – för tillfället spelar det ingen roll vilka diskurser som kan förmodas få eller redan har vetenskaplig status

... [...] uppträder i en diskursiv formations element och på vetandets grund.”
/Michel Foucault (Foucault 1969:219).

4.1.1 Historisk tillbakablick

”Idioterna, sinnesvaga, äro av tre slag; Sinneströga, som blifvit sent utvecklade och merendels icke hinna någon hög utbildning; sinnesslöa eller halfidioter, som lida af en ursprunglig slöhet i hjernan, men likväl kunna väckas till lif och genom enkla, otydligt uttalade ord någorlunda uttala sina önskningsar. Dessa två slagen kunna emottaga undervisning, men icke så fånarne eller helidioterna, som utmärka sig genom fullkomlig frånvaro af förnuft”.
/J Östberg (Grunewald & Olsson 1997).

Citatet är av kyrkoherden J Östberg vid invigningen av Smålands Idiothem Nannylund 1883 (Grunewald & Olsson 1997). Ur ovan tankegångar bet sig föreställningarna om bildbara och obildbara fast. De obildbara skulle vårdas medan de bildbara skulle kunna undervisas. ”... Från odugliga och blott tärande medlemmar till verksamma och närande...(nyttiga)”; ungefär så sa Sondén som var hospitalläkare om de bildbara (ibid.). De obildbara förväntades i princip kunna lära sig fläta korgar, men inte mer än så. I den engelskspråkiga världen finns motsvarande diskurs med begreppen *educatable* och *trainable*.

Under 1860-talet växte de första uppfostringsanstalterna för ”bildbara sinnesslöa barn” fram av privatpersoner. I det offentliga systemet kom skolan för de bildbara på 1940-talet. Det dröjde ända till 1968 innan de obildbara – bl. a. alla med Downs syndrom – fick skolplikt genom att träningskolan kom. Behovet att klassificera människor med funktionsstörning har allt sedan dess varit stor (ibid).

Längre fram och i takt med att statistiska metoder att lagra samhällsuppgifter växte sig starkare för att underlätta för samhällsekonomisk effektivitet på 1960-talet uppkom den första data som hänvisade hela populationer som ”subrationella” och ”icke-produktiva”; de galna, de handikappade, de hemlösa och de kriminella (Ingram 2004:98).

4.1.2 Om avvikelens nödvändighet

Den ”handikappideologiska principen normalisering” stammar i Sverige från de mål som handikappolitiken utformade under 1970- och 80-talen, och betyder att man eftersträvar *normalisering och integrering* av funktionshindrade (Tideman 2002:18).

Normalitet mäts traditionellt statistiskt, och är normativ, individfokuserad och medicinskt förankrad (Tideman 2002:53). Inomdisciplinärt finns tre sätt att se på normalitet; *statistiskt* (normalitet som det vanliga eller genomsnittliga, ex. ett medelvärde), *normativt* (normalitet är de värderingar som förekommer i ett samhälle vid en viss tidpunkt) eller *individuellt eller medicinskt* (en individ är

normal/”frisk”, dvs. inte avvikande eller sjuk. När någon är sjuk krävs behandling för att uppnå normalitet) (ibid.).

Funktionshinder har historiskt förknippats starkt med medicinsk diagnostik, och läkarvetenskapen har utgjort legitimitetsgrund för dominerande perspektiv. Sedan 1980-talet tar svensk lagstiftning ställning för ett funktionshinderperspektiv i motsats till handikapperspektivet, och därmed att det är samhällets ansvar att ingen ska vara handikappad (Tideman 2002:41). I takt med att formella lagverk och policys förändras, märks även en förändring i beteende så som att det är idag ”fel” att bemöta folk olika beroende på kön, hudfärg, funktion/funktionshinder, något som Young kallar ”public etiquette” (Young 1990:132).

Likväl präglas vårt samhälle i stor utsträckning av det historiska betraktelsesättet av funktionshinder som en avvikelse (jfr. Young 1990:130). I Sverige idag sker ett uppsving för biologiska förklaringar med följd av en ökad social kategorisering genom diagnostisering (Tideman 2002:235). En annan förklaring till ökad kategorisering av avvikelser är den ekonomiska resursbristen, ex. i skolans värld, som medför att individer som inte passar i snäva ramar tillskrivs egenskapen *avvikande* (jfr Tideman 2002:235). Samtidigt finns en ökande medvetenhet för att funktionshinder och funktionalitet inte främst är medicinska koncept, utan en mix av fysiska/psykiska förutsättningar och i samhället strukturella normer och hinder (Ingram 2004:92).

När man definierar en olikhet av något slag, så som en nedsatt förmåga, som en avvikelse från normen skapas det första steget där självständiga subjekt blir till objekt för kunskap och mål för maktutövande. Av en *noterbar skillnad* skapas socialt en funktionsnedsattade bristfällighet, när skillnaden görs till ett mål för professionell intervention istället för att behandlas i vardagslivets kontext (Allen 2005:95).

Funktionshinder alltid är närvarande (trots en skenbar frånvaro, och i gott sällskap från andra avvikelser från normen) i samtalet kring normalitet. Det är till och med så att funktion och normalitet är beroende av funktionshinder för sin legitimitet (Campbell 2005:109). Man kan därför säga att normalitetsresonemang är en maktutövning som bygger på *utdefinierandet av avvikelserna från normalitet*.

4.2 Konstruktionen av den Andra

”When the dominant culture defines some groups as different, as the Other, the members of those groups are imprisoned in their bodies. Dominant discourse defines them in terms of bodily characteristics, and constructs those bodies as ugly, dirty, defiled, impure, contaminated, or sick. Those who experience epidermalizing of their world moreover, discover their status by means of the embodied behaviour of the others: in their gestures, a certain nervousness that they exhibit, their avoidance of eye contact, the distance they keep”

/Iris Marion Young (Young 1990:123).

Allen skriver att ”*Any norm is an artefact of the discipline that measures it, and has no physical being or reality apart from that practice*” (Allen 2005:94.) En fysisk eller psykisk skillnad är inget mer än en skillnad, utan tillskrivs en värdeminskningseffekt först när den ställs mot en norm, som aldrig är något annat än en värdeskala av en socialt konstruerad disciplin.

När samhället positionerar en person i en patologisk diskurs⁴ förlorar personen legitimitet att styra sitt liv, eftersom personen med ett funktionshinder blir objekt för disciplinär makt. Om kategorisering skriver Tideman att ”*varje yrkesgrupp har sin egen idé om vad som är avvikande, onormalt eller handikapp och kategoriseringen institutionaliseras i linje med den egna gruppens intressen*” (Tideman 2002:238). Förutom att bli objekt för disciplinära makter blir även funktionshindrade genom *sin avvikelse* kunskapssubjekt för professionella grupper, vilkas diskurser av expertkännedom definierar och omdefinierar kunskapssubjektet (Hughes 2005:83). Som Hughes skriver; ”*The outcome of these practises for disabled people has been the systematic closure of opportunities for agency*” (ibid). Det agentskap som åsyftas är förmågan till handling, som kopplat till personlig autonomi. Personlig autonomi är därmed kopplad till självständighet, en motsats till att vara någon annans, subjektets, kunskapsobjekt. Otherness innebär att personen som blir den Andra reduceras i relationen, då man socialt trycker på de punkter som bekräftar skillnaden och avvikelsen istället för att se likheter. Vinsten av detta blir att man själv är normal, ren, frisk, klok etc. Naturligtvis blir det symboliska våldet även följd av konstruktionen av de Andra, eftersom man får förutsätta att inte alla Andra ser sig som Andra, utan som normala utifrån sin egen kontext.

Normalitetsbegreppet är därför beroende av en normaliserande norm för sin egen definition. Normalitet utövas på samhälls nivå genom att professionalism legitimerar att något som är en *skillnad*, ett värdebefriat begrepp, görs till en *avvikelse*, ett begrepp som signalerar negativ värdering. (Jfr Waldschmidt 2005:191).

4.3 Whiteness: nödvändig onödighet

Den politiska verksamheten utgörs av beteenden, som bygger på procedurer, beslutsfattande, handlingar och idéer. Idéerna förekommer i form av värden, normer och föreställningar om verkligheten (Lundquist 1993:35). En tolkning är att det finns olika typer av värden, normer, föreställningar och beteende; *informella* och *formella* (jfr Lowndes 2002:98f). Politiken kan även sägas ha olika syften; *instrumentella* och *symboliska*. Det instrumentella syftet avser att leda fram till beslut och effekter, medan det symboliska har andra funktioner, t.ex. ceremonier och ritualer (Lundquist 1993:36). Instrumentell och symbolisk politik

⁴ Med ”patologisk diskurs” avses en motats till normalitet, och etablerar funktionshinder som en fysisk eller mental bristfällighet (Hughes 2005: 82f, jfr. Young 1990: 124).

kan därför antas förekomma både på det formella och informella planet, men med olika syften.

Whiteness är på intet sätt ett formellt värde, tvärtom innebär whiteness osynlighet och omedvetenhet. Denna osynlighet eller omedvetenhet, vill jag hävda, har både instrumentella och symboliska innebörder, eftersom whiteness är en beteckning på egenskaper förknippade med de privilegierade i en social struktur (jfr Ingram 2004:55). Whiteness tas för givet, och är osynlig för den som bär den (Ingram 2004:58). Begreppet tolkar jag som innebörden av den/de som *inte är den/de Andra*, och används idag teoretiskt för att kritisera exempelvis heteronormativitet, såväl som rasism och diskriminering av funktionshindrade. Som Petersson skriver; *''Whiteness' as a normative identity is 'invisible and unmarked'. So is the virtuous behaviour of the normal inhabitant of the majority population [...] 'Whiteness', as normality, is reflected and understood through 'Otherness', which is why reporting aberrant behaviour is so important as an identity marker. It is important for the majority to know that there are excluded Others who do not qualify for either label''* (Petersson 2006:49).

I relation till funktionshinderbegreppet kan poängteras att genom att sätta olika gränsvärden för funktionshinder, och funktion ur medicinsk synvinkel, hindrar oss från att se hur dessa gränsvärden är präglade av kulturella bias. Faktum är, att även en "normal" och "frisk" människa, dvs. bärare av whiteness, är *beroende* av en social kontext för sin funktion (Ingram 2004:97).

5 Sagt och gjort

I analysen av intervjumaterialet delar jag upp utvalda citat i tre övergripande teman; normalitet, funktionshinder och demokrati. Dessa finns redovisade i Bilaga 1. Intervjuerna i sina helheter samt intervjuguiden finns i Bilaga 2. Här följer en analys av hur väl intervjuernas frukt överensstämmer med demokratityperna, syn på deltagande, normalitetsresonemang, whiteness/de Andra samt om det finns tecken på en patologisk diskurs.

På grund av bristande utrymme kommer jag till stor del att utgå från Bilaga 1 i analysen. Nedan återges citat som jag finner speciellt nämnvärda.

5.1.1 Demokratin

De sju intervjupersonerna uppmanas inledningsvis att associera fritt till begreppet demokrati. Svaren varierar stort, men för vår del är kravet på öppenhet och möjlighet till deltagande intressant.

”Ja, det är ju lätt att säga folkstyre och så vidare, det har vi lärt oss en gång. Men, för mig är det så att det är mycket det öppna samhället och de öppna partierna, och när man inkluderar istället för exkluderar, när man låter fler vara med och bestämma än precis vad som står i stadgarna [...]”.

/Bilaga 1:38.

” [...] Men demokrati, det handlar ju om, som jag ser det, människors lika möjlighet att nå makt över sin egen situation. I en demokrati finns det inte någon, vad ska vi säga, makt som beror på andra saker än att man har blivit vald av en folkmajoritet [...]”. Bilaga 1:38.

”Det viktigaste med demokratin är att alla får ha en åsikt, och möjlighet att uttrycka den. Utan det finns inte demokrati. Det fria tänkandet, det är viktigt”. /Bilaga 1:38.

Ingen av de intervjuade känner igen begreppet deliberativ, då jag frågar hur de tolkar att Sverige ska ha en ”deltagardemokrati med deliberativa drag”. Finns det tecken på att deltagarna har tagit deltagardemokratibegreppet till sig och verkar i en sådan riktning? Finns det ”deliberativa drag”, eller något som tyder på en riktning mot deliberativ demokrati i politikernas syn på demokrati och deltagande?

”Man sitter ju inte alla medborgare i ett område utan **man väljer representanter**. Där har du ju **parlamentarismen**”. /Bilaga 1:38.

”De som har en mest aktiv kommun kanske inte är den målgrupp som har störst behov av några resurser. Utan det kan vara den grupp som hörs allra lägst, dvs. den grupp som inte deltar i en deltagardemokrati, utan som är helt beroende av att **den representativa demokratin fungerar**”. /Bilaga 1:39.

”Ja, man ser att både positivt och negativt så har **politiker och förtroendevalda blivit lite grann som en egen klass**. Och det finns generellt en negativ inställning till det, tror jag i alla fall. Som inte fanns förr [...] Risken finns, kan ju finnas att man fjärrar sig från människor”. /Bilaga 1:39.

Tror du att personer vanligen är beredda att ändra sin uppfattning under samtalets gång?

”Ja, men det tycker jag, jag tror inte, jag vet. Alltså de kanske inte är helt nöjda de heller, men när de så småningom får se resultatet då blir de nöjda ändå [...] Så finns det folk som har en åsikt, eller ger uttryck, **men sitter man och för de här diskussionerna lite längre** så kommer även de så småningom. Så, jag tycker nog. Jag tar hellre fel, och så kör vi igen, än att kompromissa. Det är bra att få alla på vagnen, det vete tusan vad slutprodukten blir”. /Bilaga 1:40.

”Ja, jag tolkar det som att man vill att det ska finnas **ett engagemang och att medborgarna ska vara delaktiga i det som sker och händer**. Och det kan man ju vara tveksam till om de gör, jag tror det finns ett ganska stort avstånd mellan vanliga människor och förtroendevalda idag, och därmed misstroende”. /Bilaga 1:40.

Hur tolkar du att Sverige ska ha en deltagardemokrati med deliberativa drag?

”Som politiker gör jag hela tiden mina egna val. Även om jag många gånger försöker skydda mig bakom någon annan. Att det är de som har sagt att vi ska göra så och så... Så är det till syvnen och sist **jag som bestämmer**. Och där ligger ju friheten, det är ju den friheten som är mer utvecklad idag än tidigare”. /Bilaga 1:40.

”Det är ju så här, att **det vi har just nu är ju någon slags representativ demokrati. Att man övergår lite mer till en demokrati där människor känner mer att de kan delta** i de politiska besluten”. /Bilaga 1:41.

”Ja, det känns lite tautologi för mig. För en demokrati är ju verkligen att människor är deltagande. **Och ska man ha en deltagardemokrati så känns det som att, ja, människor ska delta i den. Det är klart, annars är det inte demokrati**”. /Bilaga 1:41.

5.1.2 Det fria och jämlika deltagandet

Intervjupersonerna tillfrågas om det finns någon grupp som har svårare att göra sin röst hörd.

”Och lite tror jag, kanske lite fult sagt, men lite tror jag att **den här gruppen** (hemlösa) **kan inte skrika så högt, va**. Så de är inte det stora problemet. Ofta är det **mer när intelligentian skriker** som det... man måste göra något åt det. För den gruppen är farlig, för, för politiken. Farlig för den som hanterar den typen av frågor, och vi nu skriker samhällsfrågor”. /Bilaga 1:42.

”Jag tror det. Om man är funktionshindrad, då är det svårare att delta. De människor som inte kan språket, nya invandrare har svårare att delta. Och... Är det svårare att delta, men även om man har möjligheten så är det frågan om en socialt betingad kultur, också”. /Bilaga 1:42.

” **Ja, sexualitet, psykiska och fysiska funktionshinder. Alla de grupperna tror jag är sådana som har svårare att komma fram, om jag nu ska generalisera om grupper. [...]**
Alltså, om majoritetens ovilja. Att göra plats för minoriteten. Det är inte bara i det demokratiska forumet det är så, det är i alla forum. Och sedan tror jag också, att det handlar om en rent personlig förutsättning. Alltså, demokrati handlar väldigt mycket om språk”. /Bilaga 1:42.

”Alltså egentligen menar jag, när jag pratar om praktiken att trösklarna för en rullstolsbunden till exempel kan vara helvete för höga, så är det de, det finns mentala trösklar som är för höga de också. Alltså för... psykiskt funktionshindrade. **Och det är inte så jävla många som försöker sänka ner de här trösklarna**”. /Bilaga 1:44.

”Ja, det handlar om sådana enkla saker, som att man fattar beslut, och inte tillfrågar den gruppen. Det ser jag hela tiden, att man inte har dialog med brukare, till exempel. Vilken typ det än är. Eller att du gör en utredning för att försöka förbättra för en särskild grupp, så frågar du inte den gruppen. Det är typiskt, ganska vanligt. **Du frågar anställda, du frågar politiker, tjänstemän, men inte gruppen själv**”. /Bilaga 1:45.

”Jag kan ha fel. Men jag kan också tänka mig att **om du är funktionshindrad och vill engagera dig politiskt så finns ett visst motstånd hos majoriteten.** Det finns ju liksom hinder hela vägen. Ibland kanske ett eget hinder, som kan vara bara att överleva dagen, eller klara dagen, för att det finns en massa praktiska saker som är väldigt enkla, och väldigt svåra. Dels ska du ju ta dig igenom det, och sedan ska du ta dig in i **en grupp som accepterar dig.** Så att det finns många hinder på vägen”. /Bilaga 1:45.

”Och det är klart att hade någon sagt att jag är intresserad av att komma på ert möte, **kan ni hjälpa mig?** Ja, då hade det ju stått fem man och burit ner mannen eller kvinnan. **Men vem utsätter sig för det? Det vill säga; de kommer ju inte. Och det är en, ett funktionshinder.** Det som är på ett annat sätt, det är om man inte hör ordentligt, om man inte ser och... Så jag tror att problemet är att vi inte har de här funktionshindrena, vi väntar oss att någon ska komma och säga att; Det här har jag svårigheter med, kan ni hjälpa mig? Och så hjälper vi dem då. **Medan, de kommer ju aldrig till att komma till de demokratiska rummen om de inte kan komma dit av sig själv. De är ju utestängda från början**”. /Bilaga 1:48.

I den här X (projektnamnet), eller när ni bjuder in till samtal, tror du att alla har samma möjlighet att delta då?

”Ja, det ska alla ha. Bättre som... Bor du i X (ortsnamn) men inte kan komma till X (ortsnamn där projektet hålls), då kan du komma till X (annat Ortsnamn dit projektet kommer nästa gång). När som helst. Vid ett annat tillfälle, så att det stämmer överens. Och **begränsningen** med X (projektnamnet) **är att du måste ha ett datum.** Det är i sånt fall den enda begränsningen”. / Bilaga 1:43.

Det finns en diskrepans mellan hur personerna tolkar innebörden av demokratibegreppet (det öppna deltagandet, det öppna samhället), och sedan bekräftar medvetet, eller omedvetet, utestängningsmekanismer i de politiska processerna.

5.1.3 Normalitetsresonemang

”Jag tror att det är många som inte förstår under vilken förutsättning som funktionshindrade arbetar. [...] Och det andra är ju att alla jobbar med sina attityder [...] ... det som **känns främmande** för ens egen livsstil ska vara en utmanande... Sedan tror jag också i det allmänna att vi delar in folk i grupper. Vi har en grupp invandrare, en grupp funktionshindrade”. /Bilaga 1:46.

(Om det går att se en grupp som har det svårare än andra att göra sin röst hörd) ” [...] Och som de funktionshindrade [...] De är ju alltid i skymundan. Och är det inte **någon annan som är något fräschare och friskare**, eller hur vi ska uttrycka det, som driver deras frågor, som blir det liksom... ” /Bilaga 1:46.

De här problemen som grupper har, som inte har, vars röster är svårhörda av olika orsaker.

Skulle du säga att de orsakerna ligger på individnivå eller systemnivå?

”Ja, alltså, det är väl både och. Det är sällan saker och ting är svart eller vitt. Alltså, vi har ju hemlösa, om vi ska hålla oss till den delen. Om det spelar dig ingen roll. Och **de har ju ingen röst i stort sett, va, de har håll som ljuder och skriker**. [...] Tankevärlden. [...] det tar tid innan du förstår vad du menar, vad du säger. Inte för att du är berusad eller sånt, utan för att **det är stopp ju, rent psykiskt**”.” /Bilaga 1:46.

”De har det i alla fall jobbigare. Utestängda vet jag inte, det finns ju nu mera hjälpmedel, att man försöker ta hänsyn. Regionens, och kommunernas hänsyn. Skriva med stor skrift om man kan.

Ibland till och med ha teckenspråk. **Men det är ju besvärligare, och allting det som är besvärligt är det ju ganska lätt att inte försöka nå det**, som är besvärligt”. /Bilaga 1:46.

5.1.4 Whiteness/de Andra

Efter att fråga om det finns någon grupp som har det svårare att göra sin röst hörd frågar jag omvänt om det finns någon grupp som har det lättare att göra sin röst hörd;

”Ja, dels om man har lärt sig det språket. Och sedan är det ju alltid lättare för skolade och utbildade människor, som har ett större ordförråd och så. Så man kan säga att det är **ett privilegium för de högutbildade**, egentligen, att kunna förstå det politiska språket, och politikerna”. /Bilaga 1:43.

”Ja, det är klart att de som lever under **goda ekonomiska förhållanden**. För ett politiskt uppdrag innebär att man måste, om vi nu pratar politiska uppdrag, man måste offra någonting”.

/Bilaga 1:43.

”Ja, det är klart att det finns de, de som har **upparbetade nätverk, av allehanda slag. Och har många samtalspartner.** Och nu menar jag många som påverkare, många som påverkar. Det är klart att de har **lättare att göra sin röst hörd och få sitt tyckande genomfört [...]** Jag menar, **det är ju fel om det finns någon människa som påstår att man är objektiv och lyssnar på alla och gör sina egna avvägningar.** Tro inte alls, för man påverkas ständigt och jämt”. /Bilaga 1:42.

När intervjudeltagarna tillfrågas om vem som har det lättare att göra sin röst hörd dyker ord som välutbildad, goda ekonomiska förhållanden och med i ungdomsparti upp (se Bilaga 1: 9). Trots att fem av sju helt menar att man som funktionshindrad kan ha svårare att komma till tals/utsätts för diskriminering, och de resterande två menar så fast med viss tvekan, är det ingen som nämner att man har lättare att komma till tals om man inte är funktionshindrad. Därigenom bekräftas whitenessresonemang hos intervjupersonerna. Bilden av den Andra bekräftas;

”Det är nog väldigt lätt, tror jag, att **man uppfattar en funktionshindrad, som till exempel en rullstolsburen, eller någon, lite granna också inte lika klok som andra.** Så blir det på något vis... Det låter ju illa. Men jag vet inte. Det finns i alla fall väldigt få” (*funktionshindrade i politiska uppdrag*). /Bilaga 1:47.

”Utan jag tror att man identifierar en person efter funktionshindret. **Att jag inte, mitt namn och mina tankar, utan jag är en rullstolsburen person.** Om du förstår vad jag menar. Precis som man identifierar en person som har missbruksproblem. Han är bara en alkoholist. **Och allting runt honom sedan, ska man säga, hänförs till den egenheten**”. /Bilaga 1:47.

Finns det andra saker som är viktiga förutom att bygga om trottoarer och... trappor och sådär? Finns det andra saker som är övergripande viktigt för att... ?

”Ja, det är väl över huvud taget att göra det möjligt att **leva ett värdigt liv, ungefär som vi andra gör.** Möjligheter att fungera i samhället i stort”. /Bilaga 1:47.

” Ja, vi har ju den stora gruppen som har något funktionshinder i hjärnan på något vis. Och det är ju än svårare, som jag ser det, att nå dem [...] Ja, för **vi har inte demokratiska processer som passar för deras funktionshinder.** Det är ju **mycket enklare om vi har en som har problem med benen. När de har en hjärna som fungerar som vår. Men när det är tvärt om så... Så** har vi ingen vana vid att hantera det”. /Bilaga 1:50.

5.1.5 En patologisk diskurs

Ifall vi ser då att vi uppnår deltagardemokrati genom att den etablerade politiken tar ett steg tillbaka, och lämnar mer utrymme till individen och familjen, hur skulle då funktionshindrades situation förändras?

”**Den skulle kanske inte förändras påtagligen varken åt det ena eller andra hållet.** Med riktningen i något håll skulle nog inte påverkas. Det skulle i alla fall inte bli sämre, men det är inte säkert att det blir bättre heller”.

Vad skulle inte påverkas?

”Ja, i den meningen av att de påverkas positivt som alla människor av att få besluta om sig själva. Men det innebär ju inte att **behovet av stöd, hjälp och fostran** som behövs av dem som har ett behov av det skulle försvinna”.

Är det de delarna annars som är det centrala när man uppmärksammar funktionshinder?

”Ja, i alla fall en viss del av det”. /Bilaga 1:48.

Här tydliggörs att den funktionshindrade inte ses som en politisk aktör, som i likhet med andra aktörer och familjer skulle gynnas av att politiken tar ett steg tillbaka. Istället är personen ett objekt för de för den funktionshindrade centrala värdena stöd, hjälp och fostran; ett passivt föremål för hjälpinsatser.

Finns det grupper som inte tar del/har svårare att göra sin röst hörd?

”Ja, vi vet ju att invandrare har mycket del i detta. Sedan kan man säkert också se det när det gäller utbildning och... [...] Alltså de som inte har starka företrädare eller organisationer som talar för dem. De som är **utsatta, ensamma, sjuka eller den typen av kategorier** som du talar om, de har betydligt svårare att göra sig hörda”. /Bilaga 1:41.

Här kan tilläggas att jag föregående i intervjun inte talat om sjuka, utan enbart på förhand beskrivit att uppsatsen ska handla om demokrati och funktionshinder. *Utsatt, ensam, och sjuk* är därför intervjupersonens egen association till funktionshinderbegreppet.

”Sedan finns det ju hinder av andra slag, och när du pekar på funktionshindrade, så är där en mängd hinder som att man kanske inte lever ett likadant liv som **vi gör som inte** har funktionshinder. [...] Men jag skall vilja säga det så, att när den enskilde upplever att den ställs utanför, den faktiska upplevelsen, då är det som **vi måste hantera, vi som finns runt om dem som har funktionshinder**. [...] Och utefter det (den faktiska upplevelsen) får vi försöka formulera lösningar, hitta... ” /Bilaga 1:47f.

”Och det är ju viktigt att våra, det är viktigt då att bara attityden, det är viktigt då att man **ställer upp och hjälper**”. /Bilaga 1:48.

”Men det är ju också ett stort problem så till vida att vi har ju, alltså, **vi som inte sitter i den situationen borde ju vara kapabla att lösa den** på något vis. /Bilaga 1:48.

”Ett fel är väl att vi är dåliga på att acceptera funktionshindrade människor i samhället. Det är vårt undångömda verktyg, det. **Speciellt de förståndshandikappade. De har varit instoppade i institutioner under väldigt många år.** Och det har gjort att man i samhället har bortsett ifrån dessa under väldigt många år”. /Bilaga 1:148f.

Finns det andra funktionshinder man kan tala om förutom de du nämnde; rullstol, höra och se?

”Ja, vi har ju den stora gruppen som har något funktionshinder i hjärnan på något vis. **Och det är ju än svårare, som jag ser det, att nå dem**”. /Bilaga 1:49.

5.2 Sammanfattning: Sagt och gjort

I samtalen finns tydliga whitenessresonemang, dvs. att det är ganska enkelt att definiera den andra gruppen, vare sig det handlar om de nya svenskarna, arbetslösa, utbildade eller funktionshindrade. Däremot anges inte egenskaperna född svensk (antagligen sedan generationer tillbaka), i full sysselsättning, och saknande funktionshinder när uppgiften är att definiera vem som har det lättare att komma till tals.

Funktionshinder benämns i en patologisk diskurs, dvs. som orsak till att bäraren blir ett passivt objekt för andras välvilja/vård/goda samvete m.m. Personen blir därmed passiv och svag i förhållande till någon annans aktiva gärning för henne/honom.

Funktionshindrade skapas även som Andra. Det finns till och med öppna erkännanden av att ex. en rullstolsburen person degraderas mentalt genom sin avvikelse från det normala, och vittnesmål av stereotypifierande av funktionshindrade där man inte längre ser personen, enbart funktionshindret. Alla vi som inte har ett funktionshinder lever även tydligt *värdiga liv*. Det finns även tecken på att det råder en hierarki mellan olika former av funktionshinder, där psykiska funktionshinder befinner sig längre ifrån normalitet än fysiska funktionshinder.

Samtidigt som kontrasten är enorm och skrämmande mellan hur det resoneras kring demokrati och deltagande som stora, starka och stolta värden och utanförskapets sprickor växer under samtalets gång, finns en medvetenhet kring det symboliska våldets verkan. Under samtal framkommer både medvetenhet om majoritetens utdefinierande av avvikelse och dess ovilja att lämna ifrån sig makt till minoriteter, samt vittnesmål om att funktionshindrades största hinder är bristen på personlig autonomi.

6 Deltagande, autonomi och demokrati

Inledningsvis fastslogs att demokrati generellt är beroende av ett fritt och jämlikt deltagande för sin definition – folkstyre. Vidare är den personliga autonomi ett krav, då ingen kan sägas delta fritt och jämlikt om personens möjligheter att välja sina sociala roller och aktiviteter styrs av någon annan. Om så sker, att personers autonomi begränsas genom ett socialt system där funktionshinder fungerar som en avvikelse från normalitet för att bekräfta övrigas normalitet, får detta rimligtvis inverkan på möjligheten att bli sedd som en likvärdig deltagare på den demokratiska arenan.

6.1 En svag deltagardemokrati – what's cookin'?

Det högsta privilegiet av medborgarskap är i smal mening rätten att rösta, kandidera och inneha ämbete (Young 1990:165), något som bekräftas av person F (Bilaga 2:44). Deltagardemokratin, däremot, förutsätter aktivitet även mellan valen. Att definiera ett fritt och jämlikt deltagande i aktiviteter mellan valen är svårt att göra genom positiva rättigheter, men ett minimum baserat på negativa möjligheter är i min mening möjligt. Under intervjuerna uppkom vid flera tillfällen att partilokaler förläggs i källare utan hissar, och att en rullstolsburen person därmed inte kan ta *sig* in (i motsats till att bli inlyft), medför att det accepteras att det politiska rummet inte är öppet för alla. Vore så inte fallet, skulle inte samlingslokalerna finnas i källare. Den negativa rättigheten kan härledas till att det fria deltagandet inte får begränsas eller omöjliggöras. Detta sker uppenbarligen.

Vänder vi oss istället till whiteness och de Andra har vi redan slutit oss till att normalisering, kategorisering, och objektifiering skapar passivitet och minskar människors möjlighet till att bli bemötta som jämlikar i ett samtal. Att representativ demokrati skapar dålig åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda kan naturligtvis ha många förklaringar, men grundläggande spärrar för demokratiskt deltagande ser jag efter analysen av intervjumaterialet som en av dem. Funktionshindrade har möjlighet att rösta, men saknar i stor utsträckning möjlighet att vara aktiva mellan valen enligt deltagardemokratin modell till följd av utestängning via normalitetsresonemang.

Den deliberativa demokratin ter sig utopisk mot de narrativ vi delgivit. Men mot en nära granskning finns risker att normalitetsresonemang skulle reproduceras även i denna demokratityp, i alla fall genom de kriterier som Premfors och Roth levererade i stycke 3.2.3. Den öppna diskussionen kan, om inte särskild uppmärksamhet ges, bortse från de redan existerande sociala hierarkierna

varför diskussionen inte skulle ske på lika villkor. Den rationalitet som ska prägla offentliga beslut kan ses över, om man är en skeptiker till människan som rationell varelse (även om det är en diskussion vi inte intar här. För den intresserade rekommenderas Weber i Peters 1999:98). Slutligen kan vi fråga oss rörande villkor som väljs om alla kunde ”deltaga som fria och jämlika, i diskursiv viljebildning” vara svåra att lokalisera, för vem kan avgöra dessa villkor och förhållanden? Hur skulle vi kontrollera att alla är med?

Att vi skulle leva i en deltagardemokrati med deliberativa tendenser håller jag för falskt. Med ett generöst och normalitetsomfamnande förhållningssätt kan nuvarande system passera för representativt. Följer vi däremot Youngs linje och ställer krav på jämlikt och fritt deltagande är jag mot ovan framförda argument beredd att ifrågasätta demokratibegreppets giltighet i nuvarande system.

6.2 Slutsatsen

Representativt väljer vi våra politiker, och de Riksdagsledamöter som sedan antar en demokratiform. Men är inte de valda styrda, biased, av whiteness och funktionalitetskrav som socialt system, eftersom personer med funktionshinder inte ges möjlighet att delta på samma sätt som personer utan funktionshinder? Man inleder inte med eldtal i Plenum, i Riksdagen. Första mötet med politikerkollegor som kollektivt sker kanske i en källarlokal. Och i mötet ute i samhället ifrågasätts din identitet för att du sitter i en rullstol eller har ett psykiskt funktionshinder. Har du ett psykiskt funktionshinder förväntas du inte kunna kommunicera, kanske du rent av bara har hål som ljuder och skriker?

Officiellt accepteras ingen diskriminering av personer med funktionshinder. Acceptansen av människor med funktionshinder är därför instrumentell, den tjänar till att du som definierar inte framstår som dålig utan hyvens, och officiell, den har stöd i lagverk och policys. Samtidigt kategoriseras människor med funktionshinder som avvikande, och tillskrivs attribut så som hjälpbehövande, främmande och besvärligare, och kategoriseras därmed från självständigt subjekt med hög personlig autonomi till passivt objekt, förenklad till den Andra så att du kan fortsätta tillhöra majoriteten, normaliteten och sundheten.

Då whiteness reproduceras under samtalets gång innebär detta att makten ligger i att inte sätta ord på sin egen normalitet och överordning, därför att den är naturlig i kontrast till den Andra.

I resultaten både bekräftas resonemang kring de Andra/whiteness, normalitet och patologiska diskurser. Det går att tyda att individers rättigheter får stå tillbaka som följd av en social hierarki där normalitet/whiteness överordnas avvikelse, som i denna studie består i skillnaden mellan funktion och funktionshinder. Utöver uppfyllelse av det förväntade kan bilden ljusna, då flera av intervjupersonerna uppgav medvetenhet om dessa resonemang. Många identifierade den grundläggande orsaken till diskriminering av funktionshindrade som att människovärdet tappas bort på vägen, och istället dominerar *skillnaden*.

6.3 Avslutande reflektion: Hur normal är du på en skala?

Den fråga som konstant susar i mitt bakhuvud när jag skriver denna uppsats är; hur tolereras det? Hur tolererar man att saker är som de är, att man inte tar sig in med rullstol? Hur tolererar jag som medborgare i det här samhället att vissa får sin frihet och sina möjligheter kringskurna så till den grad att de möter en annan typ av hinder än vad jag gör, om vi båda är intresserade av att uttrycka vår röst i en fråga.

Orsaken till den apartheidliknande regimen är att normalitetsbegreppet hålls för sant. Varje gång normalitetsbegreppet inte ifrågasätts bibehålls normalitetsperspektivet intakt. Men misströsta ej; motståndet ligger i språket.

Vänd på steken och fråga dig vad som krävs för att alla människor istället för att reduceras till Andra och mista majoritetens privilegier skulle ta sig in i värmen igen? Då man tar avstånd från den sociala hierarkin, och slutar definiera andra som negativa kontraster från sig själv eller sin grupp tappar man tryggheten, vetskapen om att man varken är galen eller annorlunda eller ensam. Det är helt enkelt ontologiskt farligt.

Vi är alla olika. Det finns ingen som är som du, i din unikheter, varför skillnaderna finns över allt. Men de ska inte göras till skäl för nedvärderande av möjligheter.

Deliberativ demokrati är måhända främst en teoretisk idealkonstruktion, vars värde inte kan översättas till praktik. Icke desto mindre kan vi kräva ett minimum; att demokratin realiserats för alla. Ingen ska tolereras utestängning på grund av en skillnad, som rådande diskurs degraderar till avvikelse, och benämner funktionshinder.

7 Referenser

- Allen, Barry, 2005. Foucault's Nominalism. Ur: Tremain, Shelley, 2005. *Foucault and the Government of Disability*. USA, Michigan: The University of Michigan Press.
- Benhabib, Seyla, 2002. *The Claims of Culture: Equality and Diversity in the Global Era*. USA: Princeton University Press.
- Bourdieu, Pierre, 1991. *Language and Symbolic Power*. 2001. Cambridge, Storbritannien: Polity.
- Massachusetts: Harvard University Press.
- Campbell, Fiona Kumari, 2005. Legislating Disability – Negative Ontologies and the Government of Legal Identities. Ur: Tremain, Shelley, 2005. *Foucault and the Government of Disability*. USA, Michigan: The University of Michigan Press.
- Englund, Tomas, 2004. ”Deliberativa samtal i ljuset av deliberativ demokrati”. Ur: Premfors, Rune & Roth, Klas, 2004. *Deliberativ Demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Foucault, Michel, 1969. *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv förlag.
- Foucault, Michel, 1970. *Diskursens Ordning. Installationsföreläsning vid Collège De France den 2 december 1970*. 1993. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Foucault, Michel, 1976. *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*. 2004. Göteborg: Daidalos.
- Grunewald, Karl, & Olsson, Thomas, 1997. *Utan talan. Historia i bild från omsorger om utvecklingsstörda*. Stockholm: Liber.
- Holmberg, Sören, 1999. *Representativ demokrati*. Demokratiutredningen: Skrift nr 24. Statens offentliga utredningar (SOU) 1999:64.
- Hughes, Bill 2005. ”What Can a Foucauldian Analysis Contribute to Disability Theory”. Ur: Tremain, Shelley, 2005. *Foucault and the Government of Disability*. USA: The University of Michigan Press.
- Ingram, David, 2004. *Rights, Democracy, and Fulfillment in the Era of Identity Politics: Principled Compromises in a Compromised World*. USA: Rowman and Littlefield.
- Lowndes, Vivien, 2002. ”Institutionalism”. Ur: *Theory and Methods in Political Science*. London, Storbritannien: Palgrave MacMillan.
- Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Peters, B. Guy, 1999. *Institutional Theory in Political Science*. London: Pinter.
- Petersson, Bo, 2006. *Stories About Strangers*. USA: University Press of America.
- Premfors, Rune & Roth, Klas, 2004. *Deliberativ Demokrati*. Lund: Studentlitteratur.

- Richards, Lyn, 2005. *Handling Qualitative Data – A Practical Guide*. Wiltshire, England: Sage Publications.
- Sjöberg, Katarina, 1999. *Mer än kalla fakta – Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Tideman, Magnus, 2002. *Normalisering och kategorisering: Om handikappideologi och välfärds politik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Lund: Studentlitteratur.
- Waldschmidt, Anne 2005. "Who Is Normal? Who Is Deviant? "Normality" and "Risk" in Genetic Diagnostics and Counselling". Ur: Tremain, Shelley, 2005. *Foucault and the Government of Disability*. USA: The University of Michigan Press.
- Young, Iris Marion, 1990. *Justice and the Politics of Difference*. USA: Princeton University Press.
- Yuval-Davis, Nira, 2003. *Gender & Nation*. Storbritannien: Sage Publications.

8 Bilaga 1

Innehållsförteckning

8.1 Bilaga 1: Information	33
8.2 Demokrati.....	34
8.2.1 Demokratins karaktäristika	34
8.2.3 Deltagande	37
8.3 Normalitet och avvikelse	41
8.3.1 Fräschare och friskare kontra främmande och besvärligare	42
8.3.2 Om skillnad mellan handikapp och funktionshinder: samhällets anpassning.....	46

8.1 Bilaga 1: Information

Nedan finns citat från uppsatsens intervjuer sammanställda i tematisk ordning. Varje person som deltagit i intervju har givits en bokstav som identitet; A-G för sju personer sammanlagt. Efter ett citat står exempelvis Bilaga 2: 1, och det betyder att citatet går att finna i sitt sammanhang i Bilaga 2, på sidan 1. Allt material som återfinns i bilagor 1 och 2 har blivit godkänt av berörd intervjuperson.

Personernas identitet är anonym med anledning av att jag i samtalen vill uppnå största möjliga förtrolighet, och att personerna skulle kunna tala fritt utan tanke på framtida påföljder från parti eller allmänhet. Person-, projekt-, parti- samt ortsnamn är markerade med X följt av förklarande parentes för att inte röja identiteter.

De teman som citaten är analyserade i är Demokrati, med underliggande teman Demokratins karaktäristika samt Deltagande, och Normalitet och avvikelse med underliggande teman Fräschare och friskare vs. främmande och besvärligare, samt Om skillnad mellan handikapp och funktionshinder: samhällets anpassning.

När ett ord står i *kursiv stil* är det jag som har ställt en fråga, eller anger ungefärligt vad intervjupersonen svarar på. När ett ord står i **fet stil** markerar jag det jag tycker är speciellt intressant.

Inget av detta material får kopieras eller användas utan min (och i förlängningen intervjupersonens) informering och godkännande.

8.2 Demokrati

Personerna får inledningsvis associera fritt till begreppet demokrati:

”Det viktigaste med demokratin är att alla får ha en åsikt, och möjlighet att uttrycka den. Utan det finns inte demokrati. Det fria tänkandet, det är viktigt”. /Bilaga 2:54.

”Slår man upp det i en ordbok betyder det folkstyre. [...] Demokrati som man upptäcker, att det som är så självklart för oss, är kanske en högsta önskan för någon som bor i en annan del av världen. Det är det där ordet. Det är avgörande, en mänsklig frihet”. /Bilaga 2:60.

”Jag tänker att det tar lång tid, och så tänker jag att jag är ganska förälskad i demokrati. Och det är frustrerande, hur lång tid det tar och hur lite man påverkar. [...] Det finns en sorts skönhet i demokrati”. / Bilaga 2:69.

”[...] Men demokrati, det handlar ju om, som jag ser det, människors lika möjlighet att nå makt över sin egen situation. I en demokrati finns det inte någon, vad ska vi säga, makt som beror på andra saker än att man har blivit vald av en folkmajoritet [...]”. / Bilaga 2:76.

”Ja, för mig är ju demokrati, och har alltid varit också, att man lever som människor som har i stort sett samma mål. Och man sätter sig samma och diskuterar, hur vi ska nå fram till det här målet. [...] Och då måste ju också alla vara med på vagnen. Annars får man ett helvete på vägen”. / Bilaga 2:83.

”Västerlandet. Kristen etik, västerländsk humanism, fria val, medborgerliga fri- och rättigheter [...] Fred. Demokrati. Rättstrygghet. Fri radio och tv [...]”. / Bilaga 2:92.

”Ja, det är ju lätt att säga folkstyre och så vidare, det har vi lärt oss en gång. Men, för mig är det så att det är mycket det öppna samhället och de öppna partierna, och när man inkluderar istället för exkluderar, när man låter fler vara med och bestämma än precis vad som står i stadgarna [...]”. / Bilaga 2:101.

8.2.1 Demokratins karaktäristika

Tecken på mer specifik demokratisyn, ex. liberal, parlamentarisk eller representativ demokrati;

”Man sitter ju inte alla medborgare i ett område utan **man väljer representanter**. Där har du ju **parlamentarismen**”. / Bilaga 2:77.

Om det finns välorganiserade intresseorganisationer, finns det något skulle tyda på att de fortfarande skulle ha svårt att göra sig hörda?

”Ja, alltså den enskilda har ju inte en organisation, **de har ju sin valkrets**”. / Bilaga 2:95.

”Och i alla sammanhang så ser jag väldigt tydligt, ja till exempel i politiska församlingar, att du inte har femtio procent kvinnor, och du har inte heller... Du har kanske inte de andra etniciteterna, funktionshinder. **De finns inte representerade**”. / Bilaga 2:72.

”De som har en mest aktiv kommun kanske inte är den målgrupp som har störst behov av några resurser. Utan det kan vara den grupp som hörs allra lägst, dvs. den grupp som inte deltar i en deltagardemokrati, utan som är helt beroende av att **den representativa demokratin fungerar**”. / Bilaga 2:60.

”Visst jag förstår vad du säger. Och det är inte på lika villkor. Och det är inte på lika villkor för funktionshindrade, men jag vill ju påstå att det är ännu fler som faller utanför. Det vill säga, den här gruppen av... utanförskap. Det kan man bara titta på **representationen i de politiska partierna**. Hur många funktionshindrade är där? Hur många invandrare är där? Hur många socialbidragstagare är där? Och så vidare. **Sedan kan det ju inte heller vara så att alla ska tvunget kunna relatera till sin grupp i samhället, för det finns ingen människa som bara är en grupp**”. / Bilaga 2:108.

Hur förhåller sig intervjupersoner till en hierarki i demokratin? Vem sätter tonläget kring demokratibegreppets innebörd?

”Ja, det är väldigt mycket media. Men, det är ju också politiska beslut. Det är det faktiskt. Och väldigt mycket språkbruk, en sorts nysvenska, som används i politiska sammanhang”. / Bilaga 2:76.

”Jag tror egentligen att alltså, att den etablerade politiken har sin del i det hela. [...] Media har också sin roll i det här, att lyfta fram de delarna”. Bilaga 2:54.

”Det är väl en mix mellan hur media hanterar det och politikerna själva”. / Bilaga 2:69.

”Ja, det får jag väl hoppas att det i någon mening är politiken som gör det, politikerna som gör det, andra tunga opinionsbildare, representanter i media [...] **Politiken är de nationella ledamöterna**. Det kan finnas andra också, på lokal och regional nivå, som kan vara kända, som kan vara tunga människor. Företrädesvis är det naturligtvis på nationell nivå, riksdag och partier, regering”. / Bilaga 2:93.

”Ja, man ser att både positivt och negativt så har **politiker och förtroendevalda blivit lite grann som en egen klass**. Och det finns generellt en negativ inställning till det, tror jag i alla fall. Som inte fanns förr [...] Risker finns, kan ju finnas att man fjärrmar sig från människor”. / Bilaga 2:93f.

”Ja, alltså självklart, ska man generalisera om en grupp, då är det ju de som har makten idag. **Det är de som är i majoritet. De som inte tillhör någon utav minoriteterna**. Och då har ju

kvinnor en särställning, men där är det mycket traditioner som spelar in, att du har, att kvinnor tidigare inte har haft chans och tid att få den rösten, och att det tar tid att få den rösten [...] Och då är det ju klart att det är den grupp av människor som finns där, som bestämmer hur det ska vara för alla minoriteter. Och det är väldigt svårt för dem, eftersom de är vana att bestämma också. Så är **de inte så himla sugna på att lämna ifrån sig makten**". / Bilaga 2:71.

Ingen av de intervjuade känner till innebörden av begreppet deliberativ demokrati. Tecken på att de intervjuade i någon utsträckning resonerar i linje med den deliberativa demokratins huvuddrag;

"Alltså, man får ta saker och ting en sväng till, va. Det är ytterst sällan man har så himla brått som man tror, alltså. Utan man har ofta tid att lägga ner på att föra diskussionen, alltså att argumentera, att ge... Om det nu är en, två som inte tycker riktigt samma sak, då får man väl ta och föra den argumentationen. **Jag vill gärna ha alla med på vagnen. Och att vi är överens.** Man går inte det för... Ja alltså, vill jag egentligen att den personen eller de personerna ändå ska vara med på vagnen så får jag väl ändå vika ner mig. Så får man väl kompromissa". / Bilaga 2:83.

Tror du att personer vanligen är beredda att ändra sin uppfattning under samtalets gång?

"Ja, men det tycker jag, jag tror inte, jag vet. Alltså de kanske inte är helt nöjda de heller, men när de så småningom får se resultatet då blir de nöjda ändå [...] Så finns det folk som har en åsikt, eller ger uttryck, **men sitter man och för de här diskussionerna lite längre** så kommer även de så småningom. Så, jag tycker nog. Jag tar hellre fel, och så kör vi igen, än att kompromissa. Det är bra att få alla på vagnen, det vetetusan vad slutprodukten blir". / Bilaga 2:84.

I tolkandet av formuleringen att Sverige ska ha en deltagardemokrati med deliberativa drag blir svaren olika;

"Som politiker gör jag hela tiden mina egna val. Även om jag många gånger försöker skydda mig bakom någon annan. Att det är de som har sagt att vi ska göra så och så... Så är det till syvende och sist **jag som bestämmer**. Och där ligger ju friheten, det är ju den friheten som är mer utvecklad idag än tidigare". / Bilaga 2:85.

"Det är väl just det som är demokratins utmaning, att faktiskt ta en ny diskussion om vad deltagandedemokrati är. Det har ju tidigare varit det här att olika partier ska representera... Nu tror jag mer och mer att det går mot att **vi måste ge människor**, var människa inflytande över sitt liv. Att vi måste föra ner besluten. Den federativa nivån, eller den federativa politiken som jag tycker är viktig. **Att vi delegerar makten. Att makten utgår från folket, och folket får sedan bestämma var beslut ska fattas.** Vilka beslut som ska fattas och när. Om det ska fattas gällande skolan eller ska fattas i dagis". / Bilaga 2:54f.

"Ja, jag tolkar det som att man vill att det ska finnas **ett engagemang och att medborgarna ska vara delaktiga i det som sker och händer**. Och det kan man ju vara tveksam till om de gör, jag tror det finns ett ganska stort avstånd mellan vanliga människor och förtroendevalda idag, och därmed misstroende". / Bilaga 2:55f.

”Där man har alltså, jag ser egentligen ingen större skillnad, men parallellt med parlamentet så har man alltså folkgrupper som deltar i valarbete, och arbetar med budgeten. Och att de gör det på väldigt bred bas [...] Det är till exempel slumområden, och sedan ett vackert område i en stor stad, så har **de också möjlighet att ta del av demokratin**, diskutera. Om hela stadens budget, och jobba med den, och sedan tas beslut. **Jag tror inte det skulle funka i Sverige**”. / Bilaga 2:77.

”Det är ju så här, att **det vi har just nu är ju någon slags representativ demokrati. Att man övergår lite mer till en demokrati där människor känner mer att de kan delta** i de politiska besluten”. / Bilaga 2:70.

”Ja, det känns lite tautologi för mig. För en demokrati är ju verkligen att människor är deltagande. **Och ska man ha en deltagardemokrati så känns det som att, ja, människor ska delta i den. Det är klart, annars är det inte demokrati**”. /Bilaga 2:102.

”Men om **alla skulle bli delaktiga i ett beslut... Nej, nej det tror jag inte**. Faktiskt. Om man återvänder till det och säger att alla förr var delaktiga för att de kände någon politiker, de förstod lite mer hur besluten växte fram och hur de kom till, så var det också det att vi har ett samhälle där välfärden är betydligt mer utvecklad än tidigare. Och det var väl oftast sådana frågor som gjorde att folk engagerade sig, även om jag ser många brister och att ett samhälle aldrig blir färdigt när det gäller välfärd. Så har vi det ändå så att i Sverige har vi det väldigt mycket materiellt bättre idag än vi hade för trettio år sedan”. / Bilaga 2:103.

8.2.2 Deltagande

”Och antingen, så vill alla i gruppen vara med på den vägen. Eller också så har du någon som inte vill vara med, men då liksom, kan inte han heller eller hon inte vara med. Det är också en form av demokrati, att alla gör vi våra egna val”. /Bilaga 2:76.

Finns det grupper som inte tar del/har svårare att göra sin röst hörd?

”Ja, vi vet ju att invandrare har mycket del i detta. Sedan kan man säkert också se det när det gäller utbildning och... [...] Alltså de som inte har starka företrädare eller organisationer som talar för dem. De som är **utsatta, ensamma, sjuka eller den typen av kategorier** som du talar om, de har betydligt svårare att göra sig hörda”. /Bilaga 2:94.

”Och lite tror jag, kanske lite fullt sagt, men lite tror jag att **den här gruppen** (hemlösa) **kan inte skrika så högt, va**. Så de är inte det stora problemet. Ofta är det **mer när intelligentian skriker** som det... man måste göra något åt det. För den gruppen är farlig, för, för politiken. Farlig för den som hanterar den typen av frågor, och vi nu skriker samhällsfrågor”. /Bilaga 2:87.

”Jag tror det. Om man är funktionshindrad, då är det svårare att delta. De människor som inte kan språket, nya invandrare har svårare att delta. Och... Är det svårare att delta, men även om man har möjligheten så är det frågan om en socialt betingad kultur, också”. /Bilaga 2:77.

”Ja, alltså det är väl en ganska tydlig, **ganska tydligt vilka som idag finns i de demokratiska församlingarna**. Och det är klart att det finns socialgrupper. Det är de låga socialgrupperna... finns inte med som många andra. Och de är jätteviktiga att slå vakt om och även de som då går av... lever... alltså då invandrare, funktionshindrade. Och vi ser alltså att de är svårare att fånga in i det demokratiska systemet”. /Bilaga 2:55.

”Alltså, könet, man lyssnar mindre på kvinnor än på män, sexuell läggning. Om där är någon skillnad. Där kanske man har andra sätt att inte komma fram. **Ja, sexualitet, psykiska och fysiska funktionshinder. Alla de grupperna tror jag är sådana som har svårare att komma fram, om jag nu ska generalisera om grupper. [...]** Alltså, om majoritetens ovilja. Att göra plats för minoriteten. Det är inte bara i det demokratiska forumet det är så, det är i alla forum. Och sedan tror jag också, att det handlar om en rent personlig förutsättning. Alltså, demokrati handlar väldigt mycket om språk”. /Bilaga 2:71.

”Har man ett arbete så har man något att vara stolt över och bli respekterad av de flesta. Det är de andra som hamnar i utanförskap [...] Att det är det som är hedervärt, att man arbetar. Och omvänt, så är det inte hedervärt om man inte arbetar [...] Då är man ung, och när man studerar och så där, då är man duktig. Och det är inte bara jag som tycker så, det är många som tycker så. Och då, ja indirekt och utan avsikt, då **ser vi ju ner på den som inte arbetar**. För de ligger då samhället till last på något sätt. Och då menar jag naturligtvis inte de som studerar, och sjuka och föräldralediga, utan, jag menar de arbetslösa.” /Bilaga 2:104.

Finns det de som har lättare än andra att göra sin röst hörd?

”Ja, det är klart att det finns de, de som har **upparbetade nätverk, av allehanda slag. Och har många samtalspartner**. Och nu menar jag många som påverkare, många som påverkar. Det är klart att de har **lättare att göra sin röst hörd och få sitt tyckande genomfört [...]** Jag menar, **det är ju fel om det finns någon människa som påstår att man är objektiv och lyssnar på alla och gör sina egna avvägningar**. Tro inte alls, för man påverkas ständigt och jämt. Ständigt och jämt. Från minsta lilla luda... Och på det viset, så när man hör saker så radion så tycker man det låter bra. Utan att veta, var fick jag det ifrån från början? Var det från storbyggmästaren den och den, eller från VD på LM Ericsson, eller var det från någon egenföretagare? Men det är också är det ju de andra, de har så många kanaler att tuta i. Det är klart, det är lättare. [...] **Så det är skillnad på möjligheter**”. /Bilaga 2:87.

”Ja, dels om man har lärt sig det språket. Och sedan är det ju alltid lättare för skolade och utbildade människor, som har ett större ordförråd och så. Så man kan säga att det är **ett privilegium för de högutbildade**, egentligen, att kunna förstå det politiska språket, och politikerna”. /Bilaga 2:71.

”Ja, det är klart att de som lever under **goda ekonomiska förhållanden**. För ett politiskt uppdrag innebär att man måste, om vi nu pratar politiska uppdrag, man måste offra någonting”.

/Bilaga 2:55.

”Välutbildade människor har lärt sig en massa om hur man går till väga, och om hur man pratar inför folk. Och så vidare. **Så ju mer välutbildad man är i samhället, ju lättare tar man sig fram och ju lättare ser man till att få komma till tals**. Och alltså omvänt så är det de som misslyckats med utbildning och skola, och som lever i arbetslöshet och som kanske lever på bidrag. Det är de som har svårast. De står längst ifrån demokratin och känner sig ju ofta utanför. Och det pratas mycket om att det är våra nya svenskar som är den gruppen. Men det är verkligen inte så att det bara är människor som är födda i ett annat land, långt ifrån. Utan det är de, först och främst de som inte har ett arbete”. /Bilaga 2:103.

”Ja, välutbildade personer, både män och kvinnor, och med fördel de som har varit **medlemmar i något ungdomsförbund under tiden de har utbildat sig, och söker jobb och så vidare. De tar sig fram var som helst. De har både lärt sig att tala, och utbildat sig**. Så de, de tar sig fram vart de vill”. /Bilaga 2:106.

Idéer om att alla människor har samma möjlighet att delta finns hos en del av intervjupersonerna;

”[...] jag menar folk har sina problem, andra har helt andra problem, det är ens lika... Folk är inte lika. De har lite pengar, de har mer pengar. De är lite mer bönder, de är villaägare. Sätter man sig där uppe är det en typ av frågor, sätter man sig där är det en helt annan typ av frågor. Jag menar... Men jag tycker att det är en, va. Det är ett annat sätt vi har haft det. Alltså, vem som helst får komma dit. **Alla får komma, alla är överens om att föra diskussionen lite längre**. Och då får ju de folkvalda, de som har valts av dem här, de får ju komma dit till mötet. Får ju ta och vara med”. /Bilaga 2:86.

I den här X (projektnamnet), eller när ni bjuder in till samtal, tror du att alla har samma möjlighet att delta då?

”Ja, det ska alla ha. Bättre som... Bor du i X (ortsnamn) men inte kan komma till X (ortsnamn där projektet hålls), då kan du komma till X (annat Ortsnamn dit projektet kommer nästa gång). När som helst. Vi ett annat tillfälle, så att det stämmer överens. Och **begränsningen** med X (projektnamnet) **är att du måste ha ett datum**. Det är i sånt fall den enda begränsningen”.

/Bilaga 2:86.

Är funktionshindre som grupp utestängda?

”**Nej, det tycker jag inte**, ja, alltså... Nej, egentligen tycker jag inte det. För de har väldigt många språkrör idag, och det finns organisationer både hitan och ditan. Det gör att de inte alltid lyckas i alla lägen, men det... Alla vill hitta sin egen kurs, och det gör att de blir inte den tunga organisationen. För det är också något som man ofta retar sig på, att man, är det en tung organisation som kommer rullandes så betyder de ju mer än om en liten enskild kommer [...] Att man **tar hänsyn till dem, att man lyssnar till dem**, att man försöker göra så gott man kan.”.

/Bilaga 2:87.

”Inte formellt. Men det är väldigt ovanligt att det är så många med något handikapp som är aktiva... Blev uppmärksam på den nya kulturministern, som är hörselskadad. Jag var med om en X(politiskt parti)-partist här i X (ortsnamn) som satt på politiska institutionen. Det var **bekymmer** i den meningen att man var tvungen att få **alla handlingar i blindskrift**. Och så vidare. Alltså det finns, **formellt kan man ju lösa det, men det finns, det tar, det är problem med det**”. /Bilaga 2: 43.

”Inte uttalat, men om man tänker efter. De församlingar som jag har träffat på, så har jag banne mig inte sett några funktionshindrade. Det är någon där som klagade för att man alltså inte kom upp i hissen i kommunhuset, som alltså var rullstolsburen på något sätt, men annars så... **Jag tror inte att de är, att funktionshindrade är diskriminerade, men jag tror att man inte kommit att tänka på så mycket, i politiken, att välja funktionshindrade till något uppdrag**”. /Bilaga 2:80.

”Ja, det är jag övertygad om att man kan säga utan att veta så mycket om det därför att när man stöter på funktionshinder ute i samhället så kan man se hur den **fysiska tillgängligheten är så besvärlig**”. /Bilaga 2:106.

Hur ser hindren ut, och vad tror intervjupersonerna krävs för att man inte ska diskriminera funktionshindrade?

”Ja, så att ett är utbildning och två är att man bjuder in. Det finns ju skyldigheter också att göra sin röst hörd, och säga; hej, vi är inte nöjda, eller säga; hej, vi är missnöjda. Det finns den skyldigheten. Det måste också vara så att **majoriteten är extra lyhörd, för att minoriteten har problem med att göra sin röst hörd. Alltså, inte bara en proportionell diskussion**, man måste visa att man är extra intresserad av vad ni säger eftersom ni annars inte får komma till tals. Men, bli bättre på att bjuda in. Alltså ta emot de människor som väl kommer, och aktivera sig och säga att ja, du är extra välkommen”. /Bilaga 2:73.

”Alltså egentligen menar jag, när jag pratar om praktiken att trösklarna för en rullstolsbunden till exempel kan vara helvete för höga, så är det de, det finns mentala trösklar som är för höga de också. Alltså för... psykiskt funktionshindrade. **Och det är inte så jävla många som försöker sänka ner de här trösklarna**”. /Bilaga 2:89.

”Att då får man ju sätta sig och lyssna, på hur det här ska gå till. För det är inte säkert att jag som inte har något funktionshinder vet hur man ska göra det här. Utan man får ju sätta sig och lyssna, och ta i det här”. /Bilaga 2:89.

”Ja, det handlar om sådana enkla saker, som att man fattar beslut, och inte tillfrågar den gruppen. Det ser jag hela tiden, att man inte har dialog med brukare, till exempel. Vilken typ det än är. Eller att du gör en utredning för att försöka förbättra för en särskild grupp, så frågar du inte den gruppen. Det är typiskt, ganska vanligt. **Du frågar anställda, du frågar politiker, tjänstemän, men inte gruppen själv**”. /Bilaga 2:72.

”Jag kan ha fel. Men jag kan också tänka mig att **om du är funktionshindrad och vill engagera dig politiskt så finns ett visst motstånd hos majoriteten**. Det finns ju liksom hinder hela vägen. Ibland kanske ett eget hinder, som kan vara bara att överleva dagen, eller klara dagen, för att det finns en massa praktiska saker som är väldigt enkla, och väldigt svåra. Dels ska du ju ta dig igenom det, och sedan ska du ta dig in i **en grupp som accepterar dig**. Så att det finns många hinder på vägen”. /Bilaga 2:73.

Vad är det som gör att funktionshindrade eller nyblivna svenskar eller nya invandrare har svårare att delta?

”Ja du... När det gäller direkta funktionshinder som att man inte hör och ser och så så är det ganska påtagligt. Men, tillgänglighet över huvud taget till kunskap och så... **Att inte kunna ett språk är ju väldigt handikappande. Men det kan också vara andra saker, det kan vara det att man kan ett språk, men man kan inte just det språket**. Om du lyssnar då på politiker som har varit politiker länge, på deras språk, så är det inte helt lätt att förstå det språket. De säger sällan saker rätt ut, de mumlar inne i... Ja, samma med hur de... Det är faktiskt svårt, att komma till kärnan. **Och det behöver man ju inte vara speciellt funktionshindrad för**”. //Bilaga 2:78.

8.3 Normalitet och avvikelse

”Och då kan man säga, att poängen var att lära eleverna, dels **normal** uppfostran, om också demokrati”. /Bilaga 2:106.

”Det är klart vi har lagstiftning. Vi har regler och gränser. Där vi just har de här grupperna och indelningarna. [...] Men det är klart att vi ska förhindra, ha speciella lagar och beslut kring dem för att kunna ge dem förutsättningar till ett så **normalt liv** som möjligt”. /Bilaga 2:57.

8.3.1 Fräschare och friskare kontra främmande och besvärligare

”Jag tror att det är många som inte förstår under vilken förutsättning som funktionshindrade arbetar. [...] Och det andra är ju att alla jobbar med sina attityder [...] ... det som **känns främmande** för ens egen livsstil ska vara en utmanande... Sedan tror jag också i det allmänna att vi delar in folk i grupper. Vi har en grupp invandrare, en grupp funktionshindrade”. /Bilaga 2:56f.

(Om det går att se en grupp som har det svårare än andra att göra sin röst hörd) [...] Och som de funktionshindrade [...] De är ju alltid i skymundan. Och är det inte **någon annan som är något fräschare och friskare**, eller hur vi ska uttrycka det, som driver deras frågor, som blir det liksom...” /Bilaga 2:86.

”Möjligheten att, tar vi då den handikappade som måste sitta i en rullstol så får ju kanske hon eller han... **De har ju inte samma förutsättningar som vi andra utan rullstol** [...] Ja, det är ju att du kan ju inte ta dig hit och dit och upp och ner och över allt, hur som helst. Det är ju problem även att ta dig till de kommunala anläggningarna. Och då ska vi ändå helst vara bäst i världen. Att åka rullstol är inte det enklaste”. /Bilaga 2:89.

Hur förhåller sig intervjupersonerna till funktionshinder som en orsak till utanförskap eller diskriminering, samt deltagande i demokratiskt arbete?

De här problemen som grupper har, som inte har, vars röster är svårhörda av olika orsaker. Skulle du säga att de orsakerna ligger på individnivå eller systemnivå?

”Ja, alltså, det är väl både och. Det är sällan saker och ting är svart eller vitt. Alltså, vi har ju hemlösa, om vi ska hålla oss till den delen. Om det spelar dig ingen roll. Och **de har ju ingen röst i stort sett, va, de har håll som ljuder och skriker**. [...] Tankevärlden. [...] det tar tid innan du förstår vad du menar, vad du säger. Inte för att du är berusad eller sånt, utan för att **det är stopp ju, rent psykiskt**”. /Bilaga 2:86f.

”De har det i alla fall jobbigare. Utestängda vet jag inte, det finns ju nu mera hjälpmedel, att man försöker ta hänsyn. Regionens, och kommunernas hänsyn. Skriva med stor skrift om man kan. Ibland till och med ha teckenspråk. **Men det är ju besvärligare, och allting det som är besvärligt är det ju ganska lätt att inte försöka nå det**, som är besvärligt”. /Bilaga 2:79.

”Jag tror, att bara det att ta sig är ju väldigt **besvärligt**. Många känner också, precis som många äldre känner, att **de ligger samhället till last**. Många som är handikappade på olika sätt och många äldre också känner att de inte vill ligga samhället till last. Just det här att bara ta sig någonting, den här planeringen som krävs. Det är en helt annan planering än för **vi som har allt som fungerar**, som bara lämnar bilen utanför huset och går in”. /Bilaga 2:56.

”Jag kan säga också, att jag tycker mig se en skillnad mellan att det finns individer som talar väldigt dåligt men inte bryr sig om det, och sedan att det finns människor som talar väldigt dåligt

och faktiskt är väldigt självmedvetna. Så det är lite svårt att tala om grupper, egentligen. Du kan ju... Du behöver ju inte ha några hinder, och ändå känna att du inte kan tala. Men det är inte riktigt så enkelt, det finns ju olika... Men det är ju funktionshinder av olika slag så klart. Det är de som... **Det är där du har brister. Om du har till exempel en CP-skada.** Så det är klart att det finns där". /Bilaga 2:71.

"Jag tror inte att det finns något parti, i alla fall inte som jag känner till, som **medvetet blockerar eller stoppar funktionshindrade**". /Bilaga 2: 46.

Tror du att det kan finnas något omedvetet beteende?

"Ja... **Fast mycket omedvetet i så fall.** Folk har ju offentliga möten för att dra dit folk, och då **kanske man inte tänker så genomgående att där ska finnas möjligheter för funktionshindrade att komma dit.** Det är klart att det kan finnas, men jag tror inte att det är medvetet". /Bilaga 2:99.

Talar intervjupersonerna om människor med funktionshinder som Andra?

"Det är nog väldigt lätt, tror jag, att **man uppfattar en funktionshindrad, som till exempel en rullstolsburen, eller någon, lite granna också inte lika klok som andra.** Så blir det på något vis... Det låter ju illa. Men jag vet inte. Det finns i alla fall väldigt få" (*funktionshindrade i politiska uppdrag*). /Bilaga 2:80.

"Utan jag tror att man identifierar en person efter funktionshindret. **Att jag inte, mitt namn och mina tankar, utan jag är en rullstolsburen person.** Om du förstår vad jag menar. Precis som man identifierar en person som har missbruksproblem. Han är bara en alkoholist. **Och allting runt honom sedan, ska man säga, hänförs till den egenheten**". /Bilaga 2:80.

Finns det andra saker som är viktiga förutom att bygga om trottoarer och... trappor och sådär? Finns det andra saker som är övergripande viktigt för att... ?

"Ja, det är väl över huvud taget att göra det möjligt att **leva ett värdigt liv, ungefär som vi andra gör.** Möjligheter att fungera i samhället i stort". /Bilaga 2:89.

Talar intervjupersonerna om människor med funktionshinder som subjekt i sina egna liv eller objekt för andras bemötande/behandling?

"[...] Ta hemlösa till exempel, vi har inte så många här, min i X (ortsnamn) där finns det gott om dem. Alltså, **de måste ha hjälp.** Med att kunna driva sin typ av frågor. [...] Ofta i de frågorna, det är **en sådan liten grupp,** och de andra, **det går inte att ta sig in i den**". /Bilaga 2:86.

"Sedan finns det ju hinder av andra slag, och när du pekar på funktionshindrade, så är där en mängd hinder som att man kanske inte lever ett likadant liv som **vi gör som inte** har funktionshinder. [...] Men jag skull vilja säga det så, att när den enskilde upplever att den ställs utanför, den faktiska upplevelsen, då är det det som **vi måste hantera, vi som finns runtom dem som har funktionshinder.** [...] Och utefter det (den faktiska upplevelsen) får vi försöka formulera lösningar, hitta..." /Bilaga 2:61.

"Och det är ju viktig att våra, det är viktigt då att bara attityden, det är viktigt då att man **ställer upp och hjälper**". /Bilaga 2:56.

”Men det är ju också ett stort problem så till vida att vi har ju, alltså, **vi som inte sitter i den situationen borde ju vara kapabla att lösa den** på något vis. /Bilaga 2:87.

”Ja, det måste byggas skolor som är handikappanpassade innan eleven står där och knackar på dörren. För det är så att **de behöver valmöjligheten mycket mer än vi**”. /Bilaga 2:107.

Ifall vi ser då att vi uppnår deltagardemokrati genom att den etablerade politiken tar ett steg tillbaka, och lämnar mer utrymme till individen och familjen, hur skulle då funktionshindrades situation förändras?

”**Den skulle kanske inte förändras påtagligen varken åt det ena eller andra hållet.** Med riktningen i något håll skulle nog inte påverkas. Det skulle i alla fall inte bli sämre, men det är inte säkert att det blir bättre heller”.

Vad skulle inte påverkas?

”Ja, i den meningen av att de påverkas positivt som alla människor av att få besluta om sig själva. Men det innebär ju inte att **behovet av stöd, hjälp och fostran** som behövs av dem som har ett behov av det skulle försvinna”.

Är det de delarna annars som är det centrala när man uppmärksammar funktionshinder?

”Ja, i alla fall en viss del av det”. /Bilaga 2:97.

”Ja, det är det stående argumentet när man pratar om funktionshinder, att jamen kommer det någon så lyfter vi ju in rullstolen. Om det nu är det som är funktionshindret, för det är det som är lättast att tänka. Och jag kan då inte liksom... Den lokalen som vi har, den partilokalen som vi har hemma i min kommun. Den är i en källarlokal. Vilket ju är praktiskt, för det är inte så dyrt. Men den med en källartrappa ned, den kan ju ingen som är rörelsehindrad komma ner för. Och det är klart att hade någon sagt att jag är intresserad av att komma på ert möte, **kan ni hjälpa mig?** Ja, då hade det ju stått fem man och burit ner mannen eller kvinnan. **Men vem utsätter sig för det? Det vill säga; de kommer ju inte. Och det är en, ett funktionshinder.** Det som är på ett annat sätt, det är om man inte hör ordentligt, om man inte ser och... Så jag tror att problemet är att vi inte har de här funktionshindrena, vi väntar oss att någon ska komma och säga att; Det här har jag svårigheter med, kan ni hjälpa mig? Och så hjälper vi dem då. **Medan, de kommer ju aldrig till att komma till de demokratiska rummen om de inte kan komma dit av sig själv. De är ju utestängda från början**”. /Bilaga 2: 106f

Nästan alla intervjuade talar om aspekter av fysisk miljö och anpassning, så som trappor och rullstolar, i samtalet kring funktionshinder, och om fysiska funktionshinder. Hur resoneras det kring psykiskt funktionshinder?

”Ett fel är väl att vi är dåliga på att acceptera funktionshindrade människor i samhället. Det är vårt undangömda verktyg, det. **Speciellt de förståndshandikappade. De har varit instoppade i institutioner under väldigt många år.** Och det har gjort att man i samhället har bortsett ifrån dessa under väldigt många år”. /Bilaga 2:79.

Finns det andra funktionshinder man kan tala om förutom de du nämnde; rullstol, höra och se?

”Ja, vi har ju den stora gruppen som har något funktionshinder i hjärnan på något vis. **Och det är ju än svårare, som jag ser det, att nå dem**”. /Bilaga 2:107.

Två av de intervjuade associerar rösträtt för psykiskt funktionshindrade till ogiltig inverkan under röstningsprocedurer;

”Det viktiga är ju för den personen som går och röstar, det är ju den att det är ens eget val som man har. Så att det **inte finns andra som påverkar** för mycket, för då gäller det att visa respekt för att den personen ska kunna göra ett eget val”. /Bilaga 2:56.

”För det finns naturligtvis funktionshindrade som absolut inte kan förstå vad de ska rösta på, utan att **någon sätter en lapp i handen på dem**, eller talar om för dem vad de ska göra. Och det är naturligtvis därför som man omyndigförklarade folk förr, att de fick inte gå och rösta”.
/Bilaga 2:108.

8.3.2 Om skillnad mellan handikapp och funktionshinder: samhällets anpassning

Hur resoneras det kring samhällets anpassningsbehov både fysiskt och psykiskt?

”En viktig faktor tror jag att är att sätta sig in i vardagen där man arbetar, och har funktionshindrade. **Jag tror att det är många som inte förstår under vilka förutsättningar som funktionshindrade arbetar**, och där tror jag att det finns en grund. Att faktiskt se, hur funktionshindrade arbetar. Under vilka förutsättningar lever och verkar funktionshindrade?”
/Bilaga 2:56.

”Ja, vi har ju den stora gruppen som har något funktionshinder i hjärnan på något vis. Och det är ju än svårare, som jag ser det, att nå dem [...] Ja, för **vi har inte demokratiska processer som passar för deras funktionshinder**. Det är ju **mycket enklare om vi har en som har problem med benen**. När de har en hjärna som fungerar som vår. Men när det är tvärt om så... Så har vi ingen vana vid att hantera det”. /Bilaga 2:107.

”Att då får man ju sätta sig och lyssna, på hur det här ska gå till. För det är inte säkert att jag som inte har något funktionshinder vet hur man ska göra det här. Utan man får ju sätta sig och lyssna, och ta i det här”. /Bilaga 2:89.

Angående att Riksdagens huvudentré är otillgänglig för rullstolsburna;

”Det här kan inte vara rimligt va. Att vissa ska gå in bakvägen. Det är ungefär som förr i tiden, då skulle poliser och bud hänvisas till köksingången. Så ska det ju inte vara. Så det är väl bara att konstatera, att där ska vara en riktig väg, så jävla svårt kan det ju inte vara [...] Och alltså, jag minns än idag hur cheferna kliade sig i håret, om detta verkligen var nödvändigt att han skulle få återgå som polis. Alltså, bara denna fantastiska inställning att ifrågasätta det. När han väl blev frisk nog att kunna jobba, inte full dag, kanske två timmar om dagen, bara att det gick inte att komma upp i huset. Och det är en förutsättning för att kunna jobba i det här huset, att man har tre våningar till förfogande. De fick göra om rubb och stubb för hans skull, och det kostade sanslösa pengar! **Och kanske det mest av allt kostade mycket på för de chefer som satt i toppen och skulle hantera det [...]** Full rörlighet i huset. **Men den vånda som var innan, och jag skulle kunna tänka mig att Riksdagsfolket sitter där och tänker likadant. Och vissa kanske är jäkligt nöjda med att de har ordnat så de kan gå in bakvägen**”. /Bilaga 2:90.

9 Bilaga 2

Emma Jessen

Innehållsförteckning

9.1 Bilaga 2: Information rörande intervjuerna	49
9.2 Intervju med person A	50
9.3 Intervju med person B.....	54
9.4 Intervju med person C	63
9.5 Intervju med person D	70
9.6 Intervju med person E.....	77
9.7 Intervju med person F	86
9.8 Intervju med person G	94
9.9 Intervjumall.....	103

9.1 Bilaga 2: Information rörande intervjuerna

1. Samtliga intervjudeltagare informerades innan intervjuens påbörjande om i vilket sammanhang materialet skulle användas. De garanterades anonymitet, och jag upplyste om att alla namn som kan knytas till person eller ort markeras anonymt i texten. De informerades även om den bokstav som de blivit tilldelade, och att de skulle få möjlighet att protestera eller komma med frågor på de citat som jag använder från intervjun. Samtliga intervjuer har efter intervjupersonens godkännande bandats.
2. Allt material är giltigt enligt intervjupersonerna, då de gavs möjlighet att svara och tystnad eller positivt svar tolkas som godkännande.
3. När intervjudeltagarna tillfrågades om de ville delta i intervjun berättade jag att jag skrev en uppsats om demokrati, men lite av en specialinriktning på funktionshinder. Därför är det möjligt att funktionshindrade som grupp kom upp oftare som alternativ på grupper som har det svårare att göra sin röst hörd, än om deltagarna inte på förhand hade vetat att jag var intresserade av funktionshinder.
4. I transkriberingen står I för intervjuare (dvs. Emma Jessen), och A-G för de sju personer som intervjuats, samtliga aktiva politiker i de sju riksdagspartierna. Samtalen är nedtecknade rakt av, med undantag för ett fåtal korta stunder då det har varit omöjligt att från bandspelaren uppfatta vad som sägs. Jag bedömer att detta inte påverkar materialet i för resultatet ansenlig utsträckning. När ord är markerade i *kursiv stil* betyder det att ordet har sagt med stark betoning/eftertryck.
5. Kopiering/användning av materialet utan författarens (och i förlängningen intervjupersonens) informering och godkännande är förbjuden.

9.2 Intervju med person A

I: Jag tänkte att vi skulle börja med att du kan berätta något om din bakgrund i politiken?

A: Ja, jag började ju redan på gymnasiet. Kärnkraftsfrågan var ju stor då, och jag engagerade mig mot kärnkraften. Sedan har jag brunnit mycket för och arbetat mycket för miljöfrågor. Jag har varit verksam på både lokal, regional och nationell nivå.

I: Ja, då kan vi gå över mer på intervjun då. Jag skulle vilja att du associerade fritt till ordet demokrati. Vad tänker du på då?

A: Det viktigaste med demokratin är att alla får ha en åsikt, och möjlighet att uttrycka den. Utan det finns inte demokratin. Det fria tänkandet, det är viktigt.

I: Och vad det gäller värderingarna kring demokratibegreppet, kan du se att det har förändrats på något sätt, från att du började med politiken tills idag? Vad man värdesätter så.

A: Nej, egentligen inte, tycker jag väl. Alltså, man kan väl säga så att det som har hänt under de senaste tio – femton åren är väl att demokratibegreppet har, vi har haft en förstärkning av demokratibegreppet. Och vi har behövt värdera, när vi har sett att det finns andra vägar för ett land att gå, som inte är så trevliga att följa. Så jag tror att för demokratibegreppet behöver vi slå vakt om det viktigaste, jag tror att det är en svårare process nu, att lyfta fram demokratibegreppet, och att det är viktigt att vi har demokrati. Den är inte så naturlig längre.

I: Vilka är de mindre trevliga vägarna?

A: Ja, de mindre trevliga vägarna är dels de här antidemokratiska krafterna som finns både på vänster- och på högerflanken. Inte minst bland ungdomar, där demokratin inte är den bärande idén utan det är andra värderingar som väger in. Det är väl de egentligen, de orosmoment man har framför sig. Ungdomar har valt vissa speciella vägar i politiska sammanhang. Det är ju naturligt, det har alltid varit så att man går till höger eller till vänster, men nu har man gått till sådana ytterligheter som inte längre har demokratin som det yttersta budskapet.

I: Precis. Så att, vem är det som sätter tonläget idag, med tanke på det du talar om?

A: Ja, det är ju egentligen ganska svårt. Jag tror egentligen att alltså, att den etablerade politiken har sin del i det hela. Vi är för otydliga med vad demokratin innebär, och vi är för dåliga på att egentligen säga att, du vet det här talsättet; att man aldrig får ta demokratin för givet. Återerövrandet. Det är något som man måste jobba med, att lyfta fram demokratin, och de aspekter som är viktiga. Media har också sin roll i det här, att lyfta fram de delarna. Mycket av journalistiken bygger på sånt här, skandaler och ifrågasättande av demokratin som gör att den står i vacklar.

I: Det finns en formulering, att den svenska demokratin ska vara en deltagardemokrati med deliberativa drag. Hur tolkar du den formuleringen?

A: Alltså, jag tolkar den utifrån ett... Det är väl just det som är demokratins utmaning, att faktiskt ta en ny diskussion om vad deltagandedemokrati är. Det har ju tidigare varit det här att olika partier ska representera... Nu tror jag mer och mer att det går mot att vi måste ge människor, var människa inflytande över sitt liv. Att vi måste föra ner besluten. Den federativa nivån, eller den federativa politiken som jag tycker är viktig. Att vi delegerar makten. Att makten utgår från folket, och folket får sedan bestämma var beslut ska fattas. Vilka beslut som ska fattas och när. Om det ska fattas gällande skolan eller ska fattas i dagis. Sedan kan man föra upp beslutandenivå allteftersom man känner, att vi är för små, va. För att besluta detta. Det tror jag är den viktiga utmaningen, och det tror jag är den stora utmaningen för partierna också, att jobba med. Man måste vidga sig till den större kretsen, medlemskretsen, och föra det politiska samtalet och få fler och fler engagerade i politiken. I det lilla och det stora.

I: Och det här "deliberativ". Det deliberativa draget, den deliberativa demokratin. Hur tolkar du det?

A: Ja, alltså... Det liberalt... Jag tycker ju alltså att de liberala idéerna går mycket iväg med de federativa idéerna. En tolkning så, det handlar ju om hur makten utgår från folket och att det är folket som bestämmer dagordningen. Det är inte riksdag och regering som bestämmer det. De bestämmer mycket, vilka beslut som ska fattas på en högre nivå. En decentralisering, eller vad man ska kalla det.

I: Jaha. Är det en målformulering, eller är det praktiskt genomförbart?

A: Ja, alltså just nu är det målformulering, vill jag påstå, men det är detta med teori i praktiken. För det är egentligen på det sättet vi kan slå vakt om demokratin i politiken. Den andra vägen tror jag vi har kommit till vägs ände med, faktiskt. Att bygga upp ett samhälle underifrån.

I: I det här arbetet då, finns det någon grupp som du skulle se, eller några grupper kanske, som har svårare att finna utrymme att delta än andra?

A: Ja, alltså det är väl en ganska tydlig, ganska tydligt vilka som idag finns i de demokratiska församlingarna. Och det är klart att det finns socialgrupper. Det är de låga socialgrupperna... finns inte med som många andra. Och de är jätteviktiga att slå vakt om och även de som då går av... lever... alltså då invandrare, funktionshindrade. Och vi ser alltså att de är svårare att fånga in i det demokratiska systemet. Och dem måste man lägga en speciell tonvikt vid.

I: Finns det någon som är, tvärt om då, är, har ett mindre motstånd eller är bättre gynnade att ta plats?

A: Ja, det är klart att dom som lever under goda ekonomiska förhållanden. För ett politiskt uppdrag innebär att man måste, om vi nu pratar politiska uppdrag, man måste offra någonting. Man måste ha råd att offra någonting. Ekonomiskt sett är det ju ingen jättegryt att vara politiker. Att uppoffra. Dels ekonomiskt alltså, men också kunskapsmässigt. Bli polerad. Så det är klart att vissa grupper, också då i andra sammanhang, blir mer benägna. Alltså i andra sammanhang. I vissa. Jobbar man i offentlig sektor eller... så är det lättare att ta ett politiskt

uppdrag än i det privata eftersom det ställs höga krav från arbetsgivaren... är inte lika glad åt att man ägnar en del av sin arbetstid till det politiska.

I: Så du nämnde funktionshindrade som grupp, som jag också har förvarnat om att det är det jag är intresserad av, om det är så att man som funktionshindrad har svårare att ta plats, på vilket sätt är det så, rent praktiskt?

A: Ja, det vet jag inte faktiskt. Jag tror, att bara det att ta sig är ju väldigt besvärligt. Många känner också, precis som många äldre känner, att de ligger samhället till last. Många som är handikappade på olika sätt och många äldre också känner att de inte vill ligga samhället till last. Just det här att bara ta sig någonting, den här planeringen som krävs. Det är en helt annan planering än för vi som har allt som fungerar, som bara lämnar bilen utanför huset och går in. Men det här med planeringen, det är en helt annan process. Jag tror bara det är en jobbig grej, för den som vill ta politiska uppdrag. Och det är ju viktigt att våra, det är viktigt då att bara attityden, det är viktigt då att man ställer upp och hjälper Och när man då kanske är så uppjagad... Vi rör oss för lite, alltså politiken rör sig för lite i de sammanhangen va. Träffa invandrare, eller andra som är svåra att få med i det demokratiska systemet. Och göra det på de villkoren så att de får känna att de kan vara med.

I: När du sa att man måste jobba med attityder, vilka attityder menar du då?

A: Ja, alltså, det är såhär att det finns de som har olika förutsättningar, olika tankesätt och allt sånt där. Och känner oss bekväma med de, samtidigt tror jag vi måste vidga vyerna. Men för att få en bra representation måste vi få människor tror olika också. Vi är dåliga på att ta oss in i de ingångarna som finns, där andra grupper träffas. Så det handlar väl mycket om en attitydfråga, en ökad förståelse också.

I: Om man pratar funktionshinder då, anser du att en person som är psykiskt funktionshindrad, och har en man för ekonomiska beslut, att en person med den typen av funktionshinder ska få rösta?

A: Ja, det tycker jag absolut. Därför det måste vara varje människas deltagande och demokratiska rätt, oavsett om man har ett psykiskt funktionshinder eller något annat.

I: Finns det några kriterier som man bör uppfylla för att få rösta?

A: Nej, egentligen inte. Det viktiga är ju för den personen som går och röstar, det är ju den att det är ens eget val som man har. Så att det inte finns andra som påverkar för mycket, för då gäller det att visa respekt för att den personen ska kunna göra ett eget val. Och kan ta del av det politiska innehållet.

I: Ja... Hur tror du att man kan arbeta rent praktiskt för att förhindra att funktionshindrade diskrimineras?

A: En viktig faktor tror jag att är att sätta sig in i vardagen där man arbetar, och har funktionshindrade. Jag tror att det är många som inte förstår under vilka förutsättningar som funktionshindrade arbetar, och där tror jag att det finns en grund. Att faktiskt se, hur funktionshindrade arbetar. Under vilka förutsättningar lever och verkar funktionshindrade? Och det finns ganska så mycket varianter på det, men det tror jag är A. Och det andra är ju att alla jobbar med sina attityder, alltså det som inte är... det som känns främmande för ens egen

livsstil ska vara en utmanande... för ett politiskt klimat eller vad det nu kan vara. Sedan tror jag också att vi har det här allmänna att vi delar in folk i grupper. Vi har en grupp invandrare, en grupp funktionshindrade. Vi måste hålla en annan attityd till hur vi ser på människan, att det inte är speciella grupper, utan en del av samhället i stort. Och det där är en stor process att göra va. Men vi måste göra det, vi måste diskutera hela sammanhang, inte subgrupperna i samhället.

I: Är det praktiskt att uppnå det?

A: Det är klart att vi har lagstiftning. Och vi har regler och gränser. Där vi just har de här grupperna och indelningarna. Detta är en förutsättning tror jag för att vi ska få det här ömsesidiga... Men det är klart att vi ska förhindra, ha speciella lagar och beslut kring dem för att kunna ge dem förutsättningar till ett så normalt liv som möjligt.

I: Det är så att Sveriges Riksdag, tittar man på hur entrén är byggd så tar man sig inte in i huvudentrén om man sitter i en rullstol. Kan man med det, det är en ganska enkel fakta, kan man med det säga att Sverige är en demokrati? Om man inte kan verka i Riksdagen som folkvald, för att man har en rullstol?

A: Alltså... till viss del kan man ju säga... Alltså, det är klart... Bara det faktum att man inte kan ta sig in i byggnaden gör ju att man är... Man har svårare att ta sig in i ett politiskt uppdrag, bara för man vet att dels ska man ju beställa sin färdtjänst eller vad man har för någonting, och dels vet man inte om man tar sig in i byggnaden. Det är klart ett jätte... Att vi inte har demokrati är att hårdra det kanske, men visst att vi... vi... vissa grupper gör vi det svårt för att kunna ha det politiska. Det ju synd. Nu ska man ju ändra på det 2010 va, men visst, det är ju... Hade man... Men det är det det handlar om, vi måste sätta oss in i hur de funktionshindrade lever och verkar och det är först då vi förstår alla de hinder, inte bara... de synliga, det finns många andra sorts hinder också, som ställer till problem. Men jag tror man måste få den bilden av hur det är om man, och just också så tror jag att det är då man förstår hur man ska göra för att kunna bjuda in dem till det politiska samtalet.

I: Hur gör man det då? Sätta sig in i det?

A: Ja, alltså, det handlar väl lite om att träffa, se till att träffa personerna. Och leva, få berätta hur vardagen ser ut för dem och vad är det för bilder som man möter hela tiden? Egentligen så tror jag att det är jätteviktigt.

I: Avslutande då; när vi pratar om inkludering som någonting självklart och eftersträvansvärt, varför, vad är det grundläggande, hur motiverar man att det är viktigt över huvud taget?

A: Ja, alltså, det är för den fungerande demokratin, att alla grupper känner att de har tillgång, att man kan påverka. Det är demokrati. Och då måste man ha ett samhälle som fungerar för alla.

I: Vad bra. Är det någonting som du skulle vilja tillägga själv, som du skulle vilja...

A: Nej, det är nog så det räcker.

I: Vad bra, då är vi färdiga.

9.3 Intervju med person B

I: Så, och så skulle jag också vilja be dig prata som privatperson och inte som representant för ditt parti, för det är dina tankar och reflexioner som jag är intresserad av.

B: Å andra sidan hade du inte valt mig om det inte vore för mitt parti, eller hur?

I: Nej, men det är för det här att du har varit ett tag i politiken och säkert har en del erfarenheter och så här då. Så vi kan väl börja då, om du vill börja berätta hur det kom sig att du började arbeta politiskt?

B: Okej. Jag engagerade mig som ungdom då, och det gjorde jag 1974, och det tror jag berodde på att min familj hade mycket politiskt arbete, både på min mammas sida och på min pappas sida. Så det var ett naturligt steg att ta. Så är det ju inte så att någon annan bestämde vad man ska tycka, men det fanns en viss uppväxt som jag tror påverkade.

I: Och vilka nivåer har du varit verksam på?

B: Jag började ju i ungdomsförbundet, XX, och sedan har det ju varit partiet, och sedan har jag ju varit då förtroendevald. Det är två delar, dels mitt partiarbete för sig, och sedan de uppdrag som jag blev förtroendevald till, och där har jag ju arbetat i huvudsak med lokal anknytning, med lokalpolitiska frågor. Jag känner att det passar mig, jag är väldigt bekväm med det. Där man kan ha en relation direkt till medborgarna. Sedan har jag också haft uppdrag tidigare då, på en regional nivå, och de uppdrag som jag har på nationell nivå är inte uppdrag i Riksdagen utan det är partiarbete för partistyrelsen. Så det är klart att i den meningen så jobbar jag mycket med nationella frågor och övergripande beslut. Så det är väl alla nivåer egentligen.

I: Jaha. Då tänkte jag, som första fråga på intervjun då; om jag ber dig associera fritt till begreppet demokrati?

B: Ja, demokrati. Slår man upp det i en ordbok så betyder demokrati folkstyre. Demokrati är ju tror jag för mig, får det en allt starkare och viktigare innebörd än vad jag någonsin anade när jag var ung, och gick med i XX. Då var det självklart för mig. Att man skulle säga sin mening. Hela den generationen var liksom uppväxt så va, hela sextio-sjuttioalet, sextioåtta någonting, hela sjuttioalet var frigörelsen, och det var så oerhört viktigt att bilda sig en uppfattning. Det som gör att jag tycker man kan se det med oerhört mycket större allvar är när företrädare för olika länder... Demokrati som man upptäcker, att det som är självklart för oss, är kanske en högsta önskan för någon som bor i en annan del av världen. Det är det där ordet. Det är avgörande, en mänsklig frihet.

I: Och, då undrar jag; finns det ett antal värderingar som är centrala, som grunder för demokratin?

B: Det finns det ju, och ska man bli formell så handlar det om våra grundlagar. Alltså, att vi har en demokrati i det här landet som är befäst i grundlagen. Att vi kan tycka och publicera då, alltså det är det här som man kommer tillbaka till. Det är kärnan. De rättigheter man har, men också skyldigheter.

I: Vilka är skyldigheterna?

B: Röstning, tycker ju jag är, om man hårdrar det, att man går och röstar. Det är inte bara en rättighet, jag tycker att det är en skyldighet, för man tar ansvar för sig själv och sin omgivning, och det gör man ju. Sedan kan det ju handla om annat också, att man följer lagar och regler, att man gör rätt för sig och så vidare. Så att det finns ju väldigt mycket regelverk i en demokrati, för att man ska säkerställa både att det fungerar och för dem som det inte fungerar för, alltså man måste ju ha både och va.

I: Finns det några skyldigheter man ska uppfylla för den här friheten att rösta?

B: Ja, alltså de är ju också i någon mening reglerade. Man ska naturligtvis vara 18, och så vidare. Sedan kan man ju säga att det finns en massa moraliska uppgifter kring det, det tycker jag, som att man ska ta ansvar för sitt liv, och sin familj, och så. Det står ju med i agendan, det är reglerat att det fungerar så. Och för de som är med i en demokrati är det ju väldigt tryggt att det är så. Det så att säga bildar ramen för en demokrati. Det är lagstiftat och accepterat. Också det är ju grundläggande i en demokrati.

I: Finns det informella subvärden som vilar i systemet utan att de är lagstiftade?

B: Exempel på värden, det är ju också vad vi försöker ge barnen i skolan, att man ska visa respekt för en annan uppfattning, eller man ska vara ärlig, att man ska i vissa frågor uppträda solidariskt med gemensamt fattade beslut. Det finns liksom en sorts etiska krav som har att göra med en demokrati.

I: Ja. Har du kunnat se några förändringar över tid sedan du började som politiskt aktiv, att värdena kan ha förändrats.

B: Det tycker jag att de gör, det tycker jag att det gör. Ja, jag var ju ung i en tid där det skedde väldigt mycket förändringar, där många reformer kom fram, där det blev en självklarhet, en möjlighet för kvinnor att förvärvsarbeta, där det blev en rättighet att få en dagisplats. Vissa självklart föremål. Alltså, det finns en rad sådana viktiga reformer som påverkar hur samhället ser ut med möjligheter och så. Tittar jag bara på, för det tycker jag är ganska intressant att märka den utvecklingen och så, det är att titta på läroplanen som vi har tatt för grundskolan och så. Tittar man då på läroplan -69 och jämför med läroplan -80 och går in på läroplan -94, så kan man se hur skrivningen förändras, där läroplan -69 var väldigt mycket betoning på att man skulle fostra barnen, tala om för barnen vad är rätt och vad är fel. Läroplan -80 gav väldigt mycket utrymme för att varje barn ska ha ett kritiskt förhållningssätt, man ska alltid efter att man har fått en vägledning av en vuxen så ska man ifrågasätta, man ska granska, är det rätt för mig, och hur tänker jag? Så då kom det, det kritiska förhållningssättet, fram. Vi mer och mer i läroplan -94 gick tillbaka till ett delat, kan man säga ansvar för individen. Att man både ska rätta sig efter kunskaper rätt och fel, och förhålla sig kritiskt för individen. Det hände, på något sätt, och det spänner över tiden. Det är rätt intressant, tycker jag, hur man kan se det såhär. Den är intressant att se va. Det är klart så, att en demokrati behöver ständigt värnas, så att... Men den måste också vara utvecklingsbar, för att den ska fungera. Men jag tror att det är viktigt med ett kritiskt förhållningssätt. Att faktiskt ifrågasätta.

I: Om man tittar på den svenska demokratin, så är det angivet att Sverige ska ha en deltagardemokrati med deliberativa tendenser. Vad betyder den formuleringen?

B: Det är väl att man ska nå ner till varje medborgare. Vi ska ha en demokrati som fungerar på det sättet, att var och en med nödvändighet ska vara med och ta sitt ansvar.

I: Hur går det till på ett praktiskt plan?

B: Ja, alltså. Det är ju en ständig balansgång, att i Svenska systemet så har vi den representativa demokratin, som innebär att vi ger partierna att fatta beslut, vi ger.. Men å andra sidan har vi ju haft utredningar i demokratin som föreslår att man flyttar beslutsprocesserna så nära människor som möjligt, att man ökar inflytandet och delaktigheten på arbetsplatser, att man.. Och jag tror att man måste köra både och hela tiden, det är omöjligt att bygga fullt ut bara representativ demokrati, utan det är när man förenar den med deltagande från deltagarna... Och det kan ju ske på många sätt. Många fullmäktige ute i landet har nu det som man kallar ”medborgarförslag”, så att utöver politiker som kan motionera i viktiga frågor, så kan till exempel Alva Svensson som bor på någon gata i en stad lämna in förslag på att hon tycker att sopsorteringen ska förändras på hennes gata, och gå direkt till fullmäktiga va. Så det är utmärkt, den sortens kombination, den demokrati som då gör det möjligt för varje medborgare att finnas till.

I: Ja. Vad... Går det att identifiera någon grupp som att ha det svårare än någon annan, att delta i den här deltagardemokratin.

B: Ja, det tycker jag. Det är absolut min erfarenhet. Jag har ju jobbat som politiker i väldigt många år, och upplever att det finns en skillnad mellan krav och behov. Det finns befolkningsgrupper, ofta i ganska välbärgade områden, som ställer mycket omfattande krav, men om jag skulle gå ut och definiera det som är behov, så hamnar man i ett helt annat bostadsområde, nämligen i ett bostadsområde där man har hög arbetslöshet och stort utanförskap, men dessa ställer inga krav. Och det är en stor skillnad, att se skillnad mellan krav och behov. De som har en mest aktiv kommun kanske inte är den målgrupp som har störst behov av några resurser. Utan det kan vara den grupp som hörs allra lägst, dvs. den grupp som inte deltar i en deltagardemokrati, utan som är helt beroende av att den representativa demokratin fungerar. Som kan föra talan för då ganska stora befolkningsgrupper, som inte...

I: Finns det någon grupp som man kan tänka sig som uppfyller båda de här delarna, som både har ett stort behov och starkt för sin talan?

B: Det är klart att du kan hitta va, det här är ju en ganska generaliserad uppdelning. Du kan hitta, tex. skulle jag vilja säga så här spontant, gruppen studenter tex. Så är det en grupp som har företrädesvis ganska lätt för sig att föra sin talan, men som å andra sidan är i behov av både goda utbildningsmöjligheter med hyffsade studiebidrag, som är i behov av bostäder och studentbostäder och vad det kan vara. En väl fungerande infrastruktur, tex. för att ta sig till sitt universitet och så här. Så här, när du frågar som du gör, så skulle jag väl kunna säga att det är en grupp som uppfyller både behov och krav.

I: Mmm.. Det här, de här grupperna som generellt av olika anledningar har det svårare att komma till tals, går det att tala om att det är ett strukturellt hinder eller strukturella hinder, eller ska man förklara det på annat sätt?

B: Alltså, jag skulle vilja säga såhär att det är ju så. När jag säger att det handlar om ett utanförskap, det handlar om att inte ha jobb, att inte ha utbildning, då är det i grunden

traditionella klasskillnade vi pratar om, fast idag använder debatten lite andra termer. Men det var ju därför jag engagerade mig politiskt en gång. Jag kommer från ett hem, där min pappas sida då, så att säga, kommer från ren arbetarklass. Och som min far då uttryckte det för mig när jag gick min högskoleutbildning, att jag var den första i vår släkt som får den här utbildningen, som får den här möjligheten. Det var oerhört stort, det var... För mina barn, jag har fyra barn, för mina barn är det en självklarhet att man då har utbildningsmöjligheter och att man går vidare till högskola. Och det är ju välfärdspolitiken som har förändrat det, det är ju en rättvisepolitik, att vi har reformer att man utjämnar för klasskillnader. Och där har vi inte nått fullt ut, självklart inte när man ser det finns det ju väldigt mycket mer att göra. Speciellt om man då tittar på de bostadsområden där de vi har familjer med utländsk bakgrund, så är det ju ett klassperspektiv i väldigt stor utsträckning, där man inte har kommit in i det här samhället. Och då menar ju jag att det måste till väldigt mycket mer för att vi ska få en politik och en utveckling.

I: Skulle du säga att man kan prata om funktionshindrade på ett sånt sätt? Att funktionshindrade som grupp utesluts med ett klassperspektiv?

B: Det finns naturligtvis också funktionshindrade som utesluts med ett klassperspektiv, där det finns ett klassperspektiv. Så kan du egentligen relatera varje grupp, om du skär på det här hållet eller på det här hållet va. Men det man kan säga som är avgörande för orättvisor va, så du upplever olika situationer, så vill jag säga att det väldigt ofta bottnar i klass eller kön. Och där landar man på något sätt va. Sedan kan det finnas hinder av andra slag, och när du pekar på funktionshindrade, så är där en mängd hinder som att man kanske inte lever ett likadant liv som vi gör som inte har ett funktionshinder. Och det kan hitta för alla grupper, men du kan inte säga att hela gruppen funktionshindrade att det är utanförskap när det uppträder, handlar om ett klassperspektiv. Så kan du inte göra. Utan det handlar om ett klassperspektiv.

I: Om man pratar om funktionshindrade som en grupp, som på något sätt lätt blir utestängda i systemet, har du någon uppfattning om vilken typ av utestängning det kan handla om då?

B: Jag tror att det kan handla om... För det första så handlar det utestängningen om hur den enskilde upplever det vid just det tillfället. Det handlade, i helgen i förbifarten på PI så handlade det om... Det var en kvinna som hade vuxit upp med funktionshinder och varit på dagis och blivit introducerad som... Fem år eller vad hon var när hon började, och dagisfröken hade gått runt som man gjorde på den tiden, med funktionshindrade, inte sagt rakt ut vad det handlade om, utan dagisfröken hade gått runt och sagt att nu måste alla barn vara snälla mot den här lilla flickan då, vara snälla mot henne. Vilket ledde till att hon upplevde att hon blev mobbad. Dvs. det fick en omvänd effekt för att man inte hade... Det var inte säkert att dagisfröken hade gjort fel, eller någon annan gjort fel, utan det var den sammantagna händelsen att den här flickan faktiskt upplevde att någon i välmening försökte göra någonting rätt. Därför är det så oerhört svårt att säga när detta uppträder. Men jag skulle vilja säga det så, att när den enskilde upplever att den ställs utanför, den faktiska upplevelsen, då är det det som vi måste hantera, vi som finns runt om de som har funktionshinder. Vad är det som gör att personen upplever det så. Och utefter det får vi försöka formulera lösningar, hitta... Det kan vara väldigt smått, men det kan också vara stora frågor, som hitta, och tillgänglighet, och så fysiska frågor.

I: Hur kan man föreställa sig att den kommunikationen ser ut då?

B: Jag tror inte att det finns ett givet svar på den frågan, det tror jag inte. Det handlar om bemötande, om respekt, att man på allvar försöker sätta sig in i någons situation. Och det är viktigt. Ett bra sätt som en ansvarstagande människa på något sätt i det här, det är att sätta sig in i hur det är egentligen att sätta sig i den där rullstol, eller att inte höra vad ni säger eller vad det nu kan vara. Att man verkligen försöker, men man kan aldrig förstå det fullt ut, men försöka sätta sig i någons ställe och tänka efter; hur skulle det vara för mig? Och sedan också att man är medveten om att det är vissa saker, att man inte överdrivet... tror jag, det är min erfarenhet, att man inte överdrivet... Den där hjälpande liksom... Det har jag upplevt många gånger, att det är inte alltid det uppskattas när man är så där *överdrivet* hjälpsam. Att man, när man når halva längs, när man uppnår någon slags relation, ett samförstående. Om man har någon i sin familj eller på sin arbetsplats så lär man sig från båda håll, att man vet när det är lämpligt. Man tar ett ansvar för att hjälpa till va, och man vet också när man ska avstå från det. Sedan är det ju en annan sak vad samhället är skyldig att göra. Får man en elev i skolan som är funktionshindrad då är man skyldig att fråga det och då ska man faktiskt göra det. Det finns ju regelverk som liksom kliver fram och talar om att så här är det och så. Det måste fungera på det formella planet, men framför allt så måste det fungera på den delen som är den enskildes.

I: Kan man kalla det för ...öh... systematiskt, systematisk utestängande på något sätt.

A: Det vet jag inte, det finns säkert, om någon kan göra det, om någon upplever det så? Då är man ju ganska långt inne i en sorts negativ utveckling av grupper då.

I: Från vems sida?

B: Från den sida där man förväntar sig att få stöd, alltså samhället, på dagis, eller vännerna eller vad det kan vara.

I: Ja... Om man nu är funktionshindrad, och har ett psykiskt funktionshinder, som gör att på något vis så finns där en intellektuell begränsning, som gör att man har god man eller liknande, bör man fortfarande ha rösträtt då?

B: Ja, rösträtten mister man ju i mycket extrema fall.

I: Ja. Vi var ju tidigare inne på deltagardemokrati med deliberativa tendenser. Jag tänkte prata om de här deliberativa tendenserna. Vad är det?

B: Ja, det är inget ord som jag känner mig bekväm med eller använder så där va, så du får gärna hjälpa till med den.

I: Deliberativ i akademiska böcker som jag ägnar mig åt, det råder olika uppfattningar om vad det är men det beskrivs som någonting utöver deltagande, att det handlar om samtal i sin helhet, inte bara ha rätt att göra sin röst hörd utan också beredas plats, att få sin åsikt efterfrågad osv. Som gör att alla ska få tillträde till det här offentliga rummet och samtalet då. Det är ju lagstiftat, inskrivet i lagen på något sätt, att vi ska ha deliberativa tendenser i vår demokrati.

B: Vilken lag då?

I: Ja, jag har en källa på att demokratiutredningen, regeringen och riksdagen anger att det är vad vi har.

B: Ja ja, i demokratiutredningen, det var det jag försökte beskriva innan, det har vi ju haft mer än tjugo demokratiutredningar, och den senaste känner jag väl till. Det är ju det här att vi har delaktighetsdemokratin va. Kontra den representativa demokratin. Så det finns ju inge lagstiftning idag så vitt jag vet, och då får du överbevisa mig. På vilket sätt man ska utöva det här. Alltså, det är ju inte möjligt att överklaga om två personer har mötts på fel sätt eller på rätt sätt. Så att det går att påvisa i lagstiftning. Men visst är det så att i en mängd sammanhang, om du tittar i socialtjänstlagen, så har du ett ansvar för enligt paragraferna där, att varje medborgare ska ha det bra i sin kommun. Tex., det finns lagar om socialtjänsten som säger så. Och där får man säga med fog, att där får det inte brista, där får ju inte någon med funktionshinder uppleva att man hamnar utanför, utan då måste man låta socialtjänsten gå in och ta ansvar för att den personen kan leva och bo och ha en god försörjning i den kommunen va. Det är ju en lagstiftning va. Däremot känner jag inte till något lagrum eller någon reglering där den här demokratin ska utövas. Däremot står det mycket i demokratiutredningen om det, det gör det. Det är en oerhörd tillgång för många som jobbar med beslutsfattande då, på vilket sätt kan man med vunna erfarenheter eller med idéer om framtiden utveckla demokratin med politikerdiskussioner, det tycker jag är jätteviktigt.

I: Ja, men det var bra, jag ska kolla upp det lite. Jag har en referens i en bok där det står uttryckligen att regeringen i enighet med demokratiutredningen fastslagit att vi har deltagardemokrati med deliberativa tendenser. Och just de här deliberativa tendenserna är rätt intressanta då, och det verkar vara väldigt svårt att få ett grepp om det då. Ja.

B: Ja, det är ju någon typ av demokrati då.

I: Ja. Och hur uppnår man det då?

B: Det är ju väldigt svårt att återge detta i en lagstiftning va, för att det här handlar ju om hur vi är mot varandra som människor, om man medmänniskor. Om man är busschaufför när någon ska komma på bussen va. Det är väldigt många sådana sammanhang va.

I: Om man följer den här tråden då, att det finns idag en mängd olika typer av lagstiftningar som reglerar rättigheter och skyldigheter, så kan vi väl ändå konstatera att samhället i mångt och mycket brister i att uppfylla detta. Vad ska man då sluta sig till, när det är lagstiftat men lagstiftningen inte räcker för att det ska... Hur ska man då förhålla sig till det?

B: Det är klart att det, jag tror det handlar om tre delar, för att man ska lyckas hela vägen då med att en människa känner sig trygg med att växa upp och leva och verka i samhället. Den ena delen är den som jag skulle vilja kalla den privata sfären, att man har en grundtrygghet i dens närhet, i dens familj, i sin dagliga funktion. Det är inte alla förunnat att ha det. Den andra delen tror jag är en sådan här mellandel som jag skulle vilja kalla den ideella verksamheten. Där lägger jag då allt föreningsliv, alla organisationer som på olika sätt finns, ofta faktiskt runt gruppen funktionshindrade, där de olika ideella insatserna är en blandning av den privata sfären ibland där man går in och blir föreningsaktiva i just den släkten eller den familjen med sitt engagemang då. Och den tredje delen är naturligtvis samhället i sin helhet där man på olika sätt ska ta sitt ansvar från förskolan genom skolan och upp genom hela utbildningssystemet, i det vi kallar för individ-och familjeomsorg. Alltså hela vägen, så att man täcker upp för en människas möjligheter att leva och utvecklas väl i samhället. Och det

måste vi eftersträva, att bilda den där viktiga helheten va. Saknas en av de här delarna så blir det ju inte riktigt bra, det blir det ju inte. Det som ofta är samhällets uppgift, det är att kompensera för den här privata sfären, det är en ganska vanlig ordning, mycket med socialtjänsten. Fungerar det inte fullt ut, ja då blir det stödet då som får finnas där. Så skulle jag beskriva det, att det handlar om det. Och där det största ansvaret ligger i dels den privata sfären, och dels i samhället, så är det ju. Den ideella delen, som jag beskriver det nu, är den kompletterande delen som inte ska ha något ansvar i det här. Tycker inte att man fullt ut kan lägga över ett ansvar på de här organisationerna att vara där. Med omsorg, eller social omsorg.

I: Ska man göra det över huvud taget?

B: Ja, jag tycker inte man ska förringa det. En parallell då, jag har varit regeringens företrädare för utredningen om stöd för våldsutsatta kvinnor (XX), och då fann man ett enormt engagemang för våldsutsatta kvinnor. Jag hade också till uppgift att lämna ett lagförslag och jag har också gjort det. Men om jag skulle koncentrera mig på att lägga bara en förstärkt lagstiftning och hoppas på att landets kommuner där ute lever upp till lagstiftningen så skulle vi tappa oerhört mycket stöd och kompetens om vi la ner (BANDBYTE). I alla fall, skulle man få konsekvensen att man då la ner kvinnojourerna så skulle man förlora ett mycket värdefullt stöd, nämligen att kvinnan kan söka hjälp utan att bli ett ärende, utan att bli registrerad, för det är ju självklart, att det blir man i en kommunal verksamhet va. Alltså, här finns ett oerhört kunnande och ett oerhört engagemang, som behövs, som är en stötta, som är ett komplement till det där andra. Det skulle bli förödande om man gick ut och sa att de inte skulle, att samhället ska ta hela ansvaret. Det är klart att samhället ska ta ett enormt ansvar, men jag vill absolut ha kvar alla de här ideella krafterna som finns ute i det här föreningslivet. Och det handlar ju också om att visa större förståelse. Vi har i min kommun, det finns fyra i landet då, rikstäckande gymnasium för funktionshindrade, och vi har ett i min kommun. Jag var XX då, och det var en livlig debatt, då när vi blev värddar, det är en statlig verksamhet. Vi hade en debatt i fullmäktige, och det är en politisk motståndare till mig som går upp och säger då att "Har vi övervägt risken att de stannar kvar i kommunen? De är dyra, som kommuninvånare, kräver resersättningar, och de medkostnaderna skulle...". Alltså, ett rent resursräknarexempel som jag värjde mig emot. Nu har vi sedan tio år, alltså tio år senare, kan vi konstatera att det har gynnat vår stad så ofantligt mycket. Det har ökat invånarantalet i hela staden, va. Och det innebär att när vi har långlördag så har vi gymnasieungdomar som har snabba rullstolar med små hjul, och sina permobiler, och tar sig fram, i mötesverksamhet eller shoppar i affärer, eller... Handlarna har fått tänka till, att hur gör vi får stad tillgänglig på bästa sätt, för de här ungdomarna har ju.. Att de här frågorna har ju uppmärksammats, också för kommunens gamla invånare som är funktionshindrade. Plus att XX krogliv har ju också fått de här kunskaperna för de här ungdomarna är ju ute på kvällarna och festar, så det ger ju någonting tillbaks. Det ger ju värden kring respekt och ansvarstagande och solidaritet, som jag tycker är väldigt mycket över de merkostnader som min motståndare lyfte fram i fullmäktige. Alltså, här finns ju ett kunskaps... en kunskapsmöjlighet för alla medborgare om man bara öppnar fingrarna lite och tar in det här. Nej, jag tycker det har varit jätteroligt va. När jag möter de här ungdomarna ute, när de kommer, så bli jag glad. Via riksgymnasium har de ju fått möjligheten att ta sig hela vägen, att röra sig fritt som viken gymnasist som helst. Vara med i de olika aktiviteter som de vill vara med i.

I: Härligt!

B: Ja, men det är det va, det har hänt så mycket längs vägen. Alltså, om man är fastighetsägare, eller man är handelsidkare, eller man har en pizzarestaurang, så har man kanske inte tänkt, man menar inget illa, men man har inte tänkt på de här frågorna. Ingen har frågat, eller ingen har knackat på dörren och sagt att jag vill också in där. Men då blir det så här va, men en grupp unga människor med självförtroende, det blir en sorts uppvaknande va. Nej, det har varit ganska stort hos oss va, och det har uppmärksammats i lokala medier.

I: Vad tror du... Kan man säga att funktionshindrade är diskriminerade i samhället?

B: Jag tycker framför allt att man kan säga det, och framför allt när de upplever det själva. Och det kan ju vara de här små frågorna, att man inte kan ha tillgängligheten som jag tror är den allra vanligaste. På olika sätt, upplevs det då. Men det kan ju också vara så som jag berättade om det här radioprogrammet med den här kvinnan idag som var flicka på den här tiden, som hon kom aldrig riktigt in i kompisgänget för de andra åkte skolbuss men hon åkte taxi. Sådana här jätteenkla saker va, så fundamentala som gör att unga skapar nätverk och kompisgrupper. Kan ju bero på att man åker hem tillsammans med bussen. Det kan ju vara så mycket med detta. Och då måste man ju ha respekt när hon berättar tjugo år senare att hon kände ett utanförskap där. Så om det var diskriminering, för det var naturligtvis inte någon avsikt med diskriminering, utan upplevelsen hos den enskilde hos små frågor kan leda till att man känner diskriminerad.

I: Hur ska man undvika det då? Vad kan vi göra?

B: För det första tror jag att det handlar om kunskap. Det är helt avgörande. Och det har vi ju mycket mer av idag än vi hade för trettio år sedan, så är det. Och, hela samhället har ju på något vis med den värdegrund vi har jobbat med de här senaste åren så har vi ju oerhört mycket mer kunskap idag. Men det behövs för något vis för de breda yrkesgrupperna, inte den breda personaltjänsten. Idag är de allra flesta, de allra flesta barn med funktionshinder går ju i vanliga skolor, och det är ju, har ju varit en medveten utveckling, måste göra det möjligt. Jag var förresten nu i somras, det var rätt kul, för många år sedan var jag som sagt skolkommunalråd, och det var en liten flicka i en mindre skola som var hörselskadad. Och först hade man ju rekommenderat att hon skulle gå i särskola, att föräldrarna envisades med att det ville dom inte. De ville att den här flickan skulle gå i vanlig klass dvs. med sina dagiskompisar i grundskola. Och det hamnade till slut på mitt bord, att jag skulle träffa föräldrarna ihop med rektorn och lärare, och vi landade ändå i ett gemensamt okej, då måste föräldrarnas val vara avgörande. Det handlade då om att det skulle sättas in i hörselslingor och fröken stod med en sådan där på huvudet, en mikrofon, en sådan grej, jag vet inte. Nu är det säkert mycket mer avancerat idag. Men då var det så, för jag var ute och besökte dem sedan efteråt. Och jag kommer ihåg att den här flickan var född samma år som en av mina pojkar, så jag kommer så väl ihåg när det var. Och jag mötte henne nu, i somras då, och kände inte igen henne men föräldrarna kom fram och jag kände igen mamman, men jag kunde inte minnas vart jag sett det här ansiktet. Och så säger den här mamman då att jag vill tacka dig, och det blev väldigt så där innan jag kom på vad det var. Och så stod vi där och den unga kvinnan där, hon är alltså tjugotvå idag. Och då berättar den här mamman då, att hade vi inte fått den här hjälpen så tror vi inte att hon hade fått samma utvecklingsmöjligheter. Och vi vill berätta för dig att hon går läkarutbildningen idag. Och då kände jag så där att Yes! Det var så himla viktigt då. På den tiden så var det inte självklart att det var föräldrarnas val. Det var inte det va. Jag tror att hade den familjen kommit till mig eller någon annan idag, då hade man satt sig in i på ett helt annat sätt att så här tänker föräldrarna! Och då får skolan hjälpa till, och då ska vi se till att det fungerar här så får man bygga om. Medan då var det, det var ju allvarligt då,

och föräldrarna upplevde då att man obstruerade mot skolans beslut, men de hade bestämt sig och de gick vidare och de hade bestämt sig i någon mening va. Och där tror jag att det har hänt en del, att det har hänt mycket de här senare åren, men. Men det finns ju fortfarande de som inte upplever att de blir lyssnade till eller väl bemötta i de här sammanhangen.

I: Ja. Angående det här med demokrati då, och tillgänglighet och funktionshinder. Idag så är det så att som funktionshindrad kan man kandidera i riksdagsval, och man kan bli vald. Men sitter i en rullstol så tar man sig inte in i riksdagens huvudentré, och du tar dig inte omkring inuti riksdagen.

B: Nej jag vet det. Jag gick på kryckor i våras, och det var inte lätt kan jag säga dig.

I: Om jag säger såhär: att då är Sverige ingen demokrati, vad säger du då?

B: Jag är ju så egentligen att jag är mycket förvånad att tillgängligheten inte fungerar i riksdagshuset, det är jag. Och i och med att jag själv har blivit utsatt för det att jag har råkat ut för en olycka i vintras och gått på kryckor så vet jag det, att man får gå fram till den här vakten då som sitter i ingången, och så finns det en hiss lite längre fram. Så visst det är, men man kommer fram, men det är lite omvägar, och det är väldigt mycket korridorer, och man vet inte riktigt var man är, och hur det ser ut och så vidare. Så det är inte någon lätt väg, att ta sig in och så om man har nedsatthet eller funktionshinder eller rörelsehinder i riksdagen. Och det är inte bra. Så har vi det på en del byggnader fortfarande. Det finns ett fastställt mål i riksdagen som innebär att man ska tillbygga och funktionshinderanpassa fullt ut det offentliga samhället, och det gäller ju, om man säger i alla sammanhang. Det gäller ju planering, det gäller inom sjukvården i regionerna, så att det finns utrymme i ett antal beslutsrum om man tittar på tillgänglighetsgrupper och sånt, med kommuner och så, och det är bra. Men visst måste vi dit. Men svaret på frågan måste i någon mening bli ja, va, eftersom att jag tycker i någon mening att även om det är knökigt. Men jag tycker inte att man kan säga att man inte tar sig in i riksdagen, det får du motbevisa mig. Men hade jag inte provat det så hade jag kanske inte kunnat svara.

I: Jag var egentligen färdig med mina frågor nu, och undrar om det är någonting som du vill tillägga själv?

B: Nej. Det är egentligen. Jag har svarat väldigt spontant, och jag tror också lite personligt va. Det är egentligen inte några frågor som jag jobbar med, det är inte mitt politiska uppdrag så att säga. Det är inte mitt fackområde att jobba med, utan jag har väl svarat mer utifrån mitt i livet, lite erfarenhet här, och lite erfarenhet där, egna barn, egna tankar. Jag vill att du ska ta det med dig, för det är skillnad om man svarar som fackorienterad politiker på sitt område, och det kan ju vara svårt.

I: Ja, tack ska du ha! Det var det jag var ute efter.

B: Och du får väldigt gärna ringa, jag vet hur det är när man sitter och sammanträder.

9.4 Intervju med person C

I: Då ska vi se... Då tänkte jag att du kanske vill berätta något om hur du började med politik?

C: Det var egentligen, egentligen så var det... Ja... Det finns en lång historia, och så finns det en kort version. Så jag tar den korta! Jag... Av olika anledningar så blev jag observant på att jag inte var nöjd med hur världen ser ut. Och det var inte i Malmö eller så, utan det var allmänt, så tycker jag att det finns väldigt mycket att göra. Och när jag väl observerat vad som är ett problem så vill jag göra någonting åt det. Och då tänkte jag att, jaha, men då måste jag aktivera mig politiskt! Jag var inte intresserad av någon sån här ideell organisation, utan jag kände att då är det makt jag behöver. Ja. Så var det! Det hade alltså, det föregicks av en ganska lång period där jag försökte påverka människor på olika sätt, men jag kände inte att jag lyckades. Jag kände det när jag jobbade i ett annat sammanhang, och tyckte jag pratade och kände att folk är liksom inte intresserade, jag talar för döva öron. De är inte intresserade, vet inte vad jag pratar om. Så det förstår jag... Jag kände en gång i X; nej, jag pratar inför fel församling. Och då tänkte jag att jag måste liksom hitta fokus... forum. Och så kände jag mig också själv personligt... Jag kände att de egenskaper som jag har kunde komma politiken till del. Och det har jag försökt bära med mig också, att behålla det som har tänkt är min version av politikerrollen. Att inte förvandlas på vägen, liksom. Utan att försöka vara den här ärliga personen som jag försöker vara i mitt privata liv. Att försöka introducera det i politiken, vara så här ärlig, och tydlig, och pedagogisk... och så.

I: Vad förvandlas man till annars?

C: Jag tror att det är lätt att man tappar bort varför man har kommit i in politiken. Man gör väldigt mycket kompromisser på vägen. Det är inte så där svart och vitt som människor vill tro, att det finns bara ett val av vårt slag. *Alla* vet att man borde göra på ett sätt, eller annat sätt. Det är inte så. Det är så himla komplicerat. Och ju mer man lär sig, ju mer komplicerat blir det. I början så... Det är så... Tänkte jag i alla fall, man tror det är enkelt. Man kan fatta enkla beslut. Men det är inte så, det ena beslutet påverkar i en riktning och det andra i en annan riktning. Kanske båda två är önskvärda, eller båda två är oönskvärda, så det är egentligen... Ibland är det, vilket vill jag helst, vilket vill jag mindre helst, så det är en väldigt komplicerad bild. Mycket, mycket mer komplicerat än vad media försöker göra det till eller vad människor i allmänhet tror. Men vad jag tycker händer på vägen är att människor blir väldigt rädda för att berätta hur komplicerat det är. Utrymmet... Någonstans så... Jag har ett jättebra exempel från en debatt som jag var på. Jag var på en debatt innan valet, hos PRO [Pensionärernas Riksorganisation, min anmärkning]. Och då ställde de frågan vad vi ville göra åt brottsligheten. Och flera utav de andra partierna försökte verkligen lansera en modell som var en enda mening. Alltså; "vi vill sätta upp fler kameror". Alltså, det var så här. Men jag satt där och tänkte, alltså, jag är inte ärlig om jag låtsas att det finns en enda lösning. Så då sa jag just det, att jag kan inte ge er det svar som ni vill ha. Och det kändes som att folk fattade det, det var precis som alltså wow, nej, just det! Och så här var det... Just det här med att försöka vara ärlig, även med att jag inte kan eller vet. Så då tyckte jag det var ganska viktigt att säga det.

I: Mm... På vilka nivåer är du verksam idag?

C: Jag är verksam politiskt på kommunal nivå. Men jag sitter också ordförande regionalt, jag är faktiskt lite både och där. Och speciellt nu efter valet i regionen så satt jag med i den förhandlingsgrupp som sydde ihop den här lösningen med allianspartierna. Så. Men det är inte, jag är inte så politiskt aktiv, efter att det väl är gjort så är det ju politikerna på regionnivå som ser till att uppfylla det. Så egentligen kan man inte säga att jag verkar på regional nivå längre. Det kan man säga att det bara blir om det blir något problem, eller... Ja.

I: Mm... Då tänkte jag att... Första intervjufrågan egentligen, skulle jag vilja associera helt fritt till begreppet "demokrati".

C: Ja, det... Hur mycket vill du ha? Alltså. Jag tänker att det tar lång tid, och så tänker jag att jag är ganska förälskad i demokrati. Och det är frustrerande, hur lång tid det tar och hur lite man påverkar. Och att stå upp och så här. Just när man känner att man har en majoritet bakom sig, en majoritet som går åt samma håll. Så finns det en väldig styrka i det, som man inte får på andra håll. Det finns någon sorts skönhet i demokrati.

I: Finns det några värden som är centrala, inbakade i demokratibegreppet?

C: Ja. Alltså, det är ju det här med att alla har en röst. Det upplever jag som mycket principiellt, att alla har en röst som de kan svänga på. Så det är det här; en röst. Sedan... Ja. Värden... Så långa resonemang, det blir svårt att knyta. Vill du, ställ frågan en gång till?

I: Om det finns några värden som är direkt förknippade med demokratin? Kanske demokrati över huvud taget?

C: Ja... Alltså, jag tänker mig det här... Någon stans så är det kopplat till yttrandefrihet, och rätten att få tycka vad du vill, åsiktsfrihet... Alltså, det är många sådana här mänskliga rättigheter som kommer in i demokratibegreppet.

I: Ja... Och då undrar jag; just den grejen, hur man ser på demokratin, och hur man ser på demokratibegreppet, tror du det har förändrats över tid på något sätt? ... Alltså, mellan idag och... tidigare?

C: Ja... Jag kan inte säga så mycket om hur det var tidigare, men jag tycker att man... Jag tror att bilden av... Jag tror inte att människor egentligen är så medvetna om varför man har demokrati. Det är som att det har suddats ut lite. Det handlar lite om att man har gjort det legitimt att förakta människor som försöker verka inom den här demokratin. Jag vet inte vad det bror på. Att det har blivit så. Därför att jag tycker att man... det är väl en mix mellan hur media hanterar det och politikerna själva. Men... I takt med att vi får ett mer komplext samhälle så tror jag också att frågorna blir svåröverskådliga, och då tror jag också... Ofta får jag frågan varför vi inte kan ha tjänstemän, varför är det politiker som ska ta beslut, varför inte någon som *kan* någonting i frågan? Det tycker jag är en kontig fråga. Precis som att det inte ska finnas ett egenvärde i att *inte* kunna något. Alltså. Man vill gärna ha kompetens, inom politik. Och vad är det? Det är ganska... ganska svårsmäckt. Jag vet inte om det var svar på din fråga.

I: Ja! Det var bra. Och, då undrar jag... Det finns en formulering om att Sverige ska vara en deltagardemokrati med deliberativa drag. Och deliberativa drag, vad är det?

C: Jag vet inte. Jag känner inte igen det.

I: Det finns... Det är enligt demokratiutredningen, som riksdag och regering har antagit.

C: Deliberativa?

I: Deliberativa.

C: Jag undrar. Det har jag inte hört förut.

I: Jag börjar misstänka att det används mest av teoretiker. Men då handlar det om en demokrati som är något mer än en deltagardemokrati. Jag tror att det handlar någonting om... Att personer inte bara ska ha en röst, utan också kunna uttrycka och påverka, *inbjudas* i samtalet.

C: Jaha, ok. Ja alltså egentligen så tycker jag att... Om jag förstår dig rätt, så tror jag att många politiker pratar om det här. Det är så svårt att omsätta i praktiken. Det är ju så här, att det vi har just nu är ju någon slags representativ demokrati. Att man övergår lite mer till en demokrati där människor känner mer att de kan delta i de politiska besluten. Vi har varit inne lite på det i XX [partiet, min markering]. I till exempel stadionutredningen. Så hade man lite olika förslag. Så fick människor komma in med input på vilken typ av stadion de ville ha. Och hur mycket den skulle kosta och så. Och då var det just det här att man deltar i ett beslut. Och att de människor som är nära resultatet ska få tycka till. Det var en jättebra process. Och det var också det här att bara de människor som har ett verkligt intresse deltar, vilket jag gillar, eftersom man kan ju inte vara aktiv i allting. Det är ju en stor stad. Vad vi kritiserade senare var när man sammanställde alla de här kommentarerna, delade in och nu hade man haft någon sorts medborgardemokrati och så här, så fäste man ganska liten vikt vid vad medborgarna hade sagt. "Så vi är intresserade av vad ni säger, men vi tänker inte..." Och det lutade kanske över... Det kanske inte var emot folks vilja, men vi såg inte heller att ... det kanske var just det som gjorde att det lutade över åt det ena eller andra hållet. Men det *sades* inte sen i slutresultatet, att det var det här som alla vill ha. Och det här såg vi som en brist. Vill man ha den här delen så måste man se till att folk lyssnar ordentligt. Det kanske är den, det. Den delen av demokratin då. Det är ganska mycket. Det är precis som om det måste till någon slags skifte också, innan folk lyssnar.

I: Och, det här talet om att alla ska kunna delta i samtalet, är det möjligt att uppnå tror du?

C: Nej. Alltså, det är önskvärt. Men det ser ju jag, det ser ju jag i de politiska församlingarna, att det är den personen som har talet med sig, eller som har talets gåva, som har liksom... Det räcker kanske med att du är född i ett annat land, så är det mycket svårare för dig att göra dig förstådd. Vissa bryr sig väldigt mycket om det, att man måste uttrycka sig perfekt. Vissa kanske inte så mycket om det, och då kanske poängen framgår i alla fall. Men det är ändå så att den som pratar måste ha en slags verbal förmåga, och så. Men så talet kan du kanske kompensera. Om du talar dåligt kanske du kan skriva istället, men mycket av samtalet äger ju rum verbalt. Plus att jag tror att det är en svårighet att nå alla människor. På lika villkor liskom.

I: Så bristen gällande lika villkor, ligger den mest hos den som vill utöva talet eller ligger den lyssnar?

C: Jag vet inte riktigt. Kommunikation är ju varken bara hos den ena eller den andra, det är ju i kontakten mellan dem som kommunikation uppstår. Så om den ena inte vill lyssna, då kan det ju inte bli någonting. Och om en person inte klarar att prata, så kommer det heller inte bli någonting. Det måste ju finnas en vilja hos både talaren och lyssnaren. Sedan kan ju de flytta roller. Så fråga om det är möjligt? Det här handlar ju väldigt mycket om mänskliga brister. Om det är så att jag vill lyssna eller inte. Så det hänger väldigt mycket på personen. Det tror jag.

I: Du var lite inne på att komma från ett annat land och inte tala så bra svenska. Och då kommer man lite in på det här om det finns hela grupper som har det svårare än andra att delta i demokratin. Kan vi identifiera sådana grupper?

C: Mmm... Jag kan säga också, att jag tycker mig se en skillnad mellan att det finns individer som talar väldigt dålig men inte bryr sig om det, och sedan att det finns människor som talar väldigt dåligt och faktiskt är väldigt självmedvetna. Så det är lite svårt att tala om grupper, egentligen. Du kan ju... Du behöver ju inte ha några hinder, och ändå känna att du inte kan tala. Men det är inte riktigt så enkelt, det finns ju olika... Men det är ju funktionshinder av olika slag så klart. Det är de som... Det är där du har brister. Om du har till exempel en CP-skada. Så det är klart att det finns där. Så finns det vissa som uttrycker sig i alla fall. Det är intressant, han igår... Det var ett program, han den komiska killen. Han bryr sig väldigt lite om det, han pratar i alla fall. Men, över huvud taget. Alla... Ja, här kommer ju egentligen alla diskrimineringsgrupperna in tycker jag. Alltså, könet, man lyssnar mindre på kvinnor än på män, sexuell läggning. Om där är någon skillnad. Där kanske man har andra sätt att inte komma fram. Ja, sexualitet, psykiska och fysiska funktionshinder. Alla de grupperna tror jag är sådana som har svårare att komma fram, om jag nu ska generalisera om grupper.

I: Varför blir det här då? Att folk har svårt att komma fram i den demokratiska församlingen?

C: Dels handlar det om majoritets... Alltså, om majoritetens ovilja. Att göra plats för minoriteten. Det är inte bara i det demokratiska forumet det är så, det är i alla forum. Och sedan tror jag också, att det handlar om en rent personlig förutsättning. Alltså, demokrati handlar väldigt mycket om språk. Om du inte behärskar språket, oavsett anledning, så kommer du att få problem. Sedan kan jag ju också se, att det är inte förrän rätt nyligen som diskrimineringsgrunder har pratats om, att man diskriminerar av samma anledning, alltså att de här grupperna faktiskt har börjat gå ihop och liksom börjat göra gemensam sak av det. Det tror jag är en av de, att det alltså pratas mer om det, det tydliggörs. Sedan är det också en fråga om utbildning, alltså att det är fråga om kunskapen. När jag var ny i politiken, och det är bara X år sedan, det är en enorm skillnad i kunskap, mellan när jag gick in i politiken då och hur det ser ut idag. Jättestor. Och vi pratar mycket om diskrimineringsgrupper. Så det är också en utbildningsfråga.

I: När du sa att det är egentligen i alla sammanhang att majoriteten vill utestänga minoriteten, vem är det då som är majoriteten i den här frågan?

C: Det vet jag inte riktigt. Det är nog mer... Ja, alltså självklart, ska man generalisera om en grupp, då är det ju de som har makten idag. Det är de som är i majoritet. De som inte tillhör någon utav minoriteterna. Och då har ju kvinnor en särställning, men där är det mycket traditioner som spelar in, att du har, att kvinnor tidigare inte har haft chans och tid att få den rösten, och att det tar tid att få den rösten. Och i alla sammanhang så ser jag väldigt tydligt, ja

till exempel i politiska församlingar, att du inte har femtio procent kvinnor, och du har inte heller... Du har kanske inte de andra etniciteterna, funktionshinder. De finns inte representerade. Och då är det ju klart att det är den grupp av människor som finns där, som bestämmer hur det ska vara för alla minoriteter. Och det är väldigt svårt för dem, eftersom de är vana att bestämma också. Så är de inte så himla sugna på att lämna ifrån sig makten. Makt är svårt att lämna. Och jag tänker mycket på det just när det gäller diskriminering. Av olika slag. Det handlar ju om att även den som har makten nu måste ge upp makten. Det kan ju inte vara minoritetens skyldighet att tillskansa sig makt. Alltså, det är ganska svårt. Det handlar ju också om att majoriteten måste ge upp makten. Och, ja, det är svårt. Det ser jag ju hela tiden. Så är det ju det som är problemet. Har folk väl fått makt släpper de den inte gärna ifrån sig. Och därför... Så är det ju också i kommunfullmäktige. Det är många äldre. De har haft makt länge och de är inte beredda att stå tillbaka. Alltså, det är de här lite medelålders, över medelålders är det nog... Mest män. Och de har haft makt väldigt länge. De har ingen annan etnicitet, de har inget annat kön, liksom, sexuell läggning. Det är verkligen heteronormativt. Ja.

I: Ja, och... Jag rör mig lite mer åt funktionshinderhållet då. Om man ser att funktionshindrade som grupp, på något sätt är utestängd: hur kan man då säga att det går till?

C: Ja, det handlar om sådana enkla saker, som att man fattar beslut, och inte tillfrågar den gruppen. Det ser jag hela tiden, att man inte har dialog med brukare, till exempel. Vilken typ det än är. Eller att du gör en utredning för att försöka förbättra för en särskild grupp, så frågar du inte den gruppen. Det är typiskt, ganska vanligt. Du frågar anställda, du frågar politiker, tjänstemän, men inte gruppen själv. Kanske för att den inte utgår från någon tydlig organisation, det finns olika skäl, men att man inte frågar den gruppen i beslutsfattandet. Det är en grej. Sedan finns också, att du inte har någon från minoriteten i din egen beslutandegrupp. Så du har ingen där med erfarenhet, heller. Det är saker som jag ser, att problem uppstår.

I: Om man ser funktionshindrade som har ett psykiskt funktionshinder, så att man till exempel har god man för ekonomin, bör man fortfarande få rösta då?

C: Ja, alltså. Jag är för rösträtt för alla som är myndiga. Det kan ju vara så att du har problem av finansiell natur, men inte med andra saker. Har man blivit myndigförklarad, så tycker jag det. Det där med att inte ha det, det leder till konstiga slut.. Slut... Alltså. Slutsatser. Då skulle i princip människor på ett äldreboende inte... få lov att rösta. Det blir jättekonstigt. Alltså, du handlar hela tiden i någon slags märklig utkant.

I: Lagen säger ju vem som får rösta. Men förutom den, kan du föreställa dig några kriterier för vem som ska få rösta. Vad du tycker man kan förvänta sig.

C: Alltså, det enda som jag tycker är... Jag vet faktiskt inte riktigt vilka kriterier som finns för att du ska få bli myndig, så jag är ute lite på det hala här. Men du måste ju ha någon sort... med att du kan förutse konsekvenser av ditt eget handlande. Men det ligger på något sätt i myndighetsförklaringen. Men jag tycker inte att man ska ha ytterligare kriterier. Sedan tycker jag att det finns ett *värde* att även människor som inte har en viss utbildning till exempel är med. Ibland uttrycker ju folk att man ska ha en viss kompetens för att få lov att rösta, till exempel. Men det blir väldigt konstigt. För du kan leva i ett samhälle utan att veta exakt hur många riksdagsplatser som finns till exempel, och fullgöra ett perfekt liv. Det är jättemånga som inte kan det. Som inte har den kunskapen. Så demokrati handlar nog inte om kompetens,

utan att du har, att du är invånare i ett land. Och då måste ju också rösträtten avspegla alla de invånarna. Så då tycker jag det är konstigt, om det ska vara några ytterligare kriterier. Sedan kan man ju tycka att det är önskvärt att folk följer med i samhällsdebatten, men det är en helt annan sak. Men det är också på något sätt de privilegiades, inte alla som har möjlighet att göra det. Och media... Det ska vara (?) skyldigheter hos den enskilde.

I: Kan man säga att funktionshindrade är diskriminerade i samhället?

C: Ja, det tycker jag. Ja... Jag tycker det... Eftersom, ja, de finns till exempel inte representerade i de politiska församlingarna i den utsträckning som de är representerade i samhället. Och då tror inte jag att de besluten som fattas återspeglar det perfekta samhället eller någon slags önskvärd samhällsutveckling. För att de som kanske har störst behov av det, deltar inte i besluten. Då, då är de diskriminerade. Det är alltså inte upp till majoriteten att bestämma hur minoriteten ska ha det. Det kan man ju säga att det är det som demokratin hänger på, att vi har majoritetsförhållandena. Men någonstans måste vi ju också ta hänsyn till svårigheterna, då måste vi ta hänsyn till de svårigheter som finns inuti majoriteten också så att inte minoriteterna blir överkörda. Och deltar de inte i besluten, det kan man ju räkna ut att så klart är det ju inte. *Jag* kan inte föreställa mig hur det är att vara funktionshindrad. Då kan vi inte heller fatta korrekta beslut.

I: Kan man föreställa sig att bristen på representation beror på fri vilja? Att människor inte vill delta?

C: Så är det kanske. Jag vet inte. Jag tycker mig se både och. Jag tror det beror på delvis på det... Nej, jag vet inte. Jag kan ha fel. Men jag kan också tänka mig att *om* du är funktionshindrad och vill engagera dig politiskt så finns ett visst motstånd hos majoriteten. Det finns ju liksom hinder hela vägen. Ibland kanske ett eget hinder, som kan vara bara att överleva dagen, eller klara dagen, för att det finns en massa praktiska saker som är väldigt enkla, och väldigt svåra. Dels ska du ju ta dig igenom det, och sedan ska du ta dig in i en grupp som accepterar dig. Så att det finns många hinder på vägen.

I: Vad är mest grundläggande för att förhindra diskriminering?

C: Dels tror jag att kunskap hos beslutande församlingar är en förutsättning. Alltså, om man säger att det finns ett hinder för en funktionshindrad att komma in i den demokratiska församlingen så måste ju åtminstone de som finns i den demokratiska församlingen ha någon viss förståelse för hur det är, eller att man tillfrågar olika organisationer eller vad det nu är som kan förklara det också. Samarbetspartners, eller vad vi nu ska säga. Nu tappade jag tråden. Ställ frågan igen.

I: Vad... hur man förhindrar diskriminering.

C: Ja, alltså, det måste ju vara steg ett. Själva utbildningen. Men sedan också att man har någon som kan. Jag tycker att jag ser det, och jag tycker att jag hör det. Den här allmänna debatten, att den blir starkare och starkare. Och en tydligare... Det finns en tydligare och tydligare medvetenhet kring de som har makten idag, att faktiskt lyssna på dem som inte har makten. Eller de som har särintressen, minoriteter.

(Bandbyte)

I: ...majoriteten?

C: Ja, så att ett är utbildning och två är att man bjuder in. Det finns ju skyldigheter också att göra sin röst hörd, och säga; hej, vi är inte nöjda, eller säga; hej, vi är missnöjda. Det finns den skyldigheten. Det måste också vara så att majoriteten är extra lyhörd, för att minoriteten har problem med att göra sin röst hörd. Alltså, inte bara en proportionell diskussion, man måste visa att man är extra intresserad av vad ni säger eftersom ni annars inte får komma till tals. Men, bli bättre på att bjuda in. Alltså ta emot de människor som väl kommer, och aktivera sig och säga att ja, du är extra välkommen.

I: Det är så här att i Riksdagen. Om man sitter i en rullstol, då tar man sig inte in genom huvudentrén. Utan man måste ta sig in genom en bakgrund. Och det är ganska svårt att ta sig runt inne i huset. Och då har jag det här påståendet: som funktionshindrad så kan du kandidera till riksdagen och du kan bli vald. Men blir du vald, så har du inte samma ingång som alla de andra. Sverige är ingen demokrati. Vad säger du då?

C: Ja, visst var det så att man byggde om Riksdagen, Plenum. Ja.

I: Däruppe, ja.

C: Ja, i själva Plenum. Men, ja. Jag tror att jag håller med dig.

I: Då är jag färdiga med mina frågor. Är det någonting som du vill tillägga eller föra fram?

C: Nej, inte.

I: Då är vi färdiga. Tack!

9.5 Intervju med person D

I: Då så tänkte jag att vi kunde börja kanske, om du vill berätta lite grand bakgrunden till att du engagerade dig politiskt?

D: Alltså, jag jobbade i grundskolan då och... och där jobbat mycket med samhällsfrågor och väldigt många olika sorters frågor och... Det var väldigt tidigt som jag visste åt vilket håll jag ville dra så att säga, politiskt. Och sedan ett, det här partiet som jag tillhör, X (partiet), det kom till X (Ort) 1976 och hade inte funnits där innan. Och då gick jag med. Men engagemanget för partiet och så, att jag inte var med tidigare berodde på att det inte fanns representerat. Och sedan när vi flyttade till Skåne, då blev vi aktiva här. Och sedan så småningom också i politiken i X (Ort, nuvarande). Vi bodde i X (Ort, tidigare) kommun först, och där var alltså inte X (partiet) representerat. Vi ställde upp, men vi kom inte in. Och sedan när vi flyttade hit så blev jag också engagerad kommunalpolitiskt. Sedan har jag jobbat rätt mycket med distriktet, Skåne, och i partiföreningen. Så nu är jag ordförande i distriktet Skåne. Men sedan den första politiska... Min familj var politiskt engagerad, men inte åt det här hållet. Men min första politiska upplevelse som jag minns det var under kriget då jag köpte en *Ny Dag* på stan, bodde i X (uppväxtort) då, och den var ju förbjuden, med transportförbud...

I: Ursäkta, vad köpte du för någon ting?

D: *Ny Dag*.

I: *Ny Dag*, ja!

D: Vet du vad det är för tidning?

I: Ja, precis!

D: Och när jag kom hem så blev jag så väldigt utskälld för det där. Och jag kan inte ha varit så gammal, så där elva... Jag kan inte förklara så mycket mer, men engagemanget har ju att göra med vad det här partiet står för, att det står för att man ska försöka förverkliga alla människors lika värde, och ja... Sträva mot ett rättvist, solidariskt och klasslöst samhälle. Jag tycker det är förnuftsfullt, faktiskt.

I: På vilka nivåer har du varit verksam?

D: I partiföreningen, i kommunpolitiken, jag satt ensam i fullmäktige här i... Jag kommer inte ihåg om det var i nio år eller i sex. Jag har varit i... Engagerad i distriktet, och jag har suttit i partistyrelsen.

I: Då skulle jag vilja be dig associera fritt, spontant, till begreppet demokrati. Vad tänker du på då?

D: Ja, det är ju inte en sak. Men demokrati, det handlar ju om, som jag ser det, människors

lika möjlighet att nå makt över sin situation. I en demokrati finns det inte någon, vad ska vi säga, makt som beror på andra saker än att man har blivit vald av en folkmajoritet. Till exempel ekonomi ska inte styra, som det gör nu till exempel. Ekonomi styr opinionen, pressen vi har är ju beroende av ekonomi. Ekonomi styr ju traditionen, och till exempel makten, som också ligger i ägandet, och det betyder att då måste ju ägandet vara fritt. Om det ska kunna vara en demokrati. Och då till exempel människor som arbetar på ett företag eller i en fabrik eller så ska kunna ha makt över sin situation. Makt att påverka. För det handlar ju inte om vad jag vill, får jag igenom det jag vill. Det är inte det jag vill säga.

I: Finns det några värden som du tycker är centrala i just den svenska demokratin?

D: Yttrandefriheten, tryckfriheten. Som ju är begränsad, faktiskt är väldigt begränsad.

I: På vilket sätt då?

D: Jo, det är till exempel, det är ju. Obekväma. För media och företagen obekväma. Så yttrandefriheten upplever jag att den är begränsad, eller ska vi säga, tryckfriheten kanske. Det blir liksom skillnad på vem som skickar in en insändare. Vad var nu frågan?

I: De centrala värdena i demokratin?

D: Men det är ju de här demonstrationsfrihet, också. De grundlagsskyddade rättigheterna är också. Parlamentarismen. Som ju faktiskt manipuleras, som det är. Det här valtekniska saker. Kanske inte riktigt ger utslag till människors intressen. Men det räknas väl ändå som en demokrati. I den mån det inte kan påverkas...

I: Finns det andra värden som kan se, som är mer inofficiella, som du tror vilar i systemet?

D: I Sverige menar du?

I: Ja, alltså värden som är avgörande, men som inte är grundlagsstiftade? Som finns där ändå.

D: Ja, det är väl egentligen parlamentarismen? Ja, nej, jag kommer inte på mer.

I: Om du tittar på hur demokratibegreppet behandlas idag, på hur folk resonerar kring demokrati idag; har det förändrats någonting från du började med politiken?

D: Ja, det har det nog faktiskt. Därför att när jag började intressera mig för politik och så, då var ju demokrati... Använde vi inte på landet bara utan internationellt där man ansåg att stödja och så vidare. Och nu, så kopplas ju till exempel marknadsekonomi och demokrati ihop. Det har du väl hört många, många gånger, att man hör att ett land ska införa demokrati. Och marknadsekonomi, marknadsekonomi och demokrati. Och de har ju inte ett skvatt med varandra att göra! Och så det att man har kopplat demokrati till ekonomi, köpa-säljaidéerna, det är en förändring. Och det märks ju också väldigt mycket på utrikespolitiken.

I: Vem skulle du säga är det som sätter tonläget på det här?

D: Ja, det är väldigt mycket media. Men, det är ju också politiska beslut. Det är det faktiskt. Och väldigt mycket språkbruk, en sorts nysvenska, som används i politiska sammanhang.

I: Vad är det för någonting?

D: Ja... Just det här igen att det är ekonomismen som genomsyrar allting. Man säger inte numera, ja ja, det tycker jag också, utan man säger, jag köper allt! Det är en liten grej va, men det finns ganska många sådana här exempel. Pratar man mycket så kommer det in bakvägen i sinnet. De där begreppet. Begreppet frihet till exempel, frihet och fred. Jag gör inte någonting av olika orsaker utan jag *väljer*. Det är väldigt mycket språkbruk som då kommer, ja dels från politiker, och dels från media. Förstår du vad jag menar?

I: Mm... Det finns en formulering som säger att Sverige ska ha deltagardemokrati med deliberativa drag.

D: Deliberativa?

I: Ja... Hur tolkar du det?

D: Uppriktigt sagt så vet jag inte vad deliberativ är för någonting.

I: Det är ett begrepp som jag tror används mest av teoretiker. För att jag har mött den här situationen några gånger förut. Och i de böcker som jag har, beskrivs deliberativ demokrati, ja det råder olika uppfattningar, men jag får känslan av att det handlar om någonting mer än att deltagandet. Att en deliberativ demokrati innebär att personer bjuds in att delta i ett stort samhälleligt samtal. Att det är mer än att bara göra sin röst hörd, att det handlar om att varje röst eftersöks. Deltagande på en djupare nivå, kan man säga.

D: Och det skulle vara kopplat lite till Internet och så, möjligheten att få människor...

I: Den här parlamentarismen som vi var inne på tidigare. Om man ser den i relation till det här deltagardemokrati med deliberativa drag, i relation till den parlamentaristiska demokratin, tror du att det kan gå ihop på något sätt?

D: Det finns ju... Deltagande demokrati finns ju i... Sjutton är det Argentina eller vad? Det här som America Vera-Zavala har varit i nu... Där man har alltså, jag ser egentligen ingen större skillnad, men parallellt med parlamentet så har man alltså folkgrupper som deltar i valarbete, och arbetar med budgeten. Och att de gör det på väldigt bred bas. Men jag vet inte, egentligen tycker jag skillnaden är ganska liten därför att... Man sitter ju inte alla medborgare i ett område utan man väljer representanter. Där har du ju parlamentarismen. Men det är ett parallellt sätt att jobba, tillsammans med de folkvalda. Jag funderar rätt mycket på... jag tror att det är det begreppet förmedlar. Jag tror att en sak som är det samma i alla stora församlingar pratar om... De här... jag tror det är Argentina. Det är till exempel slumområden, och sedan ett vackert område i en stor stad, så har de också möjlighet att ta del av demokratin, diskutera. Om hela stadens budget, och jobba med den, och sedan tas beslut. Jag tror inte det skulle funka i Sverige.

I: Varför inte?

D: Ja... kanske? Jag vet inte. Jag tänker att det är så väldigt stor skillnad i olika samhällsklassers situation så att säga. Ja, det är möjligt att det skulle göra det, men jag vet inte hur det skulle fungera rent organisatoriskt. Det vet jag inte.

I: I det här demokratiarbetet som finns i samhället idag, finns det någon grupp som har svårare att delta än andra?

D: Jag tror det. Om man är funktionshindrad, då är det svårare att delta. De människor som inte kan språket, nya invandrare har svårare att delta. Och... Är det svårare att delta, men även om man har möjligheten så är det frågan om en socialt betingad kultur, också. Jag tänkte väldigt mycket på till exempel hur det ser ut med alla de här tv-underhållning och sådant här som drar människor bort från kunskap och engagemang för samhället. För det, man kanske ser på tv istället, samtidigt som det finns väldigt bra samhällspeglande program på andra kanaler, man lägger det öppet mellan människor, och verkligheten. Ja, verkligheten kanske inte är någonting som finns, men det är... kunskap. Det finns säkert många andra grupper också.

I: De här hindren då, hur ser de ut? Vad är det som gör att funktionshindrade eller nyblivna svenskar eller nya invandrare har svårare att delta?

D: Ja du... När det gäller direkta funktionshinder som att man inte hör och ser och så så är det ganska påtagligt. Men, tillgänglighet över huvud taget till kunskap och så... Att inte kunna ett språk är ju väldigt handikappande. Men det kan också vara andra saker, det kan vara det att man kan ett språk, men man kan inte just *det* språket. Om du lyssnar då på politiker som har varit politiker länge, på deras språk, så är det inte helt lätt att förstå det språket. De säger sällan saker rätt ut, de mumlar inne i... Ja, samma med hur de... Det är faktiskt svårt, att komma till kärnan. Och det behöver man ju inte vara speciellt funktionshindrad för.

I: Varför uppstår de hindren i sånt fall, det språket som du nämnde? Vad beror det på att man väljer att prata på ett sånt sätt, att det är svårgenomträngligt för utomstående?

D: För det första är det ett fackspråk, som är väldigt lätt att trilla in i. Det är precis som att det finns ju sjukhusjargong, och det finns språk som byggnadsarbetare och andra använder. Det är.. ett sådant fackspråk. Det är det ena. Det andra tror jag är att man som politiker, och speciellt som politiker med ansvar, inte kan uttrycka sig klar. Därför att det kan innebära ett löfte. Och att man på så vis uttrycker sig väldigt vagt. Ja, man säger inte ja eller nej, utan man uttrycker sig på ett annat sätt. Men jag tycker att det är hemskt alltså, politikerspråket. Och det gör att man i politiska sammanhang talar lite för vardagligt. Det är inte alltid så lätt.

I: Nej.

D: Det var klent, det där kaffet!

I: Jag tyckte det var bra.

D: Tyckte du det? Mmm

I: Om man då kan prata om att det finns de som har det något svårare av olika anledning, att ta del av politiska sammanhang, eller i det demokratiska arbetet, kan man på motsvarande sätt säga att det finns de som har det lättare än övriga?

D: Ja, dels om man har lärt sig det språket. Och sedan är det ju alltid lättare för skolade och utbildade människor, som har ett större ordförråd och så. Så man kan säga att det är ett

privilegium för de högutbildade, egentligen, att kunna förstå det politiska språket, och politikerna.

I: Kan man säga att funktionshindrade som grupp är utestängda?

D: De har det i alla fall jobbigare. Utestängda vet jag inte, det finns ju nu mera hjälpmedel, att man försöker ta hänsyn. Regionens, och kommunernas hänsyn. Skriva med stor skrift om man kan. Ibland till och med ha teckenspråk. Men det är ju besvärligare, och allting det som är besvärligt är det ju ganska lätt att inte försöka nå det, som är besvärligt.

I: Varför blir det besvärligt?

D: Varför det blir besvärligt? Ett fel är väl att vi är dåliga på att acceptera funktionshindrade människor i samhället. Det är vårt undandömda verktyg, det. Speciellt de förståndshandikappade. De har varit instoppade i institutioner under väldigt många år. Och det har gjort att man i samhället har bortsett ifrån dessa under väldigt många år. Men det har blivit bättre. Men den stora gruppen som faller på det här politikerspråket är ju människor som inte... Och av något skäl... (Svårt att höra vad som sägs). Men det är inte detsamma som människor som inte har utbildning,

I: Om man har ett psykiskt funktionshinder, som du var inne på lite grand. Och om det medför att man till exempel har en god man som hanterar ekonomiska biten o.s.v. Bör man få rösta då?

D: Ja, det tycker jag.

I: Varför då?

D: Varför skulle den inte få?

I: Ja, man skulle kunna tänka sig att man inte är fullt kapabel att se abstrakta sammanhang eller något i den stilen.

D: Men, jag vet inte, det är ju flytande. Det finns ingen absolut gräns, att det där begriper du och det där begriper du inte. Utan det är ju, man blir ju ganska häpen när man hör. Det finns ju en redaktion, som själva är förståndshandikappade, som har egna program i radio. Och det är helt fantastiskt att höra alltså. Och där kan man sitta och prata, höra, de vet mycket väl om frågor som berör dem själva. Frågor som... Det är ju så för oss allihopa, att det är frågor som berör oss själva som... Då kan man naturligtvis rösta på ett parti som säger saker som att vi ska bygga om kommunhuset så att du också kommer in. Varför skulle de inte kunna yttra sig om sådana saker? För det där är ju en gränsdragning, det skulle ju aldrig gå att dra en gräns.

I: Nej, visst.

D: Och förmodligen är det likadant med ekonomin. Var går gränsen för vad som är en handelsvara?

I: Nej, det är inte det lättaste.

D: Nej, nej. Då är det bättre att man tillåter, tycker jag.

I: Det här med deltagardemokrati, som vi var inne på då. Vad är deltagardemokrati?

D: Det är ju det att man, människorna i någon kommun eller område, får vara med och planera budgeten från första start. Inte så att man har lagt upp det och planerat och så och kom nu och tyck om det, utan man är med från allra första början. Och diskutera till exempel vad behöver vi. Vi behöver en tvättstuga, till exempel, trottoarerna behöver repareras och så vidare. Om vi ska ta det här till Sverige. Och så samlar man sedan ihop ur de här grupperingarna, så samlar man ihop alla förslag och så bygger man en budget på det. Så det börjar alltså väldigt, väldigt långt ner i basen då. Och sedan, med de här grupperna som deltar, de väljer sedan en representant till ett representantskap som sedan får arbeta med den här budgeten. Och det är så, man skulle vilja att parlamentarismen fungerade på det sättet. Att det var så att alla människor var med och diskuterade, och att man sedan valde representanter. Och att man sedan var tvungen att följa förslagen. Så är det ju.

(Bandbyte)

I: Ja, deltagardemokratin, och budgeten och representanterna.

D: Jo, det där... jag hade väl inte så mycket mer att säga om det. Alltså, tanken är ju helt fantastisk alltså. Om man skulle kunna genomföra det. Vad deltagardemokratin också innehåller är ju också beslutsrätt. Det är inte som elevdemokrati att alla bara får komma fram och säga vad de tycker, utan det är verkligen beslutsrätt. I vilken omfattning det gäller, det vet inte jag, eller vad man får besluta om.

I: På vilket sätt skulle det vara genomförbart, här och nu?

D: Ja... Jag tror det skulle kunna fungera i några slags studiecirkel. Det skulle inte vara omöjligt. Men det skulle vara en väldans apparat. Men det skulle vara ganska roligt att få pröva det! Men det skulle ju naturligtvis vara ett obligatorium, annars är det ju ingen vits.

I: Ja, men är det demokrati om det är obligatoriskt?

D: Ja, jag är tveksam. Över huvud taget, jag är inte färdig med de där diskussionerna. Det är väldigt tilltalande sådär, men... Jag tror att det... Jag tror det kan finnas vissa risker med det.

I: I Sverige, eller i svenskt demokratiskt arbete, är funktionshindrade diskriminerade?

D: Ehhh... Inte uttalat, men om man tänker efter. De församlingar som jag har träffat på, så har jag banne mig inte sett några funktionshindrade. Det är någon där som klagade för att man alltså inte kom upp i hissen i kommunhuset, som alltså var rullstolsburen på något sätt, men annars så... Jag tror inte att de är, att funktionshindrade är diskriminerade, men jag tror att man inte kommit att tänka på så mycket, i politiken, att välja funktionshindrade till något uppdrag. Man ser inte.

I: Varför inte?

D: Det är väl samma sak där, kan tänkas. Det är nog väldigt lätt, tror jag, att man uppfattar en funktionshindrad, som till exempel en rullstolsburen, eller någon, lite granna också inte lika

klok som andra. Så blir det på något vis... Det låter ju illa. Men jag vet inte. Det finns i alla fall väldigt få.

I: Ifall det är så att som du menar att ett fysiskt funktionshinder kopplas samman med...

D: Egentligen inte det... Utan jag tror att man identifierar en person efter funktionshindret. Att jag inte, mitt namn och mina tankar, utan jag är en rullstolsburen person. Om du förstår vad jag menar. Precis som man identifierar en person som har missbruksproblem. Han är bara en alkoholist. Och allting runt honom sedan, ska man säga, hänförs till den egenheten.

I: Vad ska man göra för att undvika att det blir så här?

D: En sak, det är ju att folk ska ut och träffa varandra. Det är väldigt viktigt. Och där har ju, tycker jag, tv och radio har en väldigt stor funktion att fylla. Jag tänker på den här killen som är stå-uppare som är cp-sjuk. Jag menar, att man ser människan i ett andra sammanhang än bara funktionshindrets sammanhang.

I: Mmm... Nu har jag ett påstående till dig här då. Om man säger att man till exempel är då rullstolsburen, då har man ju rätt att kandidera till riksdagen, och man kan då bli vald. Så säg att man blir vald, och sitter i rullstol. I Sveriges riksdag kommer man inte in genom huvudentrén i en rullstol, utan man får gå en bakväg. Man kommer in i huset, men det är väldigt trixigt. Och väl där inne får man ta en massa specialvägar. Då säger jag; Sverige är ingen demokrati. Vad säger du då?

D: Ja, kanske har du rätt? Man ska ju ha samma möjligheter att komma till sin arbetsplats. Om det är väldigt trixigt, men annars, man behöver ju inte göra om Mynttorget för den skull. Utan man kan ju ha huvudingången... Ja, vet du var man kommer in ?

I: Nej, jag har inte sett det själv.

D: För det finns ju en annan ingång, som inte är Mynttorget, men... Där man absolut måste kunna komma in i huvudingången! Det kan inte vara särskilt svårt...

I: Men då är det inte genom huvudentrén, men det går.

D: Ja, det är en av huvudentréerna, men det är inte Mynttorget.

I: Ja, nu tog mina frågor slut här. Är det någonting som du skulle vilja tillägga?

D: Ja, en sak som vi inte har talat om som jag tycker är väldigt viktig, det är den ekonomiska demokratin. Hur man, ja till exempel det här, när man säljer ut folkets gemensamma egendom; sjukhus och vårdcentraler. Bolag där inte folkets representanter har någon insyn i. Styrelserum, deras arbete lyder ju under aktiebolagslagen, inte under kommunallagen. När man inte har insyn, det finns ingen möjlighet för människors representanter att lägga sig i. Och lika så, att man... Ja. Jo, men det ändrar ju lite i och för sig. Man påverkar sin situation. Men det upplever jag som en svår brist för demokratin, att man säljer ut de gemensamma tillgångarna. För det är inte bara en ekonomisk fråga. Då tackar vi för det!

I: Ja, då stänger vi av den här.

9.6 Intervju med person E

I: Då kör vi! Och ställ gärna frågor under tiden. Ja, så tänkte jag börja med att du kan berätta lite kort om hur det kom sig att du började med politik från början.

E: Ja, det var egentligen så här att jag hade gift mig i mitten på 80-talet, och gift mig så att jag skulle bo i X (ortsnamn), jag är inte från X. Och, ett par år senare så började den här infekterade frågan om flyktingar och inte flyktingar i X. Jag hade aldrig tidigare varit intresserad av politik. Och hade, fram till dess, levt halva mitt liv i idrottens värld. Handbollsridrotten. Och varit mycket ute i världen, och haft mycket kontakter med omvärlden över huvud taget. Och mina föräldrar har väl opererat in någon sorts humanism i mig. Som gjorde att när X (person 1), och X (person 2), min relativt nya svärmor, stod i varsin skyttegrav här och sköt på varandra, och jag i min tur trampades ner, sa såhär att vi kan ju inte sitta här familjevis i köket och tycka, vi måste ju tala om det också. Och därav var jag så känd så att jag hamnade på sportsidorna då och då. Och bland annat skulle jag ge ris och ros, jag skulle ge folk ris och ros. Och fick så klart X (person 1) många gånger ris, mycket ris, och därmed så damp det också ner ett brev ifrån X (partiet), och undrade om jag inte skulle vara med där. Och där såg jag ju chansen, att liksom kunna vara med i det politiska livet och också driva flyktingfrågan. Så trots att jag vid det laget var i stort sett femtio år va, så började jag med den frågan. Vad ungdomarna idag kallar X (partiet)-frågan. Det tog sedan en tio år, så fick vi, tog vi emot dem. Och vi var ju inte ensamma om detta, men. Det var så jag började. Och sedan efter hand så gav det ena det andra, så nu är jag nästan fullvärdig politiker. Det blir man väl aldrig, men nu sitter jag i kommunstyrelsen och i fullmäktige, och jag har suttit fram till igår i regionstyrelsen, och regionfullmäktige. Och blev så småningom ordförande i läns... (svårt att höra vad som sägs). Tillsammans med X (person 3). Det var oerhört kontroversiellt, det där. Ja, det var ju när det var, fram till nu. Och då har jag ju efter hand fått reda på att jag jobbat med de flesta frågorna.

I: Ett litet uppehåll bara, är det ok? (

Bandspelaren stängs av. (Informerar om eftersträvar privatpersonens reflexioner, inte partiprogrammet, i svaren som kommer). Bandspelaren sätts på.

I: Så att då kan man säga att du har arbetat på både lokal och regional nivå. Har du varit på nationell nivå någonting?

E: Nej, inte mer än det att jag har varit med, ingå i partirådet i stort. Det var stort, men vi träffades bara ett par gånger om året på rikspanet. Och i landstinget var vi ju i Skåne. Och genom att jag är länsförbundsordförande så har jag ju också haft ett visst påverkan eftersom X (partiet) är rätt stort i Skåne. Förutom Stockholm är det i stort sett bara Skåne så att säga är utan ... (hör inte vad som sägs), i den här frågan. Så på det viset har man ju påverkat. Och det här med regelbrott, för att ta ett exempel, har varit ute i blåsväder för några år sedan. Ja då får vi ordförande sitta på strecket, då får det lite större betydelse vad vi tycker. Om X (partiledaren) ska sitta kvar eller, för det är vad media framför allt är intresserade av. För det finns ju ett oerhört tyckande. Så på det viset har jag medverkat nationellt, annars så... Det har aldrig varit någon ambition. Det är nog så intressant med Skåne och Öresundsregionen.

I: Ja. Då skulle jag vilja be dig associera så fritt du kan till ordet demokrati.

E: Ja, för mig är ju demokrati, och har alltid varit också, att man lever som människor som har i stort sett samma mål. Och sätter sig samman och diskuterar, hur vi ska nå fram till det målet. Och, helst, jag är ju inte särskilt mycket för kompromisser, utan då sitter jag hellre en timme till eller två, eller har ett nytt möte så att alla får tänka till. Så att vi på något vis kan hitta en bra lösning som är utan kompromisser. Och när vi väl har bestämt oss för det, så är det ju det som gäller. Sedan kan man ju variera det i små chatteringar, men i grova drag så är det ju det som gäller. Och då måste ju också alla vara med på vagnen. Annars får man ju ett helvete på vägen.

I: De här målen som du nämnde, att sträva efter ett mål, är det ett mål som man kan knyta till demokratibegreppet eller?

E: Ja, det tycker jag nog va. För det är ytterst sällan en grupp människor sätter sig för att föra en diskussion, utan att man har ett mål. Och så fort man då ska bli överens om att vi alla ska göra så här eller så här, eller så här eller så här. Så måste man ju... Då kommer demokratibegreppet. Men vi, ska vi göra som du vill, eller som du vill, eller som du, alltså, vi har fler och fler varianter. Och vi kan inte ha många vägar som är målet, vi måste bestämma oss för en väg. Och det är också på sätt och vis, märker man ju i politiken som exempel att, X (ett annat parti), för att ta en ytterlighet, X kan ha... Och vi kan egentligen ha samma målsättning, och det har vi ju det. I och med att vi vill göra det bästa möjliga för invånarna i X (orten). Men vägen dit är annorlunda. Han har ju med sin grupp och med sin ideologi kommit fram till att det är den här vägen jag ska ta för att nå målet, medan vi vill ta en annan väg. Förstår du, för mig är det demokrati. Alltså, det är så väl i politiken som i idrottssammanhang, och efter som jag är en lagidrottsmänniska ifrån blöjan i stort sett, så... Det har aldrig fungerat... För mig har det aldrig kunnat fungera på ett annat sätt. Det har varit omöjligt för mig att säga, nu gör vi så här! Utan att först... sondera frågor, och hur många vi nu ska vara. Men är vi överens. Och då blir det så här. Och antingen, så vill alla i gruppen vara med på den vägen. Eller också så har du någon som inte vill vara med, men då liksom, kan inte han heller eller hon inte vara med. Det är också en form av demokrati, att alla gör vi våra egna val. Varje stund, från det vi vaknat till det att vi somnar.

I: Finns det några värden som man kan knyta speciellt till den svenska demokratin?

E: Ja, alltså, som jag har upplevt det. Också både i politiken och i idrotten. Sedan kanske även i kyrkan? Jag har bevisligen inte... Så finns det en, om det nu ska kallas för värde, men jag tycker att det är en, va, men det är kompromissen, va. Alltså, vi är mer benägna i svensk demokrati att kompromissa. Men det blir sällan särskilt bra. Då bli alla mer eller mindre halvnöjda, om slutprodukten inte blir det där flyktiga...esset. Det är klart att det är en lösning också, men jag vet inte om jag tycker att det är så bra.

I: Hur når man esset då?

E: Ja, det tycker jag man gör... Att... Att man får. Alltså, man får ta saker och ting en sväng till, va. Det är ytterst sällan man har så himla brått som man tror, alltså. Utan man har ofta tid att lägga ner på att föra diskussionen, alltså att argumentera, att ge... Om det nu är en, två som inte tycker riktigt samma sak, då får man väl ta och föra den argumentationen. Jag vill gärna ha alla med på vagnen. Och att vi är överens. Man går inte det för... Ja alltså, vill jag egentligen att den personen eller de personerna ändå ska vara med på vagnen så får jag väl ändå vika ner mig. Så får man väl kompromissa. Men jag är inte nöjd som ledare.

I: Men tror du att personer att vanligen är beredda att ändra sin uppfattning under samtalets gång?

E: Ja, men det tycker jag, jag tror inte, jag vet. Alltså de kanske inte är helt nöjda de heller, men när de så småningom får se resultatet då blir de nöjda ändå. Och jag kräver ju inte att man i sånt fall lägger sig platt på marken och säger, ja oj, det var himla tur att vi gjorde som vi gjorde. Så klart tycker de ändå att ja, mitt förslag hade nog varit lika bra. Ja, det kanske de var, men nu är vi ändå på den här vägen. Alltså, jag gillar egentligen som... Danskarna gör i sina processer ibland, även i företagsvärlden. Där de så att säga, ja, nu kör vi såhär! Ja, men det kan nog bli fel... Ja, men låt det bli fel. Då backar vi tillbaks och så kör vi igen! Och så har jag använt mig av, mycket i idrotten också. Att man har byggt upp en röd, en långsiktig röd tråd, på upp till tre år. Och på den vägen så upptäcker man att plötsligt så rasar allting, som man inte riktigt kan klara ut riktigt vad det är, utan med den tråden ska ju allt fungera så bra. Och faran är då om man klipper av och måste göra om allting, utan oftast så räcker det med att man backar tillbaks på sin röda tråd, och se var det gick fel. Och så får man köra på. Och jag tycker det är det samma i arbetslivet, det är många tillfällen där man har möjlighet att... Där man har jobbat i lag, om man så bara är två man i en radiobil, eller man har varit tolv man på en narkotikarotel, var nu den är. Så jobbar man i stort sett i lag. Och det är samma sak där. Så finns det folk som har en åsikt, eller ger uttryck, men sitter man och för de här diskussionerna lite längre så kommer även de så småningom. Så, jag tycker nog. Jag tar hellre fel, och så kör vi igen, än att kompromissa. Det är bra att få alla på vagnen, det vete tusan vad slutprodukten blir.

I: Nej, precis.

E: Jag hinner äta bulle mellan varven.

I: Ja! Om man tittar på... Du nämner kompromiss som ett centralt värde på något sätt.

E: Ja, för svenskarna är det ju mycket det.

I: Om du har hållit på med politik sedan åttiotalet, ungefär, kan man se...

E: Aa, nej, mitten av åttio, säg början av nittiotalet, slutet av åttiotalet.

I: kan man se någon förändring i de här värdena, över tid, fram tills idag?

E: Ja... det är klart, det. Svår fråga. Röra sig baklänges. Ja, men alltså, det är väl. Alltså, jag kan ta hela mitt liv egentligen, som bakgrund till det. Nog tycker jag att man är mer benägen att föra de här längre diskussionerna idag, än tidigare. Alltså, ju längre tillbaks i tiden du kommer, ju mer bestämd är en man eller två stycken. Idag är det betydligt många fler, som... Alltså, det är ju ett svårare jobb att vara ledare nu för tiden. Den saken är klar.

I: Vad betyder när?

E: Ja, du kan ta till början av åttiotalet, men du kan också ta i början... Det är ingenting som... Det liksom smyger ju fram, förändringar i ett sätt att leda, i ett sätt att... Jag tror inte att gemene man säger, att nu ska vi ha mer demokrati, utan det är något som sakta kommer. Att man vänjer sig mer vid att framföra sina åsikter, att jag är lika mycket värd som du. Om det nu kan vara något slags svar på frågan. Men det är banne mig inte lätt! Jag funderar, vad är

det för värde du är ute efter? Jag menar, jag tar ju upp det här med kompromisser som en, men, vad är det fler för värden man kan tänka sig? Det är klart att får man en ny stund på sig så kanske man...

I: Om du kommer på något annat så kan vi återkomma till det senare också. Utan det jag är ute efter, det är din tolkning av det hela.

E: Alltså, det... Det kan ju ta samma sak om vi tar personalpolitiken i den här kommunen, eller i regionen, eller i ett företag. Så talar man väldigt mycket om värdena som mångfald och jämlikhet, jämställdhet och... Och de orden de är inte så unga. På sjuttioalet... Men de här orden, de har ju kommit smygande in i all verksamhet, i alla organisationer. Oavsett idrott, företag, politik. Och har ju idag också stor betydelse i personalpolitiken. Det är ju andra värden, som betyder väldigt mycket. Och som du kan koppla tillbaka till ordet demokrati.

I: Mmm... Det finns en formulering, angående det svenska, angående Sverige... Som lyder såhär att Sverige ska vara en deltagardemokrati med deliberativa drag. Hur tolkar du det?

E. Ja! Det är väl lite som det jag sa innan, att... Som politiker gör jag hela tiden mina egna val. Även om jag många gånger försöker skydda mig bakom någon annan. Att det är de som har sagt att vi ska göra så och så... Så är det till syvene och sist jag som bestämmer. Och där ligger ju friheten, det är ju den friheten som är mer utvecklad idag än tidigare.

I: På vilket sätt då?

E: Ja, genom att du har en större frihet att delge dig än tidigare, va. Jag menar, ta facken, som har en annan del av verksamhet, som var oerhört tuffa förr, som var en annan sak. Och det var ett litet fåtal som satt på toppen, och bestämde. Men idag har du samma som i politiska organisationerna, så är friheten betydligt större. Och alla, det jag försöker säga är, det viktiga är att vi går åt samma håll, men vi är inte tvungna att gå i takt. Vilket var mer så förr. Och det ligger ju också så, alltså, man klarar kanske inte ens av att hålla samma hastighet, om vi nu ska använda bilspråket. Det är väl en del av det här nya.

I: Det här deliberativ demokrati, har du någon uppfattning om vad det är för något?

E. Nej, jag har inte varken sett eller funderat på det.

I: För det är något som förekommer ganska frekvent i olika teorier om demokrati. Men det verkar inte var praktiskt förankrat. Utan deliberativ betyder då, som jag tolkar det, att deltagandet är mer utvecklat än om man säger att man har en deltagardemokrati. Att det handlar inte om att göra sin röst hörd, utan alla bereds en plats att göra sina röster hörda. Och efterfrågan att göra sina röster hörda. Att man har en sorts samhällsomfattande samtal. Någoting. Tror du att det är någoting som är möjligt att uppnå i Sverige?

E: Men det... Det är möjligt att jag missuppfattar. Men nu tycker jag att jag hör någoting som egentligen redan finns och används i större och mindre omfattning. Alltså, vi har haft något här i X (orten) som vi kallar X3 (projektnamn). Där alltså alla X (siffra) tusen människorna kan skriva sina åsikter.. Och man kunde skälla på politiker, och det gick just till oss politiker, och det var meningen att vi skulle svara. Men där, där fungerade det rätt bra i början, men sedan blev det att det blev inget mer, och idag är det stängt. Det beror på att, till slut så hamnade man med... För det första blev många frågor rena tjänstemannafrågor, alltså

det blev sådana här praktiska saker. Det var... Där man kunde se att det var inget fel på vårt beslut i politiken, utan det var det praktiska genomförandet. Ett beslut efter ett annat, om vägbulan skulle vara där eller där. Alltså den typen av resonemang. Och när man sedan inte fick som man ville, så började man hänga ut tjänstemän. Alltså, det blev lite huliganism över det hela. Och till slut så blev det en, trängdes liksom andra invånare undan, de som kanske själv hade ett bra budskap att komma med. Men det var liksom ett sätt, att få, bereda plats utöver rösträtt, tycker jag. Ett annat sätt som vi också använder är att vi som sitter i ledningen, vi åkte runt i kommunen varje år på fyra, fem sex olika platser, och bjöd in allmänhet. Det var inte vi som pratade egentligen, utan det var egentligen allmänheten som pratade. Och frågorna är inte färdigställda, så vi vet inte vad det är som kommer upp. Eftersom vi har olika kommunledare som är rätt, jag menar folk har sina problem, andra har helt andra problem, det är ens lika... Folk är inte lika. De har lite pengar, de har mer pengar. De är lite mer bönder, de är villaägare. Sätter man sig där uppe är det en typ av frågor, sätter man sig där är det en helt annan typ av frågor. Jag menar... Men jag tycker att det är en, va. Det är ett annat sätt vi har haft det. Alltså, vem som helst får komma dit. Alla får komma, alla är överens om att föra diskussionen lite längre. Och då får ju de folkvalda, de som har valts av dem här, de får ju komma dit till mötet. Får ju ta och vara med.

I: I den här X (projektnamnet), eller när ni bjuder in till samtal, tror du att alla har samma möjlighet att delta då?

E: Ja, det ska alla ha. Bättre som... Bor du i X (ortsnamn) men inte kan komma till X (ortsnamn där projektet hålls), då kan du komma till X (annat Ortsnamn dit projektet kommer nästa gång). När som helst. Vi ett annat tillfälle, så att det stämmer överens. Och begränsningen med X (projektnamnet) är att du måste ha ett datum. Det är i sånt fall den enda begränsningen. Men alltså, världen gick runt tidigare när vi inte hade datorer. Och det går fortfarande att skriva brev på skrivmaskin. Telefonen finns, mobiltelefonen har i sin tur också underlättat att vem som helst kan vara med. Hemsidor och liknande. Det är ju för politiker absolut omöjligt att försvinna egentligen. För det, jag kan inte se, någon begränsad... Det är snarare så, att man utökat möjligheterna att göra sin röst hörd, att bereda plats.

I: Om man inte tittar på just din kommun, utan tittar på hela kakan Sverige, går det att se om det finns någon grupp som har det svårare än andra att göra sin röst hörd?

E: Ja, det är det som vi slavigt brukar kalla för hemlösa, ju, till exempel. Och som funktionshindrade... Och funktion... Som har ju... De är ju alltid i skymundan. Och är det inte någon annan som är något fräschare och friskare, eller hur vi ska uttrycka det, som driver deras frågor, så blir det liksom... Ta de hemlösa till exempel, vi har inte så många här, men i X (ortsnamn) där är det gott om dem. Alltså, de måste ha hjälp. Med att kunna driva sin typ av frågor. Och de... Ofta i de frågorna, det är en sådan liten grupp, och de andra, det går inte alltid att ta sig in i den. Tankevärlden. Fast jag då har jobbat som polis och träffat på mycket, det tar tid innan du förstår vad du menar, vad du säger. Inte för att du är berusad eller sånt, utan för att det är ju stopp ju, rent psykiskt.

I: Om man säger att då finns de som har det svårare än andra, generaliserande, går det då att säga att det finns andra som har det lättare än andra också, att göra sin röst hörd?

E: Ja, det är klart att det finns de, de som har upparbetade nätverk, av allehanda slag. Och har många samtalspartner. Och nu menar jag många som påverkare, många som påverkar. Det är klart att de har lättare att göra sin röst hörd och få sitt tyckande genomfört. Det...

I: Kan du ge något exempel på en sådan grupp.

E: Ja, du har företagsvärlden. För att ge ett positivt exempel. Och ska vi ta med i riktigt grova drag... Jag menar, det är ju fel om det finns någon människa som påstår att man är objektiv och lyssnar på alla och gör sina egna avvägningar. Tro inte alls, för man påverkas ständigt och jämt. Ständigt och jämt. Från minsta lilla luda... Och på det viset, så när man hör saker så radion så tycker man det låter bra. Utan att veta, var fick jag det ifrån från början? Var det från storbyggmästaren den och den, eller från VD på LM Ericsson, eller var det från någon egenföretagare? Men det är också är det ju de andra, de har så många kanaler att tuta i. Det är klart, det är lättare. Än vad det är för den enskilde kvinnan eller mannen som har... Ja ibland så går jag i ensamhet... Om man hamnar på sjukhus. Det finns ju de busar som jag har tagit hand om som blev jätteglada för att de hamnade på kåken ju! Varför det? Ja, äntligen är det någon som tar hand om mig! Varför? Lever rövare ute på gator och torg, även om de jobbar som idioter för att klara sitt uppehälle genom stölder och bedrägeri och annat. Och så äntligen är de upptäckta och får komma in, och då; tack och lov för att jag fick sitta inne i sex månader eller ett år! Så det är skillnad på möjligheter.

I: När man pratar om att vissa har det lättare, och att det var annat förr, kan man prata om att det är ett strukturellt problem?

(Bandbyte)

I: Tillbaka till frågan. De här problemen som grupper har, som inte har, vars röster är svårhörda, av olika orsaker. Skulle du säga att de orsakerna ligger på en individnivå eller på systemnivå?

E: Ja, alltså det är väl både och. Det är sällan saker och ting är svart eller vit. Alltså, vi har ju hemlösa, om vi ska hålla oss till den delen. Om det spelar dig ingen roll. Och de har ju ingen röst i stort sett va, de har hål som ljuder och skriker. Och även de har ett på ett vist, på ett vis är det så, även de gör på ett vis sina val. Även när de är oerhört... Det är små steg de kan ta. Men ibland erbjuds de ju saker och ting, men det tar ju inte ändå. De har sitt eget val, de vill ha friheten. Att de inte ser konsekvenserna, men de vill ha friheten kvar. Men det är också ett stort problem så till vida att vi har ju, alltså, vi som inte sitter i den situationen borde ju vara kapabla att lösa det på något vis. X (ortsnamn) har ju gjort många försök att lösa det på olika sätt. På politiska sätt. Att det löser det väl ändå. Och lite tror jag, kanske lite fult sagt, men lite tror jag att den gruppen kan inte skrika så högt, va. Så de är inte det stora problemet. Ofta är det mer när intelligentian skriker som det... man måste göra något åt det. För den gruppen är ju farlig, för, för politiken. Farlig för den som hanterar den typen av frågor, om vi nu skriker samhällsfrågor.

I: Skulle du säga att funktionshindrade som grupp är utestängda?

E: Nej, det tycker jag inte, ja, alltså... Nej, egentligen tycker jag inte det. För de har väldigt många språkrör idag, och det finns organisationer både hitan och ditan. Det gör att de inte alltid lyckas i alla lägen, men det... Alla vill hitta sin egen kurs, och det gör att de blir inte den tunga organisationen. För det är också något som man ofta retar sig på, att man, är det en

tung organisation som kommer rullandes så betyder de ju mer än om en liten enskild kommer. Jag menar med det inte på något vis att det är jättebra som de har det va, men... Att man tar hänsyn till dem, att man lyssnar till dem, att man försöker göra så gott man kan. Det tror jag man gör. Men å andra sidan menar jag att när folk säger till mig, ja, jag gör så gott jag kan. Så säger jag, det räcker inte. Det finns många procent till att ta ut. Och det gäller ju även för politiska organisationer och andra, det finns ju så mycket mer att ta ut.

I: Vad, när man säger då, att man gör så gott man kan, vad gör man då? Vad är det att göra så gott man kan?

E: Ja, att göra så gott man kan. Om det är nu är en funktionshinderorganisation som kommer där så, handikapporganisation eller liknande, som kommer med sina krav. Så, så tror jag att de bästa politikerna tar emot dem. För då bär man med sig det problemet så att säga. Det här är viktigt, tar man det med sig. Men sedan måste man då i sin tur ta hänsyn till en massa andra aspekter, ekonomisk planering, med mera, med mera. Det rent praktiska saker också. Som gör att den viktiga frågan, den blir inte så viktig. Därför den ska passa in i det övriga pusslet. Och så kommer det ut en halvmessyr. Och då har vi gjort det vi har kunnat. Men vi har inte gjort max, för max är att den här viktiga frågan blir fortsatt viktig i pusslet.

I: Tror du att man som funktionshindrad person, alltså om man tittar på personnivå och inte organisationsnivå, idag har möjligheter att delta i det politiska livet, eller det demokratiska arbetet, om man vill det?

E: Ja.

I: Om man har en person som har ett psykiskt funktionshinder, så att man exempelvis har en god man för den ekonomiska biten, bör den personen ha rösträtt då?

E: ... Ja, det är ju... Det kan man ju alltid fråga sig ju. Ja, egentligen tycker jag det va, att det är klart att han ska. För det är... Jag menar, har man rätt att finnas i landet, och man har rätt att tycka massa saker, och även den människan gör ju sina egna val hela tiden. Jag tror att folk är klokare än den personen du pratar om som i mitt tycke gör alltså mer tvivelaktiga val, som jag... oerhört egoistiska val. Och det kanske inte är så bra för de andra 16 999, men för just den egoisten är det riktigt bra. Skulle den inte heller få rösta då? Alltså den som har god man, som är psykiskt funktionshindrad, alltså, även där har du grader i helvetet. Så det är... Men som princip så tycker jag nog...

I: Vad skulle motargumentet vara?

E: Ja, det är ju att man inte kan... Ofta är det ju så att de kanske inte är sanslöst... Har möjlighet att se konsekvenserna av allt sitt handlande, och kanske inte kan se mer än runt sina egna skor, så att säga. Så att, har den vettiga närperspektivet. Nej, jag är ute på mycket hal is nu.

I: I lagen så är det ju stadgat, om vem som får rösta. Om man ska vara myndig och svensk medborgare eller så, eller ha levt här si och så länge. Finns det andra kriterier som väger eller bör väga in tycker du?

E: Ja, alltså egentligen så tycker jag att har man etablerat sig så att man är skriven i landet så är det ingen skillnad. Nu har man ju i och för sig ett visst närområde i kommunen så, men det

är väl med den lagen som med så många andra lagar vi har, att den är skriven för så länge sedan att både värderingar och åsikter och annat har förskjutits va, och borde därför... Man borde ha en genomgång över det här.

I: Om man går tillbaka till det här med funktionshindrade då... Vad krävs för att man inte ska diskriminera funktionshindrade? Vari ligger diskrimineringen? Om den nu finns över huvud taget.

E: Ja, egentligen så finns det ju... så ska man ju ge den samma förutsättningar att leva i samhället som alla andra. Du lär väl få samma svar av alla kan jag gissa. Men, det är en del av det vi gör, det kan vi ju koppla tillbaks till tidigare, att man ger... Möjligheten att, tar vi då den handikappade som måste sitta i en rullstol så får ju kanske hon eller han.. De har ju inte samma förutsättningar som vi andra utan rullstol.

I: Vad är det som skiljer då?

E: Ja, det är ju att du kan ju inte ta dig hit och dit och upp och ner och över allt, hur som helst. Det är ju problem även att ta dig till de kommunala anrättningarna. Och då ska vi ändå helst vara bäst i världen. Att åka rullstol är inte det enklaste. Och så vidare. Och det håller man sakta på att rätta till. Det skulle egentligen vara helt klart från början 2000... Om jag inte minns fel så blev det sedan flyttat till 2010. Och vad det beror på att det inte blev klart innan, det är ju... Man säger att det har den enkla anledningen. Vad då för? Jo, det finns inte pengar.

I: Finns det andra saker som är viktiga förutom att bygga om trottoarer och... trappor och sådär? Finns det andra saker som är övergripande viktigt för att... ?

E: Ja, det är väl över huvud taget att göra det möjligt att leva ett värdigt liv, ungefär som vi andra gör. Möjligheter att fungera i samhället i stort. Det är svårt att svara på, jag kan ju inte... Alltså, man kan säga såhär, att det spelar ju ingen roll om en människa är vit eller svart eller grön eller gul, eller inte kan stå. Så borde möjligheterna vara desamma ju. Eller inte har fattat riktigt vad... psykiskt funktionshindrad. Vill man nu som person, som individ, så borde man ha möjligheten. Ges möjlighet att ta ut max av sitt liv. Inte bara att det här ska gå på messyr eller liknande. Alltså egentligen menar jag, när jag pratar om praktiken att trösklarna för en rullstolsbunden till exempel kan vara helvete för höga, så är det de, det finns mentala trösklar som är för höga de också. Alltså för... psykiskt funktionshindrade. Och det är inte så jävla många som försöker sänka ner de här trösklarna.

I: Hur skulle man göra det?

E: Ja, det är... Då är vi tillbaks där vi började strax efter tio. Att då får man ju sätta sig och lyssna, på hur det här ska gå till. För det är inte säkert att jag som inte har något funktionshinder vet hur man ska göra det här. Utan man får ju sätta sig och lyssna, och ta i det här.

I: Då har jag ett påstående till dig. Så får du... Att. Om du exempelvis sitter i en rullstol, och du har ju laglig rätt att kandidera och bli vald till riksdagen. Och du blir vald till riksdagen. Du är fullvärdig riksdagsledamot. Men du tar dig inte in genom huvudentrén i en rullstol, utan du kan gå in genom en bakväg. Men sedan är det lite... att fara runt där inne för att komma rätt. Sverige är ingen demokrati. Vad säger du då?

E: Ja, det tycker jag nog ändå. Det är det att jag vill inte påstå att det är särskilt bra. Du har ju, faktiskt i mitt eget parti finns det en som är rullstolsbunden, som har tagit sig in i regionen, alltså Skånes riksdag ju. Och är hon med så rullar han in den vanliga vägen och får en plats därefter. Och så... man får ju göra det så det är möjligt ju.

I: Men i Riksdagen finns det ingen?

E: Nej, men hon kommer hit in va. Sedan håller jag med va, att man måste tänka två gånger. Det här kan inte vara rimligt va. Att vissa ska gå in bakvägen. Det är ungefär som förr i tiden, då skulle poliser och bud hänvisas till köksingången. Så ska det ju inte vara. Så det är väl bara att konstatera, att där ska vara en riktig väg, så jävla svårt kan det ju inte vara. Jag hade en kollega som fick sjukhussjukan när jag jobbade vid polisen i X (ort), och hela det huset, om du har varit där, hela det huset byggdes ju sextiofem, var gjort för oerhört stöddiga poliser, och kvinnliga poliser, som alla fullt rörliga. Han fick en enkel sjukdom, hamnade på sjukhus, fick sjukhussjukan. Och kunde... Just det detta med poliser. Kunde inte komma ur stolen. Och skulle... Det var då till utredning, från där han hade varit innan. Och alltså, jag minns än idag hur cheferna kliade sig i håret, om detta verkligen var nödvändigt att han skulle få återgå som polis. Alltså, bara denna fantastiska inställning att ifrågasätta det. När han väl blev frisk nog att kunna jobba, inte full dag, kanske två timmar om dagen, bara att det gick inte att komma upp i huset. Och det är en förutsättning för att kunna jobba i det här huset, att man har tre våningar till förfogande. De fick göra om rubb och stubb för hans skull, och det kostade sanslösa pengar! Och kanske det mest av allt kostade mycket på för de chefer som satt i toppen och skulle hantera det. Idag jobbar han inte, har gått i pension, men han jobbade som alla vi andra, hela hans rum var jobb, som alla vi andra. Full rörlighet i huset. Men den vända som var innan, och jag skulle kunna tänka mig att Riksdagsfolket sitter där och tänker likadant. Och vissa kanske är jåkligt nöjda med att de har ordnat så de kan gå in bakvägen.

I: Bra. Jag är färdig med mina frågor. Finns det någonting som du vill tillägga? Eller som du skulle vilja ta upp, i de här sammanhangen.

E: Nej, alltså. Jag tycker att de första frågorna är viktigast ur demokratisynpunkt, sedan vet jag att det finns kolosala hinder på vägen. Men de första delarna tror jag är viktiga. Att man kan använda demokratin i många felaktiga syften också. Och även, vi har mängder av småorganisationer, som påstår att de är demokrater. Även i en polisiär organisation, att det måste finnas absolut demokrati. Men det är inte så lätt, för folk som jobbar där, finns i hierarkin, gärna tror att de är auktoritära. Höga, auktoritärt ledarskap. Och det behöver man inte. Man behöver ge tiden att föra diskussionerna. Det militära är ju ännu värre. Jag har en son som gör lumpen nu, och som han beskriver ibland. Man hör hur de försöker vara demokrater, och samtidigt så är man inte fostrad att tänka i de banorna. Och även sportmän, när man hänger av sig uniformen, då måste man anpassa sig till de andra och vara en demokrat. Men jag tror att de första frågorna är viktigare. För när du tar upp funktionshindrade så är det en liten del, och ett problem ibland oerhört många. Det går inte att göra alla nöjda. Ja, jag får önska dig lycka till.

I: Tack ska du ha.

9.7 Intervju med person F

I: Då börjar vi då! Och då tänkte jag att du kan berätta lite kortfattat hur det kom sig att du började med politik?

F: Det gjorde jag tidigt, som ganska tidigt, som ung, mycket ung. Det var ett stort samhällsengagemang, som barn, och så var det Vietnamkriget, och den typen som påverkade. Dock i motsatt riktning från de flesta andra, som anslöt sig till den skaran. Utan jag ville ha mer stöd till USA. Så det var där jag började, och då i X (det gamla partiet), jag har alltså tillhört två partier.

I: Och på vilka nivåer har du varit verksam?

F: Alla. Jag har kommunpolitiskt aktiv i tolv år, jag har varit aktiv i den dåvarande landstingsvärlden i nio år, jag har varit aktiv i region Skåne, sedan det startade, och jag har jobbat i regeringskansliet i unga år. Jag har hyfsat bred erfarenhet.

I: Ok. Men idag är du på regional nivå då?

F: Mm. Ja.

I: Då skulle jag vilja be dig att så fritt som möjligt associera till begreppet demokrati.

F: Så fritt som möjligt associera. Ja... Västerlandet. Kristen etik, västerländsk humanism, fria val, medborgerliga fri- och rättigheter. Jag vet inte vad du är ute efter. Fred. Demokrati... Rättstrygghet. Fri radio och tv, vilket jag är tveksam till i detta landet.

I: Om vi då går in på den svenska demokratin, tycker du att det då går att se några värden eller värderingar som centrala i den svenska demokratin?

F: Ja... Vi lever väl i en indirekt demokrati men vi lever väl upp, lever väl upp till de flesta kriterierna... Möjligen undantaget att det är ett ganska starkt politiskt reglerat land, där demokratin då indirekt har fått ta ett steg tillbaka tillförmån för hård lagstiftning och generalklausuler och så som kanske har inskränkt demokratin. Och medborgarnas rörlighet.

I: På vilket sätt inskränks demokratin genom lagstiftning?

F: Alltså, det har ju tidigare. Tidigare år varit en slags lagstiftning där man har haft... Tagit generella ställningstaganden som kan drabba den enskilde individen rätt hårt. Och därmed... äganderätten, till exempel har inskränkts, har gjorts svårt att åberopa. Jag tillhör dem som tycker att tycker att man borde ha en lite annan konstitution än vad vi har i Sverige. Tycker att den tyska konstitutionen är en konstitution som skyddar demokratin och människorna bättre än den svenska gör. Jag skulle gärna se att vi hade ett tvåkammerssystem, som gör att demokratin värnas, men att det tar lite längre tid. Jag hade gärna sett att man hade haft någon författningsdomstol, som man har i många länder, ja...

I: Går det att se några värden av det mer informella slaget, i den svenska demokratin?

F: Nu får du nog utveckla det här.

I: Ja, konstitutionella utformningar, och de formella instanserna, de finns ju där, och är tydliga, men finns det andra värderingar som ligger mer under ytan, som du tror är typiskt för det svenska systemet?

F: Typiskt svenska? Ja, det är ju ett land som är rätt... När man är ute, och om man ska jämföra, skulle jag säga att Sverige är ett ganska informellt land. Det är inte så byråkratiskt och krångligt som många andra länder.

I: Du har ju varit aktiv ett tag i politiken. Kan du se några förändringar i de här värderingarna över tid?

F: Mitten på sjuttioalet så var det liksom helt hårresande att prata om fri radio och tv. Och det fanns socialdemokratiska politiker som ville förbjuda parabolantennor. Den typen av perspektiv. Idag hade det varit otänkbar debatt. Så visst har det skett förändringar, och förskjutningar, som jag ser det en politisk fördel, till vår planhalva. Den tekniska utvecklingen har naturligtvis hindrat möjligheterna att begränsa den här typen av saker och ting. Man kan tänka sig att det är inte så hemskt många år sedan det fanns politiker som tyckte man skulle bygga... (svårt att höra vad som sägs). Se bara på alla invandrartäta områden, alla parabolerna. Det var också otänkbart politiskt, rent politiska frågor, mitten på sjuttioalet, slutet på sjuttioalet, hela sjuttioalet, otänkbart med parabolor, friskolor, förskolor, som idag är ganska naturligt.

I: Vem är det som sätter tonläget på de frågor som är viktiga just nu?

F: Ja, det får jag väl hoppas att det i någon mening är politiken som gör det, politikerna som gör det, andra tunga opinionsbildare, representanter i media. Tycker att vi har ett rätt svagt engagemang från kulturutbudet. Som i många länder har starkare enskilda förespråkare som kan driva den här typen av debatter.

I: Vem är politiken?

F: Politiken är de nationella ledamöterna. Det kan finnas andra också, på lokal och regional nivå, som kan vara kända, som kan vara tunga människor. Företrädesvis är det naturligtvis på nationell nivå, riksdag och partier, regering.

I: Mmm. Det finns en formulering som säger att Sverige ska ha en deltagardemokrati med deliberativa drag. Hur tolkar du det?

F: Ja, jag tolkar det som att man vill att det ska finnas ett engagemang och att medborgarna ska vara delaktiga i det som sker och händer. Och det kan man ju vara tveksam till om de gör, jag tror det finns ett ganska stort avstånd mellan vanliga människor och förtroendevalda idag, och därmed misstroende..

I: På vilket sätt då?

F: Ja, man ser att både positivt och negativt så har politiker och förtroendevalda blivit lite grand som en egen klass. Och det finns generellt en negativ inställning till det, tror jag i alla fall. Som inte fanns förr.

I: Vad är det negativa med att förtroendevalda blir...

F: Risken finns, kan ju finnas att man fjärrar sig från människor.

I: Och positivt?

F: Ju mer komplicerat och komplex värld så kan det finnas, behövas människor som är engagerade på heltid i... i samhällsdebattjänst.

I: Och det blir man mer i en klass för sig?

F: Nej, jag säger inte att man blir det. Jag tycker inte att jag är det naturligtvis. Men, men det kan uppfattas så. Så kan det säkert vara värre i vissa partier, framför allt för att man har suttit vid makten för länge. Som socialdemokraterna.

I: Vad händer när man sitter vid makten för länge?

F: All makt korrumpierar. Alltså demokratin mår alltid nyttigt av att det blir skifte emellanåt. Oavsett nivå.

I: Men det här, begreppet deliberativ. Vet du hur man ska tolka det?

F: Nej.

I: Du är inte den första. Och i många böcker beskrivs deliberativ demokrati som ett deltagande som är mer omfattande, än bara deltagardemokrati. Man pratar mer om på ett abstrakt plan om samtalet i samhället, att alla grupper som berörs av beslut ska ta del av det samtalet.

F: Ok. Ja, det jag var inne på, då beror demokrati väldigt på. Ja, om man ska vara lite pessimistisk kan man säga att man frapperas i mellanåt av hur många människor som är okunniga, och oinsatta i hur samhället egentligen sker.

I: Vad beror det på?

F: Jag vet inte, men skolorna bör ha något att göra i sammanhanget. Ett stort ointresse för många människor. Men så samtidigt har man säkert mycket uppfattningar om saker och ting. Och... så måste man vara något insatt för att förstå hur sammanhang är. Hur samhället fungerar.

I: Går det att se några speciella grupper, som just inte tar del?

F: Ja, vi vet ju att invandrare har mycket del i detta. Sedan kan man säkert också se det när det gäller utbildning och...

I: Finns det grupper som har det svårare än andra att göra sin röst hörd?

F: Alltså de som inte har starka företrädare eller organisationer som talar för dem. De som är utsatta, ensamma, sjuka eller den typen av kategorier som du talar om, de har betydligt svårare att göra sig hörda.

I: Om det finns välorganiserade intresseorganisationer, finns det något skulle tyda på att de fortfarande skulle ha svårt att göra sig hörda?

F: Ja, alltså den enskilda har ju inte en organisation, de har ju sin valkrets.

I: När det då finns en grupp som har svårare att göra sig hörda i demokratin, så beror det alltså på att de inte har en organisation? Finns det några andra orsaker som man skulle kunna tänka sig?

F: Fler och fler... Vi lever ju i ett annat samhälle idag än förr, så att ett engagemang att aktivera sig i politiska ungdomsförbund och partier det är ju mindre idag. Men det är ju för att man fortfarande jobbar med samma frågor som för tjugo trettio år sedan, medan samhället har förändrats radikalt. Medan samhället har förändrats radikalt så har inte politiken och demokratin gjort det, hängt med. Det är nog en orsak.

I: Vad är det som inte har hängt med?

F: Det är arbetsformerna. För att bygga upp starka partiorganisationer, värva medlemmar, ha studiecirklar, den typen av... Det är det ingen som orkar med idag. Folk har för mycket att göra. Inte tid med det här våldsamma arbetet.

I: Finns det några grupper där det finns något sorts strukturellt hinder att delta?

F: Du tänker på handikappade...

I: Skulle kunna vara...

F: Inte formellt. Men det är väldigt ovanligt att det är så många med något handikapp som är aktiva... Blev uppmärksammade på den nya kulturministern, som är hörselskadad. Vi hade en socialdemokratisk biträdande socialminister här från X (ortsnamn), X (namn på person), och han fick också ganska mycket uppmärksamhet. Men det ganska ovanligt. Jag var med om en vänsterpartist här i X (ortsnamn) som satt på politiska institutionen. Det var bekymmer i den meningen att man var tvungen att få alla handlingar i blindskrift. Och så vidare. Alltså det finns, formellt kan man ju lösa det, men det finns, det tar, det är problem med det.

I: Vilka informella hinder kan göra att det är svårare att delta?

F: I politiken menar du?

I: Ja, deltagande i allmänhet, i demokratiska samhället.

F: Det kan vara praktiska saker, som möteslokaler är inte anpassade till viss standard, att hänga med i tempot, ja praktiska saker. Mötesdiskussioner. Saker som man inte tänker på när man inte upplever det själv.

I: Om man då pratar om grupper som har det... Kanske inte är intresserade, kanske inte vill, kanske har vissa svårigheter med att göra sin röst hörda. Finns det åt andra hållet då grupper som har det lite lättare än andra att komma till tals?

F: Ja, det finns det säkert. Du vill att jag ska definiera någon grupp? Alltså i den officiella politiken finns en övervikt av dem som är lite äldre... Folk som är vana att ta för sig. Som möjligen kommer från en intresseorganisation med den uppbackningen, den typen utan människor. Som har en politisk bakgrund.

I: Tycker du att om man är funktionshindrad psykiskt, så att man till exempel har en god man, bör man då ha rösträtt.

F: Ja.

I: Varför?

F: Ja, alltså att inskränka rösträtten som ändå är det yttersta kriteriet för demokratin är svårt att göra. Jag kan personligen tänka mig att folk som har dömts till hårdare fängelsestraff och så ska man periodvis inskränka rösträtten och deras medborgerliga rättigheter. Men... jag har svårt att tänka mig det i övrigt.

I: Vad skulle syftet med det vara, att frånta en fängslad person...

F: Alltså, då har man skadat i förlängningen demokratin och samhällssystemet. Och medan man sitter av sitt straff och rehabiliteras så skulle man kunna tänka sig att rätten att påverka samhällets riktning skulle jag kunna tänka mig ... (hörs inte vad som sägs).

I: Betyder det att du ser rösträtten och möjligheten att påverka i samhället som en... någon som belöning på ett betingat beteende?

F: Nej, det menar jag inte. Utan som medborgare i landet ska du ha den rättigheten och skyldigheten att delta i den demokratiska processen. Sedan gäller det även... Det är både en rättighet och skyldighet. Men de som då har begått svåra brott och sitter i fängelse kan man diskutera.

I: Finns det andra kriterier som man kan tänkas behöva uppfylla för att få rösta?

F: Nej, alltså jag har svårare att se mycket annat. Jag kan möjligen tänka mig ett system där man registrerar sig för att rösta.

I: Hur skulle det, vad skulle syftet med det vara?

F: Ja, det är alltså någon form av dubbel handling bara. Att man först ska... I USA är det väl, jag vet inte hur man gör i andra länder. Jag tror inte att man gör det på så många andra ställen. Men där är det lite grand att man inte har den kollen med folkbokföring och så vidare. Man måste ju rent hypotetiskt aktivera sig två gånger, först när man ska rösta och sedan röstar man.

I: Och syftet med det skulle vara att underlätta för administrationen med folkbokföringen och så?

F: Ja, så gör man ju inte i Sverige. Här har man bra koll. Ställa lite extra krav på medborgarna. Att man ska kanske presterar...

I: Tror du att det skulle ge ett ökat deltagande?

F: Nej, jag tror att det skulle leda till ett minskande deltagande. Vilket i för sig skulle... Nej. Men vi ökade valdeltagandet i senaste valet, det var det ju ingen som trodde vi skulle göra.

I: Det här med deltagardemokrati som vi var inne på tidigare, är det eftersträvansvärt?

F: Ja, det...

I: Varför då?

F: Ja alltså, det är ju bra om människor kan vara med och säga till och uttrycka sin mening.

I: Hur skulle man uppnå det i Sverige rent praktiskt?

F: Genom att den politiska sfären tar ett steg tillbaka. Det minskar inte demokratin att det är färre partipolitiska beslut. Man låter medborgarna delta i större utsträckning, besluta mer om sin egen vardag, med sina egna ord. Om vi ska snacka demokrati.

I: Vad talar emot att det skulle bli så?

F: Vad?

I: Vilka hinder föreligger?

F: Ja, det är skillnad i synsätt från olika partier. På dessa saker. Den socialdemokratiska halvan, de har slagit fast sin agenda, de vill gärna att det ska finnas fler politiker. Fler politiska beslut. Om skatter, den nivån de bestämmer...

I: Ja... Om man hade den situationen då, om vi glider tillbaka till funktionshinder, funktionshindrade, tror du att möjligheterna att göra sin röst hörd skulle öka eller minska med deltagardemokrati?

F: Jag förstår inte frågan, kan du ta den en gång till?

I: Ifall vi ser då att vi uppnår deltagardemokrati genom att den etablerade politiken tar ett steg tillbaka, och lämnar mer utrymme till individen och familjen, hur skulle då funktionshindrades situation förändras?

F: Den skulle kanske inte förändras påtagligen varken åt det ena eller andra hållet. Med riktningen i något håll skulle nog inte påverkas. Det skulle i alla fall inte bli sämre, men det är inte säkert att det blir bättre heller.

I: Vad skulle inte påverkas?

F: Ja, i den meningen av att de påverkas positivt som alla människor av att få besluta om sig själva. Men det innebär ju inte att behovet av stöd, hjälp och fostran som behövs av dem som har ett behov av det skulle försvinna.

I: Är det de delarna annars som är det centrala när man uppmärksammar funktionshinder?

F: Ja, i alla fall en viss del av det.

I: Hur mycket skulle det vara ... (svårt att höra vad som sägs).

F: Kan inte svar på rak arm på det, men det finns säkert andra förutsättningar också. Det är klart att det praktiska måste ses till.

I: Vad skulle du säga idag är det mest grundläggande för att förhindra att man diskrimineras med ett funktionshinder?

F: Det är inte helt enkelt att svara. Ställ frågan en gång till.

I: Vad är det mest grundläggande idag för att förhindra att människor med funktionshinder diskrimineras?

F: Det är att varje enskild individ är en unik varelse som ska respekteras oavsett.

I: Och hur gör man det?

F: Att människovärdet sätts högre på rangordningen än vad det görs idag. När man talar om ett system, och det finns förutsättningar för redan innan barnet är fött, selektera, om man vill ha det så och så..

I: Kan du nämna något annat mer konkret exempel på att individen respekteras?

F: Jag förstår inte vad du menar.

I: Nej, men du nämner att man ser varje person som en fullvärdig människa.

F: Nej, jag tror inte att man gör det i alla sammanhang. Och man gör inte det med alla som har olika behov och handikapp. Och sedan kan det vara en massa praktiska saker som kan variera också. I anställningar, och på arbetsplatser och så...

I: Så, nu har jag ett påstående till dig. Att sitter man i en rullstol till exempel, så kan man kandidera till riksdagen. Du kan också bli vald. Blir du vald, då tar du dig inte in genom huvudentrén. Du tar dig in genom sidoentrén, och du kan ta dig runt men det är ganska besvärligt. Sverige är ingen demokrati. Vad säger du då?

F: Ja, alltså, Sverige är en demokrati ändå. Men. När det gäller huvudentrén är det nog viktigt att man kan ta sig in där med rullstol. Att man kommer in. Men å andra sidan ska man inte göra den typen av problem allt för stora tycker jag. Allvarligare skulle vara om en handikappad person inte kunde fullgöra sina plikter som han är vald till. Det är klart det hade varit smakligt om han hade kommit in, symbolvärde.

I: Kan det finnas några orsaker tror du till att folk, till att det inte sitter någon i rullstol i riksdagen idag?

F: Det är svårt att säga. Det finns det kanske, men det är svårt att peka på. Jag tror inte att det finns något parti, i alla fall inte som jag känner till, som medvetet blockerar eller stoppar funktionshindrade.

I: Tror du att det kan finnas något omedvetet beteende.

F: Ja... Fast mycket omedvetet i så fall. Folk har ju offentliga möten för att dra dit folk, och då kanske man inte tänker så genomgående att där ska finnas möjligheter för funktionshindrade att komma dit. Det är klart att det kan finnas, men jag tror inte att det är medvetet.

I: Ja. Nu är jag egentligen färdig med mina frågor. Finns det något som du vill tillägga?

F: Det är svåra frågor. Inte helt enkelt att svar, nej, men det går bara att konstatera att det är ganska få människor med funktionshinder som är aktiva i politiken. Det är klart att det kanske ändå, jag vet inte med det kanske speglar den totala sammansättningen i landet, så det kanske inte är så många som. De kanske står i relation till antalet som finns samhället, det vet jag inte. Men det kan också finnas hinder som stoppar dem. Jag tänker på regionfullmäktige, 149 ledamöter, nu vet jag inte denna perioden, men förra perioden så var det någon som satt i rullstol. Men den är nog den enda. Som man ser, som man känner till. Och det sitter säkert ingen i riksdagen. Sedan är det ju X (personnamn), statsråd, exempel X (annat personnamn), döv, hörselskada, nationella kända fall. Det är folk som har blivit, ofta genom attentat, något handikapp. Den tyske, vad namnet nu var... Blev skadad i ett attentat och hamnade i rullstol. Och George Wallace, guvernör i Alabama, USA, beskjuten. Det är inte alla som, men... Är det färdigt så?

I: Ja, vad bra, då stänger jag av den nu.

9.8 Intervju med person G

I: Ja, så då kan vi köra igång. Och jag skulle vilja också att du i möjligaste mån talar som privatperson, så lång du kan.

G: Ja.

I: Då fortsätter vi med det hela!

G: Ja!

I: Men skulle du vilja börja med att berätta om din politiska bakgrund? Hur det kommer sig att du började med politiken.

G: Jag började ganska sent med politiken. Ja, sent och sent, men jag var trettiofem år, ungefär. Sent och sent, men jag har alltså aldrig varit med i ungdomsförbund, aldrig direkt intresserat mig för politik, brydde mig inte om att rösta de första åren. Men, var väldigt intresserad av samhällskunskap när jag gick i skolan och det var mitt absolut bästa ämne, det var inte bara... Jag var, jag gick i det gamla gymnasiet, så jag har en gammaldags studentexamen. Och på den tiden var det inte så mycket med det högsta betyget. Vi hade ett stort A i min samhällsklass, och det hade jag i samhällskunskap. Och det visar ju att jag var, jag var duktig i det. Men jag knöt det aldrig till politiken på något vis, men såhär efteråt så har det varit så naturligt för mig. Så jobbade jag inom privat bransch efter studentexamen, fortsatte alltså inte att läsa då, utan var lagerchef inom möbelbranschen. Och ungefär tio år efter min studentexamen då hade jag bestämt mig att jag alltså skulle bli lärare. Och hade så pass goda betyg så jag bara sökte in och började. Utbildade mig till lågstadielärare. Då började jag med lite föreningsliv, hembygdsföreningen, blev ombedd att ställa upp i kyrkopolitiken i min församling hemma och gjorde det. Kom på så vis in i politiken – blev headhuntad. Och... Kom egentligen direkt in i kommunpolitiken så jag har inte jobbat mycket i facknämnder som man ofta gör, jag har suttit i socialnämnden, sedan har jag tillbringat resten i kommunen, i kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Och blev där efter några år gruppleddare i min hemkommun. Och det ledde till att jag blev kommunstyrelsens ordförande, och var det under tre år. Jag bor i en kommun där man alla gånger utan de tre åren haft en annan majoritet än min. Sedan har då varit på regional nivå i Skåne, jag har varit regionalförbundets ordförande. Och sedan tyckte jag det skulle vara roligt att syssla med rikspolitik, och sitter nu min andra period. Egentligen är jag väldigt intresserad av utbildningspolitik naturligtvis, men under mina tidigare politiska erfarenheter eftersom det är tabu att en lärare håller på med skolpolitik i en kommun, där får man knappt närma sig det, så då höll jag på med allting annat.

I: Så då har du varit aktiv både på kommunal, regional och nationell nivå.

G: Ja, ja. Fast det regionala nivån inkluderar alltså inte landstingspolitik. Utan det var då kommunförbundet. Jag har aldrig suttit i landstinget.

I: Jaha... Ok. Då skulle jag vilja be dig, att så fritt du kan, associera till begreppet demokrati.

G: Ja, det är ju lätt att säga folkstyre och så vidare, det vi har lärt oss en gång. Men, för mig är det så att det är mycket det öppna samhället och de öppna partierna, och när man inkluderar istället för exkluderar, när man låter fler vara med och bestämma än precis vad stadgarna säger. Vi har ju i vårt parti precis som i alla andra partier noga bestämt hur det ska vara, vilket jag tycker är bra men jag tycker inte att man behöver följa det utan man kan öka. Det vill säga i en kommun finns det då som säger att det är fullmäktigegruppen som bestämmer. Och det tycker jag att... Man säger, att alla som är med på mötet, som kommer dit med goda avsikter, ska få vara med och bestämma. Så har jag drivit under mitt gruppleaderskap. Är det bara tre som egentligen ska välja, låt de som är med och som är intresserade få välja. Medan man då vet att skulle det vara någon som vill ställa till bråk på något vis så kan man ju falla tillbaka till stadgarna. Det är mycket demokrati för mig, och det är demokrati i det lilla. Inte bara i politiken naturligtvis, utan demokrati i skolan, och demokrati i hemmen. Jag tycker man ska se till mycket att det inte blir skendemokrati, det tyckte jag jag stötte på mycket i skolan. Man sa att eleverna skulle vara med och besluta om vilka läromedel man skulle ha. Det är för mig skendemokrati. Det innebar att vi hade åttaåringar som skulle tycka om läroböcker och det är löjligt.

I: Hur undviker man skendemokrati?

G: Man ser till att barn och alla människor får bestämma som de verkligen får lov att bestämma, det vill säga i skolan ska man inte ha elevråd som bestämmer att vi ska riva upp asfalten, för det blir aldrig genomfört. Utan man ska ju klargöra spelreglerna, och man ska ge dem det utrymme som finns. Och då ska det också genomföras, som de i demokratisk anda har bestämt.

I: Går det att se några värderingar som är typiska för den svenska demokratin?

G: Ja, jag vet inte. Jag har aldrig tänkt på det. Mest kanske för jag har inte så stor erfarenhet av andra länders demokrati. En sak som jag kom att tänka på det är att demokrati då tänker man ofta på de politiska församlingarna. Om man då tänker på X (arbetsplats) där jag är så en sak som är tydlig när man träffar vissa andra länders X och X (yrkesgrupper) är ju hur man värderar demokratibegreppet olika i olika länder. Och det tror jag beror på att man i vissa länder, som till exempel Polen som jag har haft en del med att göra, där är det så stort och högtidligt att sitta i X (arbetsplats) att människor som jag hade att göra med i Polen, ytligt bekant med, de skickade blommor när jag blev invald i X (arbetsplats). Medan politiker runt omkring mig, de tyckte ju inte det var någonting speciellt. Och varför det? Jo, för Polen har haft en sådan historia av att ständigt vara erövrad av ett annat land, så de firar det öppna och fria Polen och det demokratiska styrelseskicket mycket mer än vad svenskarna gör. Vi är vana. Alltså, vi tycker inte det är någonting, det har alltid varit så. Även om det inte alltid har varit så, så har vi inte haft ett krig sedan 1809 och det kommer inte ens en gång jag ihåg. Så ja, man borde naturligtvis prata mer om det. Och det som jag gör när jag pratar om demokrati, vilket jag huvudsakligen gör när jag är ute på komvux, vilket jag är sådär en gång per termin. Då inledde jag alltid förr med att prata om demokrati och diktatur, det kan alla som går på komvux, de kan ge exempel på diktaturer. Men om jag säger efter det, eller ställer frågor; Hur skulle ni göra om ni vill ha satt upp en gatlampan här ute, eller vem är det som bestämmer om era sopor hemma, det har de ingen aning om. Så de kan prata om demokrati och diktatur på ett plan, men de förstår inte hur de skulle gå tillväga för att flytta soptunnan eller så. Så där har vi tappat bort något. Det har vi överlåtit till politikerna att sköta.

I: Vad beror det på, att det har blivit så?

G: Jag tror att vi är bortskämda med att vi har ett demokratiskt styrelseskick. Och så har det, under en lång följd av år, blivit färre och färre politiker, ganska naturligt med tanke på hur samhällsutvecklingen har sett ut i Sverige. I min lilla by, inte så liten, där bor ett par tusen i tätorten. Om man går tillbaka trettio år, innan den sista kommunsammanslagningen, då kände ju alla en politiker. Det var liksom, det var någon sorts värnplikt man skulle göra. Det var liksom väldigt vanligt att ens far eller mor, eller grannen eller ens morbror eller... Alltså, jag tror att alla kände någon som var politiker. Och det fanns ju en del som satt i hundra år, precis som nu, men det var många som var inne ett tag och gjorde det och alla hade då förståelse, och visste vart än man vände sig, om det var ett barn som for illa eller man ville någonting med skolan. Men i takt med först kommunsammanslagningen och sedan att man har infört fler och fler tjänstemän i kommunerna och reducerat politikerna, så finns det en massa människor som känner ingen politiker. Vet inte vad det är, är några konstiga figurer ungefär, kan man prata med dem? Och när jag är ute och pratar med komvuxelever, som då naturligtvis inte riktigt kan jämföras med elever på Lunds universitet alltid, även om det är så väl att en del av dem kommer dit nu. Så är det för dem, det är något konstigt med en X (typ av majoritetsvald politiker).

I: Så att det är en förändring över tid alltså. Finns det andra förändringar som löper över tid? Hur man upplever demokrati, eller associerar till demokrati?

G: Ja, vi kan ju ta som det minskade intresset för att vara medlem i ett politiskt parti. Det är ju en avgörande skillnad. Och det kommer ibland sådana här hurtiga rapporter från något parti, att nu har vi minsann ökat medlemskåren! Och det kan vi alla göra, med ... genom kraftiga ansatser. Men om ingenting radikalt inträffar så kommer det här att fortsätta. Och det är jättetråkigt för att allt färre kommer att känna sig delaktiga. Och det får effekten att när det är tid att välja i val, då är den skaran som vi har att välja över mindre och mindre. Och ett par val till, så kommer det till att visa sig. Vi har skojat inom partiet, ja skojat och skojat, men vi har skojat och journalisterna skriver om Sverigedemokraternas tomma stolar. Vilket väl inte någon mer än Sverigedemokraterna är ledsna för, att de inte har folk till dem. Men, om vi inte gör någonting så kan det hända med andra partier. Därför att det är så få på deras listor, eller deras, ja. Kanske inte på våra än, men det kan mycket väl bli det. Och så lever vi i en tid där folk flyttar på sig mycket mer än förr. Där unga människor ju, alltså fyra år i en ung människas liv är ju jättelång tid. Är man tjugo år så är fyra år en jättelång tid. Vi stoltserar så ofta med att ja, nu har vi minsann flera tjugoåringar, men de tjugoåringarna är ofta inte där i fyra år. För de flyttar, för de ska läsa, de blir sambo, de bryter upp sina förhållanden, de får nytt arbete och så vidare. Och plötsligt finns de inte där. Det innebär att då tar man nästa på lista, och nästa på lista. Och plötsligt finns där inte fler på listan. Då kommer de tomma stolarna.

I: Och det är ju inte så kul.

G: Nej.

I: Nej. Det finns ett... Det står skrivet på ett ställe att Sverige ska ha en deltagardemokrati med deliberativa drag. Hur ska man tolka det, tro?

G: Ja, det känns lite tautologi för mig. För en demokrati är ju verkligen att människor är deltagande. Och ska man ha en deltagardemokrati så känns det som att, ja, människor ska delta i den. Det är klart, annars är det inte demokrati. Jag har aldrig hört det uttrycket så jag kan inte säga.

I: Nej. Du har inte hört det här ordet deliberativ demokrati?

G: Nej.

I: För deliberativ demokrati, det är någonting som jag stöter på ofta i böckerna nu, men det verkar inte direkt vara förankrat praktiskt. Så det är ju lite intressant. Deliberativ demokrati beskrivs ofta som en förutom att alla ska få plats i ett samtal, så är det i det rummet som samtalet äger rum, inte bara att alla har en röst utan också att alla förväntas delta. Och ges utrymme att delta på något sätt. Och det finns någon teoretiker som menar att för att det här ska uppnås så måste alla som påverkas av ett beslut kunna påverka beslutet. Och bli tillfrågade om sin synpunkt också. Är det något som du tror är möjligt att uppnå i Sverige, applicerbart på Sverige på något sätt?

G: Nej. Nej, jag tänker på Schweiz och deras folkomröstningar. Men om alla skulle bli delaktiga i ett beslut... Nej, nej det tror jag inte. Faktiskt. Om man återvänder till det och säger att alla förr var delaktiga för att de kände någon politiker, de förstod lite mer hur besluten växte fram och hur de kom till, så var det också det att vi har ett samhälle där välfärden är betydligt mer utvecklad än tidigare. Och det var väl oftast sådana frågor som gjorde att folk engagerade sig, även om jag ser många brister och att ett samhälle aldrig blir färdigt när det gäller välfärd. Så har vi det ändå så att i Sverige har vi det väldigt mycket materiellt bättre idag än vi hade för trettio år sedan. Och det gör ju också att en del som engagerade sig då för att alla barn skulle få gå på läroverket och man skulle ha fria böcker och... ja, det är i och för sig ännu längre tillbaka, men sådana frågor. De engagerar sig inte, för de har uppnått det målet. Och det tror jag är en anledning till att folk inte är så intresserade. Plus att det finns en grupp som då kanske företrädesvis är folk i din ålder snarare än i min ålder. Som är välutbildade, som har fått jobb där de tjänar bra, de vänder politiken ryggen för de påverkas inte av det. Det kvittar ungefär vem som sitter i regering för det har inte med dem att göra.

I: Tror du det finns en skillnad i frågor för du tog upp det här med rätten till fria böcker och liknande, finns det frågor som handlar om rättigheter på samma grundläggande plan, som kan vara aktuella idag i Sverige?

G: Ja, lite tveksamt om man kan säga på samma plan, men definitivt att människor ofta brinner för en fråga. Och inte minst ungdomar, och det är ju därför också, en av anledningarna, till att ungdomar är så ointresserade av att gå med i ett politiskt parti. De skulle kanske kunna jobba dag och natt i flera veckor för att få till stånd en... ja, en... fria måltider på gymnasieskolan eftersom det engagerar en del. Men när det är uppnått, då har de inget mer utan då lämnar de alltså. De köper inte hela konceptet, och det är inte ens en gång säkert att de tycker att det partiet som kämpar med den frågan är det partiet som de i övrigt sympatiserar med.

I: Tror du att det finns någon grupp som har det svårare än andra att komma till tals?

G: Ja, det är jag övertygad om att... Välutbildade människor har lärt sig en massa om hur man går till väga, och om hur man pratar inför folk. Och så vidare. Så ju mer välutbildad man är i samhället, ju lättare tar man sig fram och ju lättare ser man till att få komma till tals. Och alltså omvänt så är det de som misslyckats med utbildning och skola, och som lever i arbetslöshet och som kanske lever på bidrag. Det är de som har svårast. De står längst ifrån demokratin och känner sig ju ofta utanför. Och det pratas mycket om att det är våra nya svenskar som är den gruppen. Men det är verkligen inte så att det bara är människor som är födda i ett annat land, långt ifrån. Utan det är de, först och främst de som inte har ett arbete. Jag har sagt i många år att när man vill tala om klyftorna i ett samhälle så går klyftorna mycket mer mellan den som har ett arbete och den som är arbetslös, än mellan den som tjänar femton tusen i månaden och den som tjänar etthundrafemtio tusen i månaden. Har man ett arbete så har man något att vara stolt över och bli respekterad av de flesta. Det är de andra som hamnar i utanförskap.

I: Varför blir det så att man hamnar i utanförskap?

G: För trösklarna är alldeles för höga för att komma in på arbetsmarknaden.

I: Men var går kopplingen mellan arbete/arbetsmarknad och deltagande i en demokrati?

G: Om det är så eller det är bara för att vi har vant oss vid att det är så, det vet jag inte, men det har ju länge varit en uppfattning i Sverige, men lite olika i olika kretsar. Att det är det som är hedervärt, att man arbetar. Och omvänt, så är det inte hedervärt om man inte arbetar. Jag brukar säga det, att när det finns folk som fördömer föräldrar som försöker få sina barn att bli troende, och troende är då oftast att man ska... Någon som försöker påverka dem att bli Jehovas Vittne eller någonting annat som de betraktar som avvikande. Man ska inte påverka barnen så. Men vi påverkar ju alla våra barn. Religionen i mitt hem, det är ju arbete. Då är man duktig, när man arbetar. Då är man ung, och när man studerar och så där, då är man duktig. Och det är inte bara jag som tycker så, det är många som tycker så. Och då, ja indirekt och utan avsikt, då ser vi ju ner på den som inte arbetar. För de ligger då samhället till last på något sätt. Och då menar jag naturligtvis inte de som studerar, och sjuka och föräldralediga, utan, jag menar de arbetslösa. Därför att det finns ju en rätt så utbredd uppfattning, att om man bara vill, så finns det arbete. Men så är det ju också så att ibland, de där arbetena, de kan man ju välja bort, för man kan få sin försörjning på annat sätt. Och då menar jag, att de som gör det, de gör ett stort misstag. Inte bara det misstaget att de inte förtjänar sin inkomst själv, utan ju längre man väljer att inte arbeta, eller ju längre man inte får ett arbete, ju svårare blir det att komma in. Och det blir så svårt för barnen, liksom. I synnerhet när det är pappa. Det kom en intressant undersökning i förra veckan som presenterades om igen igår, att vad händer med barnens skolresultat om föräldrarna blir arbetslösa? Om mamman blir arbetslös, så stiger barnens resultat, om pappa blir arbetslös, så sjunker deras skolresultat.

I: Vad kan det bero på?

G: Ja, det hade de ju ingen förklaring till. Men för mig är det rätt så lätt att tolka det så att, jag utgår från mammor är som jag, det vill säga, har jag nu inget arbete, då arbetar jag hemma. Det vill säga att jag börjar baka kakor och baka bröd och sånt för att det ska bli billigare, och så läser jag mer läxor med ungarna, för jag har ju tid till det. Så den energin jag får över, den producerar jag genom mat. Medan utsätts för det som jag pratade om innan, han blir arbetslös. Det är skämmigt och det är förfärligt och sånt, och han tappar helt och hållet sugen och kan då

inte göra något annat. Men det är... det är en viktig aspekt i vårt prat om jämställdhet, att det finns sådana inbyggda skillnader.

I: Det här med, nu kom jag tillbaka igen till det här med utanförskap och deltagande. Är det så att spärren för deltagande egentligen ligger i att andra människor... på något sätt ser ner på, eller tar avstånd ifrån?

G: Nej, det tror jag inte utan jag tror att spärren ligger inom dem själva. Därför att ingen... Jag tror inte att några etablerade politiker eller partier skulle se ner på att det kom en människa som varit långvarigt arbetslös. Jag tror tvärt om att det skulle välkomnas, för den gruppen är så oerhört liten i alla politiska partier, så att den behövs för att få erfarenhetsutveckling. Men, man måste ha självförtroende själv för att kunna. Och det tror jag saknas hos de flesta i den gruppen.

I: Finns det andra politiska sammanhang som inte är knutna till partierna, eller partipolitiken?

G: Andra politiska sammanhang?

I:... som inte har med partierna att göra. Kan man tänka sig att det finns andra rum i samhället för demokratin? Som inte har närvaro av politiska partier?

G: Det man kan se är ju att föreningsmänniskor är föreningsmänniskor. Så om man går till andra demokratiska föreningar så är det ju ofta samma människor man hittar där som man hittar i de politiska partierna. Det finns en del människor som är, helt enkelt, de är föreningsmänniskor. Och det innebär att de är med i den föreningen, och den föreningen, och den föreningen. Och sedan är det ju så att en del är ju mer frekventa hos det socialistiska blocket, och andra i det mera borgerliga blocket. Så att går du på Företagarnas eller Rotary så hittar du inte så många vänsterpartister där, om ens någon. Och då omvänt så finns det ju där inte så många borgerliga politiker finns. Det är... Jag tycker det är frapperande hur ofta det är samma människor, och jag tycker det är en väldigt tråkig utveckling som vi har i vårt samhälle just nu, ja just nu, den har ju hållit på ett tag och den kommer till att accelerera, det är att man inte väljer att vara med i en förening längre. Och det innebär att man inte kan få ledare i, det som jag bryr mig om, alltså föreningar för barn och ungdomar. Därför att folk väljer bort dem. Och samtidigt kan man ju undra om det inte kommer en renässans, därför att i stora kommuner, som här i X (kommun), så ökar ju intresset för välgörenhetsarbete, kraftigt alltså. Och det är både glädjande och intressant, och den trenden finns ju inte på landet i Skåne, men den kommer säkert alltså. Och då undrar jag, kommer det att stanna vid detta att man engagerar sig i välgörenhetsarbete, eller kan det möjligtvis sprida sig till det vanliga föreningsarbetet som är ju välgörenhetsarbete på ett annat sätt, om jag skulle ta mig på att träna sexåriga flickor i fotboll.

I: Vad kan det bero på, att välgörenhetsarbetet ökar?

G: Jag vet inte.

I: Är det i alla grupper eller kategorier av människor, eller går det att se om det är mest män eller mest kvinnor, eller åldrarna?

G: Jag har inte läst så noga, men jag tror absolut att det är välutbildade människor med ordning på livet, och ekonomin och tillvaron, som kanske tycker att det saknas någon aspekt i

livet att syssla med. För jag har alltid tyckt att det vore väsentligt att människor som inte har tillräckligt att göra ägnade sig åt det, men det är inte den gruppen som ökar. Jag har till exempel sagt till min mamma som nu börjar bli för gammal för det, men fortfarande är pigg, att människor som får pension de kunde bedriva lite samhällsarbete genom att gå ner och hälsa på pensionärer som inte är så pigga. Jag tycker det är förfärligt att gamla människor inte kommer ut när de vill. Och att ingen har tid att läsa tidningen för dem, eller gå ut och köpa en blomma, eller rulla håret på dem, eller gå och köpa en flaska vin eller vad som helst. Utan de bara sitter där i ett rum på äldreboendet, och att personalen inte hinner och att där inte finns råd till det, det kan jag ju förstå. Men att det finns så många människor som inte har någon speciell uppgift i livet, att de inte tar tag i det, det förstår jag inte. Jag är helt säker på att när jag blir pensionär så kommer jag att anmäla mig till någon skola och vara där som hjälpgumma, lära ungar läsa, eller sitta på fritidshemmet någon eftermiddag i veckan och hjälpa till med läxläsning. Därför att alla människor, om man inte behövs, då finns man liksom inte. Och det här med välgörenhet tycker jag då i förta hand, skulle vara för de arbetslösa, så de skulle ha något att göra, och någon mission att fylla, och känna att jag behövs. Men det är inte den gruppen som engagerar sig. Utan det är först sådana som du. Som har fullt upp.

I: När vi har pratat lite grand om hur det är, de som har svårast att komma till tals, i de politiska processerna och liknande, går det att på motsvarande sätt att tala om de som har det lättare än andra?

G: Ja, välutbildade personer, både män och kvinnor, och med fördel de som har varit medlemmar i något ungdomsförbund under tiden de har utbildat sig, och söker jobb och så vidare. De tar sig fram var som helst. De har både lärt sig att tala, och utbildat sig. Så de, de tar sig fram vart de vill. Och vi måste naturligtvis komma ihåg detta, i och med att vi ser på det i skolan. Jag minns... Jag vet inte. Jag har långt ifrån svaren på grejor. Men...

BANDBYTE.

G: Jo, jag hade en klass en gång i en gammal, rätt så risig skola. Och vi började inleda en dialog med fastighetskontoret, att vi ville ha ommålat, för det hade inte blivit gjort på tjugofem år. Och då kombinerade jag det med svenska, och att de skrev brev till kommunen, och berättade. Och det fick till följd att de fick ommålat i sin korridor, och då skrev de också och tacka. Och då kan man säga, att poängen var att lära eleverna, dels normal uppfostran, men också demokrati. Man kan få gjort någonting. Och man kan få det bara genom att fråga, och skriva och så vidare. Det var aldrig någon som någonsin hade tackat på det kommunkontoret tidigare. En annan gång hade vi beställt någon låda vi kunde få från posten, för att lära oss att skriva brev. Och de var helt saliga, där var fina vykort med Astrid Lindgrens sagofigurer, där var pennor och sudd, och de fick alltihopa. Och då sa jag, jag tycker ni ska skriva och tacka. Och så skrev de och tackade, och då fick de en låda till! Då sa de, får vi skriva en gång till? Men det sa jag att det kunde de nog inte. Men alltså, det är en lärdomsprocess, naturligtvis. Sånt tycker jag är viktigt att lära eleverna. Så kanske när man kommer på komvux har en aning om hur man ska gå till väga, när man vill någonting. Ja, alltså, jag säger det igen. Jag tycker det är anmärkningsvärt att man kan tala om alla dikturer i världen men man vet inte hur det står till med soptömningen.

I: Om man tittar på funktionshindrade som grupp, går det att säga att de på något vis är utestängda ur demokratin? Ur demokratiska processer?

G: Ja, det är jag övertygad om att man kan säga utan att veta så mycket om det därför att när man stöter på funktionshinder ute i samhället så kan man se hur den fysiska tillgängligheten är så besvärlig. Så kan man ju säga att, det finns ju någon som kan hjälpa. Ja, det är det stående argumentet när man pratar om funktionshinder, att jamen kommer det någon så lyfter vi ju in rullstolen. Om det nu är det som är funktionshindret, för det är det som är lättast att tänka. Och jag kan då inte liksom... Den lokalen som vi har, den partilokalen som vi har hemma i min kommun. Den är i en källarlokal. Vilket ju är praktiskt, för det är inte så dyrt. Men den med en källartrappa ned, den kan ju ingen som är rörelsehindrad komma ner för. Och det är klart att hade någon sagt att jag är intresserad av att komma på erat möte, kan ni hjälpa mig? Ja, då hade det ju stått fem man och burit ner mannen eller kvinnan. Men vem utsätter sig för det? Det vill säga; de kommer ju inte. Och det är en, ett funktionshinder. Det som är på ett annat sätt, det är om man inte hör ordentligt, om man inte ser och... Så jag tror att problemet är att vi inte har de här funktionshindrena, vi väntar oss att någon ska komma och säga att; Det här har jag svårigheter med, kan ni hjälpa mig? Och så hjälper vi dem då. Medan, de kommer ju aldrig till att komma till de demokratiska rummen om de inte kan komma dit av sig själv. De är ju utestängda från början.

I: Finns det andra funktionshinder man kan tala om förutom de du nämnde; rullstol, höra och se?

G: Ja, vi har ju den stora gruppen som har något funktionshinder i hjärnan på något vis. Och det är ju än svårare, som jag ser det, att nå dem.

I: Vad är det största hindret i att nå dem?

G: Ja, för vi har inte demokratiska processer som passar för deras funktionshinder. Det är ju mycket enklare om vi har en som har problem med benen. När de har en hjärna som fungerar som vår. Men när det är tvärt om så... Så har vi ingen vana vid att hantera det.

I: Ja. Det här du sa, att om man vill vara med på mötet och så finns det en trappa ner till källaren och så står där fem pers som vill ta emot den personen, men vem utsätter sig för det? Alltså kommer de inte. Vad är det man utsätter sig för, vari ligger motståndet?

G: Ja, jag har stött på så många funktionshindrade i mina dagar, så de vill inte ha vår snällhet och vår vänlighet, utan de vill delta under precis samma förhållande och precis samma grund som vi. Det lärde jag mig när jag var barn och var scout ungefär, att man skulle rusa fram till alla gamla tanter och hjälpa dem över gatan. Och synonymt med det så skulle man väl hjälpa alla som var synskadade över gatan. Och det vet jag att jag har gjort, och jag har inte alltid blivit så vänligt bemött, för att de vill klara sig själva, och de kan inte bygga sitt liv på att det alltid finns en vänlig människa som hjälper dem. Om inte den vänliga människan finns där, vad ska de då göra? Det vill säga, de måste få kunna leva i samhället och inte utanför samhället. Då måste samhället ta emot dem, så att de kan ta sig fram i gator och i affärer. Alltså, man tror ju inte att det är så illa som det är, men gå ut här i X (stadsdel), och sätt dig i en rullstol och se hur många affärer du kommer in i. Man måste känna sig fruktansvärt utanför, om man kommer här och ska göra lite julinköp och man kommer inte in i affärerna. Det är klart att man kan ställa sig där; kan ni vara snälla och hjälpa mig. Kanske en gång, men inte i fem affärer om dagen. Och lite så är det i skolan också. Att valfriheten är ju fortfarande begränsad. Men den är ju allra mest begränsad för någon med funktionshinder. För om en rörelsehindrad elev flyttar till en kommun och ska gå upp med sina föräldrar till utbildningskontoret, så kommer de att bli hänvisade till den skolan där det finns en hiss. Inte

alls till den skolan som har den inriktningen som den familjen vill ha. Utan just hissen, kommer att avgöra vart de ska.

I: Hur ska man påverka det då?

G: Ja, det måste byggas skolor som är handikappanpassade innan eleven står där och knackar på dörren. För det är så att de behöver valmöjligheten mycket mer än vi.

I: Och det här med möteslokalen?

G: Ja, likadant.

I: Vi var inne på det här med psykiska funktionshinder, så att man till exempel har en god man för ekonomin, bör man fortfarande få rösta då?

G: Ja, naturligtvis.

I: Varför då?

G: För att det är en demokratisk rättighet att få rösta. Och för att jag inte kan sköta mina pengar, så kan jag bestämma vem jag vill ska regera landet ändå. Och om vi skulle ta rösträtten ifrån alla som inte kan sköta sina pengar, så kanske vi skulle börja med att gå in på kronofogdens register. Jag kan säga, det är många som inte skulle rösta då. Sedan förstår jag vad du menar, och då kommer vi dit hän till ett mycket känsligt område. För det finns naturligtvis funktionshindrade som absolut inte kan förstå vad de ska rösta på, utan att någon sätter en lapp i handen på dem, eller talar om för dem vad de ska göra. Och det är naturligtvis därför som man omyndigförklarade folk förr, att de fick inte gå och rösta. Det är... Jag kan inte tillräckligt mycket om det, och jag förstår att det skulle kunna finnas en liten, liten grupp som skulle kunna vara tveksam till, men vem ska bedöma det?

I: Finns det andra, i lagen, i grundlagen kan man titta på vem som ska få rösta. Finns det andra kriterier som folk, ja som man utgår ifrån men som kanske inte är lagstiftade. Kan du tänka dig några kriterier, som kanske är mer informella? Till vad man kan önska av en person som röstar.

G: Nej, det har jag aldrig tänkt.

I: Nu ska vi se. Det finns en besöksentré i Riksdagen som är handikappanpassad. Och om man sitter i en rullstol så kan man kandidera till riksdagsval, man skulle också kunna bli vald. Blir du vald, och ska sitta i Riksdagen, så kan du inte gå in genom huvudentrén, utan du är hänvisad till en sidoentré. Du kan ta dig runt i huset, men det är väldigt besvärligt. Så kommer mitt påstående här så ska du förhålla dig till det, säger jag; Sverige är ingen demokrati.

G: Visst jag förstår vad du säger. Och det är inte på lika villkor. Och det är inte på lika villkor för funktionshindrade, men jag vill ju påstå att det är ännu fler som faller utanför. Det vill säga, den här gruppen av... utanförskap. Det kan man bara titta på representationen i de politiska partierna. Hur många funktionshindrade är där? Hur många invandrare är där? Hur många socialbidragstagare är där? Och så vidare. Sedan kan det ju inte heller vara så att alla ska tvunget kunna relatera till sin grupp i samhället, för det finns ingen människa som bara är en grupp. Du är kvinna, javisst. Men jag kan räkna upp tio kvinnor som du inte har ett dugg

gemensamt med, mer än precis könet. Och som sagt, jag tillhör många grupper. Jag tillhör mitt parti, jag är kvinna, och jag är skåning, och mamma, och fru och det, och det, och det... På så vis representerar jag många grupper, och då en av de egenskaperna som jag relaterar till i den andra gruppen då kan man säga att den gruppen kan kanske representera mig. Jag är inte för kvotering, det kan kanske tydas ut av det här. Därför att det är inte så att man tillhör bara en grupp. Det är mycket mer komplext än så. Men det är naturligtvis så i demokratin, att vissa grupper har sämre representation. Och då är vi där igen med trappan till källaren, att det måste ju vara förfärligt att ha nått målet att bli invald i Sveriges Riksdag, och bli invald, och sedan inte komma in genom dörren.

I: Jag var egentligen färdig med mina frågor nu, men finns det något som du skulle vilja tillägga?

G: Nej. Problemet är ju att jag visste dåligt vad du skulle prata om. Eller fråga om. Och dessutom har jag så mycket att göra att jag hade inte skänkt det en tanke förrän jag såg i almanackan att jag måste koka kaffe och ta med mig för det hade jag lovat dig!

I: Men det kan man säga att det var jag ute efter. För mig är det inte dina... fackkunskaper som är intressanta, utan mer hur man reflekterar kring saker och ting. Så då är jag jättenöjd.

G: Ja. Ja, hoppas du får ihop det till en bra uppsats!

I: Ja, tack!

SLUT

9.9 Intervjumall

Start: Jag är intresserad av dig som egen person, inte av dig som representant för ditt parti, så jag vill att du försöker svara med dina egna tankar och idéer.

1. Bakgrund – Hur ser din politiska bakgrund ut?
2. Associera fritt till begreppet demokrati. Vad är det mest centrala med att vi lever i en demokrati?
3. Vilka värden är mest typiska i den svenska demokratin?
4. Går det att se en förändring av värderingarna över tid?
 - Vem eller vad sätter tonläget?
5. Vad är deliberativ demokrati?
 - Hur tolkar du formuleringen att ”Sverige ska ha en deltagardemokrati med deliberativa drag”?
 - Går deliberativ demokrati att uppnå?
6. Finns det någon grupp som har det svårare än andra att delta i demokratin?
 - Vem och varför?
7. Går det att tala om strukturella hinder för dessa grupper?
 - Hur ser de ut?

- Varför uppstår de?
- 8. Finns det någon grupp som har det lättare än andra?
- 9. Är funktionshindrade som grupp utestängda?
 - Om ja; kan du ge exempel på hur och varför?
- 10. Bör personer som har ett psykiskt funktionshinder, och ex. god man för ekonomin, få rösta?
 - Varför/varför inte?
- 11. Vad måste man ha (inofficiella kriterier) för att få rösta i din mening, inte i lagens?
- 12. Vad är deltagardemokrati och hur uppnås det praktiskt?
- 13. Är funktionshindrade diskriminerade?
 - Varför/varför inte?
- 14. Om ja; vad är det mest grundläggande för att förhindra diskriminering av funktionshindrade?
- 15. I Sverige kan man kandidera till Riksdagen om man sitter i rullstol. Man kan även bli vald. Om man blir invald, då tar man sig inte in genom huvudentrén. Sverige är ingen demokrati. Vad säger du?